

Regeringens proposition

2005/06:59

Företagsbot

Prop.
2005/06:59

Regeringen överlämnar denna proposition till riksdagen.

Harpsund den 8 december 2005

Göran Persson

Jens Orback
(Justitiedepartementet)

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen läggs fram förslag som syftar till att effektivisera systemet med företagsbot och öka den praktiska användningen av sanktionen för brott i näringsverksamhet. Härigenom bör incitamenten för en näringsidkare att organisera verksamheten på ett sätt som motverkar överträdelser öka, vilket också torde få betydelse i konkurrenshänseende. Vid viss mindre allvarlig brottslighet i näringsverksamhet görs näringsidkarens ansvar primärt i förhållande till det individuella ansvaret. Det motiveras bl.a. av rättviseskäl. Det bidrar också till att göra företagsbotsinstitutet till en mer central del av det straffrättsliga systemet.

Möjligheten att ålägga företagsbot utvidgas. Kravet på att brottsligheten skall ha inneburit ett grovt åsidosättande av de särskilda skyldigheter som är förenade med verksamheten eller annars vara av allvarligt slag slopas. Företagsbot skall dock inte åläggas för brott för vilka endast penningböter är föreskrivet. Vidare kompletteras kravet på att näringsidkaren inte har gjort vad som skäligen kunnat krävas för att förebygga brottsligheten med en bestämmelse av innebörd att företagsbot härutöver kan åläggas när brottet har begåtts av en person i ledande ställning eller en person som annars haft ett särskilt ansvar för tillsyn eller kontroll i verksamheten. Beloppsgränserna för företagsbot justeras. Företagsbot skall fastställas till lägst 5 000 kronor och högst 10 miljoner kronor. Vidare förtydligas principerna för bestämmande av företagsbot liksom bestämmelsen om jämkning och eftergift. Grunderna för jämkning och eftergift ändras också i vissa hänseenden.

Näringsidkarens ansvar görs i viss utsträckning primärt i förhållande till det individuella ansvaret när det gäller oaktsamma brott i näringsverksamhet som straffvärdemässigt ligger på bötesnivå. En åtalsprövningsregel införs som innebär att ett brott som kan föranleda talan om

företagsbot och som har begåtts av oaktsamhet och inte kan antas föranleda annan påföljd än böter får åtalas av åklagare endast om åtal är påkallat från allmän synpunkt.

En möjlighet att ålägga företagsbot genom strafföreläggande införs. Företagsbot skall kunna åläggas genom strafföreläggande om boten avser ett belopp som inte överstiger 500 000 kronor.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2006.

1	Förslag till riksdagsbeslut.....	5
2	Lagtext.....	6
2.1	Förslag till lag om ändring i brottsbalken.....	6
2.2	Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken.....	9
2.3	Förslag till lag om ändring i lagen (1986:1009) om förfarandet i vissa fall vid förverkande m.m.....	11
3	Ärendet och dess beredning.....	13
4	Bakgrund och allmänna utgångspunkter.....	14
4.1	Bakgrund.....	14
4.2	Allmänna utgångspunkter.....	17
5	Förutsättningar för åläggande av företagsbot.....	20
5.1	Nuvarande reglering.....	20
5.2	Kravet på grovt åsidosättande eller brottslighet av allvarligt slag slopas.....	21
5.3	Kravet att näringsidkaren inte har gjort vad som skäligen kunnat krävas för att förebygga brottsligheten kompletteras.....	23
5.4	Undantaget för uppenbart oskäligen fall slopas.....	27
5.5	En mer generell begränsning av tillämpningsområdet.....	29
6	Beloppsgränser och regler om bestämmande av företagsbot.....	30
6.1	Nuvarande reglering.....	30
6.2	Beloppsgränserna justeras.....	31
6.3	Reglerna om bestämmande av företagsbot förtydligas.....	34
7	Jämkning och eftergift.....	36
7.1	Nuvarande reglering.....	36
7.2	Grunderna för jämkning och eftergift förtydligas och ändras.....	37
8	Förhållandet mellan företagsboten och det individuella straffansvaret.....	41
8.1	Nuvarande reglering m.m.....	41
8.2	En åtalsprövningsregel införs.....	42
9	Företagsbot genom strafföreläggande.....	50
9.1	Nuvarande reglering.....	50
9.2	Företagsbot genom strafföreläggande.....	50
9.3	Beloppsgränser för föreläggande av företagsbot.....	53
10	Rättsverkan av utländsk dom.....	54
10.1	Nuvarande reglering.....	54
10.2	Utländsk brottmålsdoms rättsverkan i förhållande till juridiska personer.....	55
11	Företagaransvar.....	56
11.1	Inledning.....	56
11.2	Bör företagaransvaret lagregleras?.....	56
12	Ikraftträdande.....	59

13	Ekonomiska konsekvenser	59	Prop. 2005/06:59
14	Författningskommentar	60	
14.1	Förslag till lag om ändring i brottsbalken.....	60	
14.2	Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken.....	64	
14.3	Förslag till lag om ändring i lagen (1986:1009) om förfarandet i vissa fall vid förverkande m.m.....	64	
Bilaga 1	Sammanfattning av betänkandet Straffansvar för juridiska personer (SOU 1997:127).....	66	
Bilaga 2	Betänkandets lagförslag.....	78	
Bilaga 3	Remissinstanserna (SOU 1997:127).....	112	
Bilaga 4	Sammanfattning av departementspromemorian Företagsbot (Ds 2001:69)	113	
Bilaga 5	Promemorians lagförslag.....	115	
Bilaga 6	Remissinstanserna (Ds 2001:69)	122	
Bilaga 7	Remissinstanserna (Näringsdepartementets promemoria Antagande av rambeslut om straffrättsliga regler vid föreningar från fartyg).....	123	
Bilaga 8	Rådets rambeslut om förstärkning av det straffrättsliga regelverket för bekämpande av föreningar orsakade av fartyg.....	124	
Bilaga 9	Europaparlamentets och rådets direktiv om föreningar försakade av fartyg och införandet av sanktioner för överträdelser	133	
Bilaga 10	Lagrådsremissens lagförslag	152	
Bilaga 11	Lagrådets yttrande	159	
	Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 8 december 2005 .	160	

1 Förslag till riksdagsbeslut

Prop. 2005/06:59

Regeringen föreslår att riksdagen antar regeringens förslag till

1. lag om ändring i brottsbalken,
2. lag om ändring i rättegångsbalken,
3. lag om ändring i lagen (1986:1009) om förfarandet i vissa fall vid förverkande m.m.

Regeringen har följande förslag till lagtext.

2.1 Förslag till lag om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om brottsbalken
dels att 36 kap. 7–10 §§ skall ha följande lydelse,
dels att det i balken skall införas en ny paragraf, 36 kap. 10 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

36 kap.

7 §¹

För brott som har begåtts i utövningen av näringsverksamhet skall, på yrkande av allmän åklagare, näringsidkaren åläggas företagsbot, om

1. brottsligheten har inneburit ett grovt åsidosättande av de särskilda skyldigheter som är förenade med verksamheten eller annars är av allvarligt slag och

2. näringsidkaren inte har gjort vad som skäligen kunnat krävas för att förebygga brottsligheten.

Första stycket gäller inte, om brottsligheten varit riktad mot näringsidkaren *eller om det annars skulle vara uppenbart oskäligt att ålägga företagsbot.*

Företagsbot skall fastställas till lägst *tio* tusen kronor och högst *tre* miljoner kronor.

För brott som har begåtts i utövningen av näringsverksamhet skall, på yrkande av allmän åklagare, näringsidkaren åläggas företagsbot, om *det för brottet är föreskrivet strängare straff än penningböter och*

1. näringsidkaren inte har gjort vad som skäligen kunnat krävas för att förebygga brottsligheten, eller

2. brottet har begåtts av

a) en person i ledande ställning grundad på befogenhet att företräda näringsidkaren eller att fatta beslut på näringsidkarens vägnar, eller

b) en person som annars haft ett särskilt ansvar för tillsyn eller kontroll i verksamheten.

Första stycket gäller inte, om brottsligheten varit riktad mot näringsidkaren.

8 §²

Företagsbot skall fastställas till lägst *fem* tusen kronor och högst *tio* miljoner kronor.

¹ Senaste lydelse 1986:1007.

² Senaste lydelse 1986:118.

9 §³

När storleken av företagsbot bestäms, skall särskild hänsyn tas till *brottslighetens art*, omfattning och förhållande till näringsverksamheten.

När storleken av företagsbot bestäms, skall, *med beaktande av straffskalan för brottet*, särskild hänsyn tas till *den skada eller fara som brottsligheten inneburit samt till brottslighetens omfattning* och förhållande till näringsverksamheten.

Skälig hänsyn skall också tas till om näringsidkaren tidigare ålagts att betala företagsbot.

10 §⁴

Företagsbot får *efterges eller* sättas lägre än vad som *bort ske* med tillämpning av 9 §,

1. *om påföljd för brottet ådöms näringsidkaren eller företrädare för denne,*

2. *om brottet medför annan betalningsskyldighet eller särskild rättsverkan för näringsidkaren eller*

3. *om det annars är påkallat av särskilda skäl.*

Företagsbot får sättas lägre än vad som *borde ha skett* med tillämpning av 9 §,

1. *om brottet medför annan betalningsskyldighet eller särskild rättsverkan för näringsidkaren och den samlade reaktionen på brottsligheten skulle bli oproportionerligt sträng,*

2. *om näringsidkaren efter förmåga försökt förebygga, avhjälpa eller begränsa de skadliga verkningarna av brottet,*

3. *om näringsidkaren frivilligt angett brottet, eller*

4. *om det annars finns särskilda skäl för jämkning.*

Om det är särskilt påkallat med hänsyn till något förhållande som avses i första stycket får företagsbot efterges.

10 a §

Om ett brott som kan föranleda talan om företagsbot

1. *har begåtts av oaktsamhet, och*

2. *inte kan antas föranleda annan påföljd än böter får brottet åtalas av åklagare endast om åtal är påkallat från allmän synpunkt.*

³ Senaste lydelse 1986:118.

⁴ Senaste lydelse 1986:118.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2006.

Härigenom föreskrivs att 48 kap. 2, 4 och 5 §§ rättegångsbalken skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

48 kap.

2 §¹

Strafföreläggande enligt detta kapitel innebär att den misstänkte till godkännande omedelbart eller inom viss tid föreläggs ett bötesstraff efter vad åklagaren anser att brottet bör föranleda. Under förutsättningar som anges i 4 § andra stycket får strafföreläggande avse villkorlig dom eller sådan påföljd i förening med böter. Av 5 a § framgår att ett strafföreläggande också får omfatta ett enskilt anspråk som avser betalningsskyldighet.

Föreläggande av ordningsbot enligt detta kapitel innebär att den misstänkte till godkännande omedelbart eller inom viss tid föreläggs ett bötesstraff efter vad som bestämts enligt 14 §.

Är brott förenat med egendoms förverkande, annan sådan särskild rättsverkan eller särskild rättsverkan i form av avgift enligt lagen (1994:419) om brottsofferfond, skall också denna föreläggas den misstänkte till godkännande. Detsamma gäller kostnad för blodprovstagning och blodundersökning som avser den misstänkte och som har gjorts för utredning om brottet. I fråga om sådan kostnad tillämpas bestämmelserna om särskild rättsverkan.

Är brott förenat med företagsbot skall också denna genom strafföreläggande föreläggas den misstänkte till godkännande.

4 §²

Bötesstraff får föreläggas genom strafföreläggande beträffande brott, för vilket böter ingår i straffskalan, dock inte normerade böter. Det finns särskilda bestämmelser om föreläggande av bötesstraff för brott som har begåtts av någon som är under arton år. Bestämmelsen i 34 kap. 1 § första stycket 2 brottsbalken är tillämplig vid föreläggande av bötesstraff.

Villkorlig dom eller sådan påföljd i förening med böter får föreläggas genom strafföreläggande i fall då det är uppenbart att rätten skulle döma till sådan påföljd. Detta gäller dock inte för brott som har begåtts av någon som inte har fyllt 18 år eller om det finns anledning att förena den villkorliga domen med en föreskrift om samhällstjänst.

Företagsbot får föreläggas genom strafföreläggande i fall då boten inte överstiger 500 000 kr.

¹ Senaste lydelse 1996:1624.

² Senaste lydelse 1998:605.

Strafföreläggande får inte utfärdas,

om förutsättningar för allmänt åtal inte föreligger,

om i föreläggandet inte tas upp
alla brott av den misstänkte, vilka
enligt åklagarens vetskap förelig-
ger till bedömning,

om målsäganden förklarat, att
han avser att föra talan om enskilt
anspråk i anledning av brottet som
avser annat än betalningsskyldig-
het *eller*

*om talan om företagsbot skall
föras i anledning av brottet.*

om i föreläggandet inte tas upp
alla brott av den misstänkte, vilka
enligt åklagarens vetskap förelig-
ger till bedömning, *eller*

om målsäganden förklarat att
han *eller hon* avser att föra talan
om enskilt anspråk i anledning av
brottet som avser annat än betal-
ningsskyldighet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2006.

³ Senaste lydelse 1994:1412.

2.3 Förslag till lag om ändring i lagen (1986:1009) om förfarandet i vissa fall vid förverkande m.m.

Prop. 2005/06:59

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1986:1009) om förfarandet i vissa fall vid förverkande m.m.

dels att 2 § skall ha följande lydelse,

dels att det i lagen skall införas en ny paragraf, 5 §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §¹

En fråga som avses i 1 § prövas, om inte annat följer av 3 §, av tingsrätten efter särskild talan. Om inte annat framgår av denna lag, gäller för sådan talan i tillämpliga delar reglerna i rättegångsbalken om åtal för brott på vilket inte kan följa svårare straff än böter. Målet får dock avgöras utan huvudförhandling, om en sådan förhandling inte behövs med hänsyn till utredningen i målet och inte heller begärs av någon av parterna.

En fråga som avses i 1 § prövas, om inte annat följer av 3 *eller* 5 §, av tingsrätten efter särskild talan. Om inte annat framgår av denna lag, gäller för sådan talan i tillämpliga delar reglerna i rättegångsbalken om åtal för brott på vilket inte kan följa svårare straff än böter. Målet får dock avgöras utan huvudförhandling, om en sådan förhandling inte behövs med hänsyn till utredningen i målet och inte heller begärs av någon av parterna.

Utfärdas stämning, skall den mot vilken talan riktas föreläggas att inställa sig till huvudförhandling eller yttra sig skriftligen vid påföljd att egendomen annars kan förklaras förverkad. Uteblir han från förhandlingen eller yttrar han sig inte, skall egendomen förklaras förverkad, om det inte framgår att talan är ogrundad.

Innan ett mål avgörs utan huvudförhandling, skall parterna ges tillfälle att slutföra sin talan, om det inte är uppenbart obehövligt.

5 §

Företagsbot får föreläggas näringsidkare genom strafföreläggande. I sådana fall gäller 48 kap. 2–5, 6–8, 10 och 12 a §§ rättegångsbalken i tillämpliga delar och det som sägs där om den misstänkte gäller i stället den som föreläggs företagsbot.

Ett strafföreläggande om företagsbot godkänns genom att näringsidkaren

1. undertecknar en förklaring om att denne erkänner de omständigheter som ligger till grund för föreläggandet och godtar den fö-

¹ Senaste lydelse 2000:178.

retagsbot som tagits upp i föreläggandet, och

2. lämnar förklaringen till den mottagare som är behörig att ta emot förklaringen enligt föreskrifter som meddelas av regeringen.

Föreläggandet kan också godkännas genom att hela beloppet betalas till den myndighet som regeringen föreskriver. En sådan betalning skall inte anses som ett godkännande, om det framgår att näringsidkaren inte har avsett att godkänna föreläggandet.

Ett godkännande är utan verkan om det sker sedan åklagaren har väckt talan om företagsbot.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2006.

Regeringen beslutade den 21 juni 1995 att tillkalla en särskild utredare för att utreda frågor om sanktioner vid brott i näringsverksamhet med syfte att effektivisera bekämpningen av den ekonomiska brottsligheten (dir. 1995:95). Utredningen, som antog namnet Företagsbotsutredningen, överlämnade i oktober 1997 betänkandet *Straffansvar för juridiska personer* (SOU 1997:127).

Utredningens sammanfattning av betänkandet finns i *bilaga 1* och dess lagförslag i *bilaga 2*. Betänkandet har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 3*. En sammanställning av remissyttrandena finns tillgänglig i Justitiedepartementet (dnr Ju1997/3660/L5).

Som ett led i den fortsatta beredningen av frågan om en reform av företagsbotsinstitutet utarbetades inom Justitiedepartementet en promemoria med förslag till effektivisering av regelsystemet inom ramen för det befintliga systemet med företagsbot, *Företagsbot* (Ds 2001:69).

En sammanfattning av departementspromemorian och dess lagförslag finns i *bilaga 4* respektive *bilaga 5*. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 6*. En sammanställning av remissyttrandena finns tillgänglig i Justitiedepartementet (dnr Ju1997/3660/L5).

Den 5 mars 2003 föreslog Europeiska kommissionen ett direktiv om föroreningar orsakade av fartyg och införandet av påföljder, inbegripet brottpåföljder, för föroreningsbrott (EUT C 76, 25.3.2004, s. 5). Den 2 maj 2003 kompletterade kommissionen förslaget till direktiv med ett förslag till rådets rambeslut om förstärkning av det straffrättsliga regelverket för bestraffning av föroreningar orsakade av fartyg (EUT C 76, 25.3.2004, s. 15). Under våren 2005 utarbetades inom Näringsdepartementet en promemoria om Sveriges antagande av rambeslutet, *Antagande av rambeslut om straffrättsliga regler vid föroreningar från fartyg*. Promemorian har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 7*. En sammanställning av remissyttrandena finns tillgänglig i Näringsdepartementet (dnr N2005/3212/RS). På grundval av promemorian utarbetade regeringen proposition 2004/05:157 *Antagande av rambeslut om straffrättsliga regler vid föroreningar från fartyg*. I propositionen föreslog regeringen att riksdagen skulle godkänna rambeslutet. Regeringen redovisade också huvuddragen kring de lagändringar som rambeslutet kräver. Några konkreta lagförslag lades inte fram i propositionen, utan det angavs att de redovisade lagstiftningsbehoven skulle komma att beredas vidare och behandlas i ett senare sammanhang. Riksdagen godkände rambeslutet den 15 juni 2005 (prop. 2004/05:157, bet. 2004/05:TU13, rskr. 2004/05:292). Rambeslutet och direktivet antogs av rådet för ekonomiska och finansiella frågor (EKOFIN) den 12 juli 2005; rådets rambeslut om förstärkning av det straffrättsliga regelverket för bekämpande av föroreningar orsakade av fartyg (EUT L 255, 30.9.2005, s. 164) och Europaparlamentets och rådets direktiv om föroreningar förorsakade av fartyg och införandet av sanktioner för överträdelser (EUT L 255, 30.9.2005, s. 11). Rambeslutet och direktivet finns i *bilaga 8–9*.

I detta lagstiftningsärende behandlar regeringen främst de förslag som lagts fram i departementspromemorian. Vidare lämnas förslag till de lagändringar som bör vidtas för att Sverige fullt ut skall uppfylla rambeslutets åtaganden om ansvar och påföljder för juridiska personer.

Propositionen bygger på en överenskommelse mellan den socialdemokratiska regeringen och Vänsterpartiet.

Prop. 2005/06:59

Lagrådet

Regeringen beslutade den 20 oktober 2005 att inhämta Lagrådets yttrande över de lagförslag som finns i *bilaga 10*. Lagrådet har lämnat förslagen utan erinran. Yttrandet finns i *bilaga 11*. I förhållande till de remitterade förslagen har det gjorts vissa ändringar av redaktionell karaktär.

4 Bakgrund och allmänna utgångspunkter

4.1 Bakgrund

Företagsbot

Bestämmelserna om företagsbot infördes år 1986. Lagstiftningen byggde på ett förslag från kommissionen (Ju 1982:05) mot ekonomisk brottslighet (prop. 1985/86:23, bet. 1985/86:JuU13, rskr. 1985/86:110). Till grund för förslaget låg delbetänkandet Företagsbot (Ds Ju 1984:5).

Företagsbot skall åläggas näringsidkare vid brott som har begåtts i näringsverksamhet, om brottsligheten inneburit ett grovt åsidosättande av de särskilda skyldigheter som är förenade med verksamheten eller annars är av allvarligt slag och näringsidkaren inte har gjort vad som skäligen kunnat krävas för att förebygga brottsligheten.

Tillkomsten av systemet med företagsbot motiverades med att det då gällande sanktionssystemet var otillräckligt när det gällde att komma till rätta med brott i näringsverksamhet. Ett skäl till det uppgavs vara bristande proportioner mellan ådömda påföljder och de ekonomiska intressen som kan stå på spel för ett företag. De straff som mättes ut framstod som otillräckliga från preventiv synpunkt. En annan brist angavs vara att förverkande endast kunde användas för att till samhället dra in faktiska uppnådda förtjänster av brott. Eftersom förverkande inte kunde användas för att eliminera utsikten till vinst ansågs ordningen kunna inbjuda till chanstagningar från företagets sida. Det ansågs därför finnas behov av en sanktion mot företag med påtagligt repressiva inslag.

Företagsboten konstruerades inte som en brottspåföljd utan som en särskild rättsverkan av brott, och skulle utgöra ett komplement till det individuella straffansvaret.

Företagsbotsutredningen m.m.

Systemet med företagsbot har dock kritiserats från bl.a. effektivitetssynpunkt. År 1995 tillsatte därför regeringen en utredning med uppgift att utreda frågor om sanktioner vid brott i näringsverksamhet, Företagsbotsutredningen (dir. 1995:95). Utredningen skulle bl.a. utvärdera reglerna om företagsbot och utifrån denna utvärdering föreslå hur sanktionssystemet när det gäller brott inom näringsverksamhet skall effektiviseras.

Utredningen avlämnade sitt betänkande, Straffansvar för juridiska personer (SOU 1997:127), i slutet av 1997. Betänkandet innehåller en genomgång och analys av sanktionsmöjligheterna vid brott och andra överträdelse begångna inom ramen för juridiska personers verksamhet.

I betänkandet föreslogs bl.a. att de nuvarande reglerna om företagsbot skulle upphävas och att juridiska personer i stället skulle kunna dömas till straff för brott som fysiska personer begått i den juridiska personens verksamhet. Enskilda näringsidkare skulle också kunna bestraffas på motsvarande sätt. Vidare skulle stat och kommun, med undantag för brott begångna vid myndighetsutövning, omfattas av regleringen.

Förslaget innebär inte att brottsbegreppet ändras. Liksom tidigare skulle enbart fysiska personer kunna begå brott och straffansvar för juridiska personer skulle, liksom när det gäller åläggande av företagsbot, förutsätta att brott begåtts inom ramen för den juridiska personens verksamhet.

I princip skulle tillämpningsområdet för straffansvaret för juridiska personer endast omfatta vissa utvalda brott, vid vilka det är särskilt föreskrivet att företagsböter skall kunna dömas ut, dvs. ett selektivt urval. Huvudtanken var att det selektiva urvalet endast skulle omfatta näringsreglerande straffbestämmelser. Enligt förslaget skulle det emellertid också införas en fakultativ genombrottsregel som kompletterar det selektiva urvalet. Genombrottsregeln innebär att det under vissa förutsättningar skall vara möjligt att döma juridiska personer till ansvar också för andra brott än de som ingår i det selektiva urvalet. Endast personer som ingår i den juridiska personens ledning eller som haft i uppdrag att svara för viss del av verksamheten skulle kunna utlösa straffansvar för den juridiska personen enligt genombrottsregeln. Vidare skulle ansvar enligt genombrottsregeln fordra att det varit fråga om ett grovt åsidosättande av de skyldigheter som är förenade med verksamheten.

När det gäller mindre allvarliga brott på det näringsreglerande området ansåg utredningen att det normalt var tillräckligt med straff för den juridiska personen. Av den anledningen föreslogs en särskild bestämmelse om åtalsunderlåtelse för den som är misstänkt för brott i det fall åtal för brottet väcks mot en juridisk person.

Utredningen föreslog även att principerna för det s.k. företagaransvaret skulle kodifieras.

Företagsbotsutredningens betänkande fick ett i många avseenden positivt bemötande vid remissbehandlingen. Utredningens förslag bedömdes vara väl genomtänkta och underbyggda. Ett antal remissinstanser kritiserade emellertid utredningen för att inte i tillräcklig omfattning ha utrett möjligheterna att, i stället för att införa ett helt nytt system, förbättra och effektivisera det nuvarande systemet med företagsbot. Bl.a. menade Riksåklagaren att det inte kan uteslutas att det nuvarande systemet skulle kunna fungera effektivt om det fick en annan utformning och föreslog därför att frågan utreds vidare. Hovrätten över Skåne och Blekinge ansåg att det mot bakgrund av att utredningen inte tillräckligt analyserat och utvärderat det nuvarande systemet var svårt både att bedöma vilka brister det nuvarande systemet har och om det var motiverat att ersätta det nuvarande systemet med straffansvar för juridiska personer. Utredningens förslag till den s.k. genombrottsregeln kritiserades också från rättssäkerhets- och legalitetssynpunkt.

Förslaget har inte lett till några författningsändringar. Remisskritiken mot utredningens förslag och den omständigheten att det kan ifrågasättas om det är motiverat att genomföra så omfattande och komplicerade systemförändringar – bl.a. införandet av ett straffansvar för juridiska personer och det selektiva urvalet – när de i praktiken endast kommer att beröra mindre allvarlig brottslighet, aktualiserade frågan om inte de ovan nämnda problemen bör angripas på ett annat sätt än det som utredningen föreslagit.

Mot denna bakgrund gjordes bedömningen att det bör övervägas om man inte genom mer begränsade förändringar i det nuvarande systemet kan komma till rätta med de svagheter som är förknippade med företagsbotsinstitutet. Ett förslag till sådana förändringar, som innebär att det nuvarande systemet med företagsbot effektiviseras, har därför utarbetats inom Justitiedepartementet i departementspromemorian Företagsbot (Ds 2001:69). Även om de förslag som presenterats i många avseenden avviker från de som presenterats i Företagsbotsutredningens betänkande finns det betydande likheter i inriktningen av förslagen, bl.a. såtillvida att tillämpningsområdet för företagsbot utvidgas till att omfatta också mindre allvarlig brottslighet.

Internationella åtaganden

På senare tid har även krav på effektiva sanktioner mot brott begångna inom ramen för en juridisk persons verksamhet kommit från internationellt håll. I ett flertal rättsakter inom främst Europeiska unionen, Europarådet och Förenta nationerna har det utarbetats bestämmelser om ansvar och sanktioner mot juridiska personer för brott som begåtts i deras verksamhet.

Dessa rättsakter innehåller bestämmelser som bl.a. ålägger medlemsstaterna att ha en lagstiftning enligt vilken juridiska personer skall kunna ställas till ansvar för vissa angivna brott som begåtts till deras förmån av personer med en ledande ställning inom den juridiska personens organisation grundad på befogenhet att företräda den juridiska personen, att fatta beslut på den juridiska personens vägnar, eller att utöva kontroll inom den juridiska personen. Vidare åläggs medlemsstaterna bl.a. att säkerställa att en juridisk person i vissa fall skall kunna ställas till ansvar när brister i övervakning eller kontroll som skall utföras av en person med sådan ställning har gjort det möjligt för en person som är underställd den juridiska personen, att begå vissa brott till förmån för den juridiska personen.

I sammanhanget kan också nämnas att det inom Europeiska unionen har utarbetats ett rambeslut om tillämpning av principen om ömsesidigt erkännande på bötesstraff. Rambeslutet omfattar även företagsbot (jfr prop. 2003/04:92). Arbetet med genomförande av rambeslutet pågår inom regeringskansliet.

Den svenska regleringen av företagsbot har, när det gäller frågan om sanktioner mot juridiska personer, bedömts uppfylla de krav som uppställs inom bl.a. Europeiska unionen. I samband med att riksdagen godkände rådets rambeslut om förstärkning av skyddet mot förfalskning i samband med införandet av euron genom straffrättsliga och andra påföljder (EGT L 140, 14.6.2000, s. 1) gjordes den bedömningen att de svens-

ka reglerna om företagsbot (36 kap. 7–10 §§ brottsbalken) motsvarar de krav som ställs i rambeslutet (prop. 1999/2000:85, bet. 1999/2000:JuU20, rskr. 1999/2000:217). Samma bedömning gjordes i det lagstiftningsärende som behandlade de lagändringar som ansågs nödvändiga till följd av det rambeslutet (prop. 2000/01:40, bet. 2000/01:JuU9, rskr. 2000/01:138). I den rapport som Europeiska kommissionen upprättade avseende medlemsstaternas genomförande av rambeslutet (KOM[2002] 771 slutlig) angavs också Sverige som en av åtta medlemsstater som har lagstiftning som uppfyller åtagandena enligt rambeslutet. Motsvarande bedömning har gjorts av regering och riksdag även när det gäller senare rambeslut såsom t.ex. rambeslutet om penningtvätt, identifiering, spårande, spärrande, beslag och förverkande av hjälpmedel till och vinning av brott (EGT L 182, 5.7.2001, s. 1), rambeslutet om bekämpande av terrorism (EGT L 164, 22.6.2002, s. 3) och rambeslutet om bekämpande av människohandel (EGT L 203, 1.8.2002, s. 1).

I ett avseende medför dock Sveriges internationella åtaganden krav på vissa ändringar av systemet med företagsbot. Inom Europeiska unionen har antagits ett rambeslut om förstärkning av det straffrättsliga regelverket för bekämpande av föroreningar orsakade av fartyg (rådets rambeslut 2005/667/RIF av den 12 juli 2005 om förstärkning av det straffrättsliga regelverket för bekämpande av föroreningar orsakade av fartyg, EUT L 255, 30.9.2005, s. 164). Sammanlänkat med rambeslutet är ett direktiv om föroreningar förorsakade av fartyg och införandet av sanktioner för överträdelser (Europaparlamentets och rådets direktiv 2005/35/EG av den 7 september 2005 om föroreningar förorsakade av fartyg och införandet av sanktioner för överträdelser, EUT L 255, 30.9.2005, s. 11). Rambeslutet innehåller bl.a. bestämmelser om att överträdelser av vissa av direktivets bestämmelser skall vara kriminaliserade, om vilka straff som skall följa på brotten, bestämmelser om ansvar för juridiska personer samt bestämmelser om att påföljder för juridiska personer skall innefatta böter eller administrativa avgifter på vissa angivna miniminivåer.

I den proposition som föregick riksdagens godkännande av rambeslutet (prop. 2004/05:157, bet. 2004/05:TU13, rskr. 2004/05:292) har, på motsvarande sätt som beträffande tidigare nämnda rambeslut, gjorts den bedömningen att de svenska reglerna om företagsbot i huvudsak motsvarar de krav som ställs i rambeslutet. När det gäller bestämmelserna om påföljder för juridiska personer i det aktuella rambeslutet har dock konstaterats att de nivåer företagsboten i dag kan dömas ut till inte uppfyller kraven enligt rambeslutet.

4.2 Allmänna utgångspunkter

Behovet av en reform

Bestämmelserna om företagsbot har kommit att tillämpas relativt sparsamt (jfr departementspromemorian Företagsbot [Ds 2001:69] s. 35 ff. och betänkandet Straffansvar för juridiska personer [SOU 1997:127], Del B, s. 255 ff.). Yrkande om företagsbot har framställts i ett begränsat antal fall och i flertalet av dessa har talan om företagsbot ogillats. Som en för-

klaring till det har det från bl.a. åklagarhåll angivits att reglerna är komplicerade och svåra att tillämpa.

I kritiken mot systemet har vidare bl.a. anförts att det förhållandet att företagsbot bara kan åläggas när brottsligheten inneburit ett grovt åsidosättande av de särskilda skyldigheter som är förenade med verksamheten eller annars är av allvarligt slag kan innebära en snävare avgränsning av tillämpningsområdet än vad som varit avsett. Det har också anförts att det ofta är svårt att styrka att näringsidkaren inte har gjort vad som skäligen kunnat krävas för att förebygga brottsligheten.

Företagsboten utgör således inte, såsom den kommit att tillämpas, ett tillräckligt effektivt medel när det gäller att beivra brott begångna i näringsverksamhet.

Till det kommer att Sveriges internationella åtaganden medför krav på effektiva sanktioner mot brott begångna inom ramen för en juridisk persons verksamhet.

Företagsbotsinstitutet effektiviseras

Enligt regeringens mening bör det vara en grundläggande utgångspunkt att systemet med företagsbot effektiviseras. Reglerna om företagsbot bör vara tydliga och enkla att tillämpa och utformas så att sanktionen utgör ett praktiskt användbart instrument för att komma till rätta med brott förövade i näringsverksamhet.

Tillämpningsområdet för systemet med företagsbot bör utvidgas, så att sanktionen även omfattar mindre allvarlig brottslighet som sker i näringsverksamhet. Om näringsidkaren får bära de straffrättsliga konsekvenserna då brottsligheten är att hänföra till dennes verksamhet ökar incitamenten att organisera verksamheten på ett sätt som motverkar eller förhindrar att överträdelser sker. Att åtgärder mot brott i näringsverksamhet förstärks har också betydelse från bl.a. konkurrenssynpunkt. Genom att sanktioner riktas mot näringsidkare för sådana brott förbättras förutsättningarna för en sund konkurrens på lika villkor.

En utökad användning av företagsbotinstitutet ger anledning att överväga om beloppsgränserna bör ändras samt om det bör tydliggöras vilka kriterier som skall vara avgörande vid bestämmandet av sanktionens storlek. I detta sammanhang bör också Sveriges internationella åtaganden beaktas.

Det finns även skäl att överväga utformningen av bestämmelserna om jämkning och eftergift för att åstadkomma en mer lättillämpad och effektiv reglering.

Såväl strävan efter en effektiv reglering som tanken på att vidga tillämpningsområdet talar för att det bör införas en möjlighet att ålägga företagsbot med tillämpning av ett förenklat förfarande.

Företagsbot bör vara en primär sanktion vid vissa mindre allvarliga brott i näringsverksamhet

En annan utgångspunkt är att företagsbot bör vara en primär sanktion vid vissa mindre allvarliga brott i näringsverksamhet.

Brister som leder till överträdelser av näringsreglerande lagstiftning torde ofta vara hänförliga till företagets organisation och struktur. Rättviseskäl kan därför tala för en reform som riktar ansvaret direkt mot den näringsidkare som bedriver verksamheten i stället för en enskild person som verkar inom företaget. En sanktion som riktar sig direkt mot företaget ger vidare ett incitament att organisera verksamheten så att överträdelser motverkas och kan därför vara mer effektiv än en sanktion mot enskilda personer som verkar inom företaget. Det är också viktigt att ett effektiviserat system med företagsbot inte utformas på ett sådant sätt att enskilda näringsidkare missgynnas i förhållande till större företag, i vilka sanktionerna drabbar skilda subjekt. Särskilt vid mindre allvarlig brottslighet kan det ifrågasättas om det alltid finns ett behov av parallella sanktioner – individuellt straffansvar och företagsbot.

Det framstår därför som rimligt att ansvaret för mindre allvarliga brott begångna i näringsverksamhet i viss utsträckning flyttas över på näringsidkaren. Att rikta om den straffrättsliga reaktionen mot näringsidkaren i vissa fall skulle också vara ett sätt att göra företagsboten till en mer central del av det straffrättsliga sanktionssystemet.

En begränsad reform

En utgångspunkt för reformeringen av systemet med företagsbot är att de regler som föreslås skall utgöra ett effektivt sanktionssystem när det gäller brott inom näringsverksamhet. Samtidigt bör utgångspunkten vara att strukturella förändringar bör undvikas om de riskerar att leda till osäkerhet om bestämmelsernas tillämpningsområde. Inarbetade begrepp bör inte bytas ut om inte uppenbara fördelar står att vinna med förändringen.

Företagsbotsutredningen föreslog att det nuvarande systemet där företagsboten utgör en särskild rättsverkan av brott ersätts av ett system där företag kan ådömas straff i juridisk mening. Företagsboten skulle ersättas av straffet företagsböter.

Avgörande för bedömningen om systemet med företagsbot som en särskild rättsverkan av brott bör ersättas med ett straffansvar för juridiska personer är om företagsbotens formella karaktär av straff eller särskild rättsverkan i sig har någon betydelse för systemets effektivitet eller funktionssätt. Enligt regeringens mening finns det inte något som talar för att så är fallet. Sveriges internationella åtaganden kräver inte heller att straffansvar för juridiska personer införs. Företagsbot bör därför, som föreslagits i promemorian, även i fortsättningen utgöra en särskild rättsverkan av brott.

I samband med att systemet med företagsbot infördes berördes frågan om regleringen skulle vara generellt tillämplig eller om den endast skulle gälla vissa utvalda brott. Det bedömdes då att en generell reglering var att föredra, dels på grund av lagstiftningstekniska överväganden, dels på grund av intresset av en konsekvent och sammanhängande lagstiftning (jfr prop. 1985/86:23 s. 17 och SOU 1997:127 Del A s. 266 ff.). Företagsbotsutredningen föreslog att företagsböter skall kunna utdömas endast för vissa särskilt utvalda brott, det s.k. selektiva urvalet. Enligt regeringens mening har den bedömning i frågan som gjordes i samband med företagsbotssystemet tillkomst fortfarande fog för sig. Regeringen

anser därför att regleringen av systemet med företagsbot även fortsättningsvis bör vara generellt tillämplig.

Företagsbotsutredningen föreslog vidare att principerna för företagaransvaret skulle kodifieras. Företagaransvar är en beteckning för det straffrättsliga ansvar som en företagare kan drabbas av till följd av underlåtenhet att utöva tillsyn och kontroll över den verksamhet som han eller hon bedriver. Principerna är oreglerade och har i allt väsentligt utvecklats genom rättspraxis och doktrin.

Innebörden av utredningens förslag är att ansvaret vid brott i en juridisk persons verksamhet primärt skall åvila den som ingår i den juridiska personens ledning. Om arbetsuppgifter har delegerats på ett korrekt sätt skall ansvaret i stället åvila den som utfört de delegerade uppgifterna. Någon ändring i förhållande till gällande rätt var inte avsedd.

Som anförts i betänkandet försvåras en kodifiering av de aktuella principerna av att det inte finns någon accepterad teoribildning och terminologi på området, även om det råder en stor enighet om principernas praktiska tillämpningsområde (jfr SOU 1997:127 Del A s. 318). Regeringen har i tidigare sammanhang uttalat att legalitetsprincipen inte hindrar en tillämpning av principerna för företagaransvar (prop. 1993/94:130 s 18 f.). Med hänsyn bl.a. härtill och med beaktande av ovan angivna utgångspunkt anser regeringen att det inte finns tillräckliga skäl att nu föreslå en kodifiering av företagaransvaret. Frågan behandlas närmare i avsnitt 11.

5 Förutsättningar för åläggande av företagsbot

5.1 Nuvarande reglering

Företagsbot är, som tidigare nämnts, en ekonomisk sanktion som under vissa förutsättningar kan åläggas näringsidkare. Med näringsidkare avses fysiska eller juridiska personer som yrkesmässigt bedriver verksamhet av ekonomisk art, oavsett om verksamheten är inriktad på vinst eller inte. Förutsättningarna för att döma ut företagsbot regleras i 36 kap. 7 § brottsbalken.

En förutsättning för åläggande av företagsbot är enligt *första stycket* att ett brott skall ha begåtts i utövningen av näringsverksamhet. Denna fråga skall bedömas på motsvarande sätt som vid tillämpning av bestämmelserna om förverkande vid brott i utövningen av näringsverksamhet enligt 36 kap. 4 § brottsbalken. Ett brott skall alltså anses begånget i näringsverksamhet om det ingår som ett led i en näringsidkares verksamhet. Det skall typiskt sett ha en klar anknytning till den verksamhet som bedrivs av gärningsmannen, antingen i sin egenskap av näringsidkare eller företrädare för eller anställd hos den som bedriver näring. Brott i näringsverksamhet anses inte kunna begås av andra än näringsidkare, ställföreträdare, anställda eller uppdragstagare hos näringsidkare. Både näringsverksamhet som bedrivs i privat och offentlig – statlig och kommunal – regi omfattas av regleringen (jfr prop. 1985/86:23 s. 26 ff. och s. 62 f.).

En annan förutsättning är enligt *första stycket punkten 1* att brottsligheten har inneburit ett grovt åsidosättande av de särskilda skyldigheter som

är förenade med verksamheten eller att brottsligheten annars är av allvarligt slag. Med sådana särskilda skyldigheter avses i första hand förpliktelser för näringsidkare som följer av utpräglat näringsreglerande lagstiftning, både sådana regler som är av allmän karaktär och sådana som bara gäller för vissa slag av näringsverksamhet. Med brott som är av allvarligt slag avses främst överträdelser av centrala straffbestämmelser men även gärningar som är ägnade att vålla betydande skada eller som innebär åsidosättanden av viktiga samhällsintressen. Att brottsligheten skall ha varit av allvarligt slag innebär inte att brottet måste vara att hänföra till den grövre graden i sådana fall där brottet är indelat i olika svårighetsgrader. Det är den samlade bilden av brottslighetens art och omfattning som är avgörande för om den är av sådant slag som avses i punkten 1.

Som en ytterligare förutsättning för företagsbot gäller enligt *punkten 2* i samma stycke att näringsidkaren inte har gjort vad som skäligen kunnat krävas för att förebygga brottsligheten. De krav som i detta hänseende skall ställas på företagaren är ganska höga. Kraven innebär att företaget måste präglas av en god organisation och struktur, att anställda ges erforderliga föreskrifter och instruktioner samt att rutiner övervakas. För att föreskrifter skall kunna leda till att näringsidkaren undgår företagsbot krävs det också att de är allvarligt menade och att de har meddelats bl.a. i syfte att förhindra brott av just det slag som ägt rum. Oberoende av om sådana särskilda föreskrifter eller instruktioner finns måste det kunna krävas att verksamheten har organiserats på ett sådant sätt att en rimlig kontroll utövas av att den bedrivs på ett lagenligt sätt (jfr prop. 1985/86:23 s. 28 ff., s. 61 ff. och s. 112 f.).

Av *andra stycket* framgår att företagsbot inte skall åläggas i anledning av brott som varit riktade mot näringsidkaren, dvs. då näringsidkaren kan inta ställning som målsägande i brottmålet, eller om det annars skulle vara uppenbart oskäligt.

5.2 Kravet på grovt åsidosättande eller brottslighet av allvarligt slag slopas

Regeringens förslag: För företagsbot krävs inte längre att brottsligheten skall ha inneburit ett grovt åsidosättande av de särskilda skyldigheter som är förenade med verksamheten eller annars vara av allvarligt slag.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna har tillstyrkt förslaget eller lämnat det utan erinran. *Tullverket* och *Företagarnas Riksorganisation* har avstyrkt förslaget. *Tullverket* anför att den föreslagna utvidgningen skulle stå i strid med det utvecklingsarbete som verket bedriver tillsammans med näringslivet, innebärande etablering av rutiner och ramar för samverkan i partnerskap (projekt servicetrappan). *Företagarnas Riksorganisation* menar att slopandet av detta krav är ytterst tveksamt från rättssäkerhetssynpunkt. För ansvar skulle det räcka att ”näringsidkaren inte gjort vad som skäligen kunnat krävas för att förebygga brottsligheten”. Enligt organisationen skulle det vid rena underlåtenhetsbrott fin-

nas en överhängande risk att företagaren måste styrka vilka förebyggande åtgärder han eller hon vidtagit, främst genom instruktioner, arbetsbeskrivningar och dylik dokumentation som är sällsynt hos de små företagen, vilket i praktiken skulle innebära en omvänd bevisbörda. *Datainspektionen*, *Verket för näringslivsutveckling (NUTEK)* och *Sveriges Advokatsamfund* har avstyrkt förslagen till reform av företagsbottsinstitutet. De menar att de befintliga sanktionsmöjligheterna mot juridiska personer är tillräckliga för att bekämpa brott i näringsverksamhet.

Skälen för regeringens förslag

Bakgrund

Vid företagsbottsinstitutets tillkomst ansågs att det framstod som ändamålsenligt att företagsbot endast skulle tillämpas i fråga om mer allvarlig brottslighet och att förseelser och bagatellbrott borde kunna lämnas utanför regleringen. Skälet till det uppgavs vara att de preventiva effekter som i de fallen stod att vinna torde vara ganska begränsade i förhållande till det merarbete som annars skulle uppkomma för de rättsvårdande myndigheterna. I stället borde man, när det gäller mindre allvarliga brott, kunna förlita sig på det personliga straffansvaret och på att brottsliga förtjänster vid behov förklaras förverkade (jfr prop. 1985/86:23 s. 29 och s. 31 f.).

Som tidigare redovisats har det emellertid i olika sammanhang ifrågasatts om inte kravet på grovt åsidosättande eller brottslighet som annars är av allvarligt slag har medfört att tillämpningsområdet för företagsbotten blivit mer begränsat än vad som från början varit avsett. Denna uppfattning motsägs inte av praxis. Av de domstolsavgöranden som redovisats av Företagsbottsutredningen framgår bl.a. att den omständigheten att ett brott inte inneburit ett grovt åsidosättande av de särskilda skyldigheter som är förknippade med näringsverksamheten eller annars har varit av allvarligt slag utgör den vanligaste grunden för att ogilla talan om företagsbot (SOU 1997:127 Del B s. 255 ff.) Eftersom praxis på området är begränsad kan dock alltför säkra slutsatser inte dras endast med ledning av den.

Möjligheten att ålägga företagsbot utvidgas

En utgångspunkt för reformeringen av företagsbottsinstitutet är att sanktionen skall utgöra ett mer effektivt instrument för att motverka och beivra brott inom näringsverksamhet. Som nämnts ovan innebär kraven på grovt åsidosättande av näringsidkarens särskilda skyldigheter eller brottslighet av allvarligt slag – förutom att det skall vara fråga om brott i verksamheten – en betydande begränsning av företagsbotens tillämpningsområde. För att sanktionen skall träffa samtliga straffvärda gärningar är det viktigt att tillämpningsområdet för systemet med företagsbot vidgas.

En utvidgning av tillämpningsområdet för företagsbot är också viktigt från brottspreventiv synpunkt. I likhet med vad som anförts såväl i promemorian som av Företagsbottsutredningen anser regeringen att sanktioner mot juridiska personer har störst preventiv effekt när det gäller brott

som begås inom ramen för en i övrigt seriös näringsverksamhet. Brister som leder till överträdelser av näringsreglerande lagstiftning är ofta hänförliga till företagets organisation och struktur. Även brott som bedrägeri, häleri och stöld kan i många fall, när brottet sker inom näringsverksamheten, motverkas genom en god företagsorganisation och erforderliga rutiner. Om näringsidkaren får bära de straffrättsliga konsekvenserna då brottsligheten är att hänföra till dennes verksamhet, ökar incitamenten att organisera verksamheten på ett sätt att inte överträdelser sker. Detta gäller inte bara vid sådan allvarlig brottslighet som omfattas av dagens reglering utan även brottslighet av mindre allvarlig karaktär.

Att samhället ser till att regler om näringsverksamhet följs har vidare betydelse från bl.a. konkurrenssynpunkt. Genom att åtgärderna mot brott i näringsverksamhet förstärks, förbättras förutsättningarna för en sund konkurrens på lika villkor. Till det kommer att gärningar av mindre allvarlig natur torde utgöra den vanligaste typen av överträdelser som förekommer inom ramen för näringsverksamhet. Det finns därför ett starkt allmänt intresse av att motverka sådana överträdelser. Regeringen delar inte den tveksamhet från rättssäkerhetssynpunkt som framförts av *Företagarnas Riksorganisation*. Bevisbördan för att förutsättningarna för företagsbot är uppfyllda – bl.a. kravet att näringsidkaren inte skall ha gjort vad som skäligen kunnat krävas för att förebygga brottsligheten – ligger, liksom tidigare, hos åklagaren.

Regeringen föreslår därför sammanfattningsvis att systemet med företagsbot utvidgas till att omfatta även mindre allvarlig brottslighet som sker inom ramen för näringsverksamhet. Kravet på att den brottslighet som ligger till grund för yrkandet om företagsbot skall ha inneburit ett grovt åsidosättande eller annars vara av allvarligt slag bör alltså slopas. Som utvecklas nedan i avsnitt 5.5. bör företagsbot dock inte kunna åläggas för brott för vilka endast penningböter är föreskrivet.

5.3 Kravet att näringsidkaren inte har gjort vad som skäligen kunnat krävas för att förebygga brottsligheten kompletteras

Regeringens förslag: Det nuvarande kravet att näringsidkaren inte har gjort vad som skäligen kunnat krävas för att förebygga brottsligheten kompletteras med en bestämmelse av innebörd att företagsbot härutöver kan åläggas när brottet har begåtts av en person i ledande ställning grundad på befogenhet att företräda näringsidkaren eller att fatta beslut på näringsidkarens vägnar eller av en person som annars haft ett särskilt ansvar för tillsyn eller kontroll i verksamheten.

Promemorians förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. I promemorian har den kompletterande bestämmelsen formulerats så att företagsbot – utöver vad som följer av 36 kap. 7 § första stycket punkten 1 brottsbalken – kan åläggas om brottet har begåtts av en person med ledande ställning eller särskilt ansvar för tillsyn eller kontroll eller liknande uppgifter.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser är positiva till förslaget eller har lämnat det utan erinran. *Svea hovrätt*, *Göteborgs tingsrätt* och *Föreningen Svenskt Näringsliv* anser dock att den angivna personkretsen är oklart angiven och att det med hänsyn till legalitetsprincipen finns skäl att ytterligare överväga utformningen av bestämmelsen. *Göteborgs tingsrätt* anser vidare att bestämmelsens utformning i språkligt hänseende bör tillnärmas de EU-rättsakter i vilka den har sina förebilder. *Malmö tingsrätt* anser att grunderna för det utvidgade ansvaret är vagt angivna och har ifrågasatt om det inte kan innebära ett allt för långtgående ansvar. *Arbetsmiljöverket* har anfört att rekvisitet att ”näringsidkaren inte har gjort vad som skäligen kunnat krävas för att förebygga brottsligheten” bör formuleras om så att det begränsas till att träffa de fall där gärningsmannen handlat i strid mot givna order eller instruktioner eller där företagsledningen inte rimligen hade kunnat förutse brottet. *Företagarnas Riksorganisation* anser att det är naturligare att företaget har ett större ansvar för tydliga instruktioner till medarbetare med rutinuppgifter än att det ansvarar för brottsliga handlingar begångna av ledande personer. Organisationen avstyrker förslaget även i denna del.

Skälen för regeringens förslag

Bakgrund

En av de grundläggande förutsättningarna för att ålägga företagsbot är enligt 36 kap. 7 § första stycket punkten 2 brottsbalken att näringsidkaren inte har gjort vad som skäligen kunnat krävas för att förebygga brottsligheten. Som redovisats ovan innebär bestämmelsen att företagsbot inte skall åläggas i fall där verksamheten har organiserats så att en rimlig kontroll utövas av att den bedrivs på ett lagenligt sätt eller i fall där en anställds brott har begåtts i strid mot uttryckliga och allvarligt menade order eller instruktioner. Skälet till denna begränsning av tillämpningsområdet för företagsbotsinstitutet är att systemet annars har ansetts kunna få orimliga konsekvenser i vissa fall (prop. 1985/86:23 s. 66 f. och s. 112 f.).

I Företagsbotsutredningens förslag fanns inte någon motsvarande begränsning av näringsidkarens ansvar. Det förhållandet att näringsidkaren gjort vad som skäligen kunnat krävas för att förebygga brott skulle alltså inte i sig utgöra en grund för att underlåta att väcka åtal mot den juridiska personen. Vid remissbehandlingen kritiserades förslaget från rättssäkerhetssynpunkt. Det ansågs vara allt för långtgående att hålla den juridiska personen ansvarig också i fall där det inte förelegat några brister i tillsyn eller kontroll.

I likhet med vad som anförts i promemorian anser regeringen att en reglering som innebär att varje enskild arbetstagare, helt oberoende av ledningens åtgärder, kan ådra näringsidkaren ansvar är för långtgående. Åläggande av företagsbot bör inte kunna ske oberoende av hur näringsidkaren agerat för att förebygga och förhindra brott. En utgångspunkt bör därför vara att näringsidkarens ansvar även i fortsättningen skall begränsas. För att systemet med företagsbot skall fungera mer effektivt bör

Internationella åtaganden

I sammanhanget bör även beaktas de krav som följer av Sveriges internationella åtaganden inom främst Europeiska unionen, Europarådet och Förenta nationerna. I dag finns, som nämnts ovan, bl.a. i ett flertal rambeslut antagna inom ramen för det rättsliga och inrikes samarbetet inom Europeiska unionen, krav på att sanktioner under vissa förutsättningar skall kunna riktas mot juridiska personer. Dessa rättsakter innehåller bestämmelser som bl.a. ålägger medlemsstaterna att ha en lagstiftning enligt vilken juridiska personer skall kunna ställas till ansvar för vissa angivna brott som begåtts till deras förmån av personer med en ledande ställning inom den juridiska personens organisation grundad på befogenhet att företräda den juridiska personen, att fatta beslut på den juridiska personens vägnar, eller att utöva kontroll inom den juridiska personen. Vidare åläggs medlemsstaterna bl.a. att säkerställa att en juridisk person i vissa fall skall kunna ställas till ansvar för brister i övervakning eller kontroll som skall utföras av en person med sådan ställning.

Den svenska regleringen av företagsbot har, som tidigare redovisats (avsnitt 4.1), bedömts uppfylla de krav på sanktioner mot juridiska personer som uppställs inom bl.a. Europeiska unionen. Även med beaktande härav skulle dock, enligt regeringens uppfattning, ett mer lättillämpat system och en utvidgning av möjligheterna att utdöma företagsbot kunna bidra till en tydligare överensstämmelse mellan svensk rätt och de krav som följer av det internationella straffrättsliga samarbetet.

Grunden för företagsbot kompletteras

För att företagsbotsinstitutet skall få större genomslag och tillämpning bör grunden för tillämpningsområdet kompletteras. Enligt regeringens uppfattning bör, som föreslagits i promemorian, som huvudregel ansvaret begränsas genom att det uppställs ett krav på brister i kontroll och tillsyn – motsvarande det som finns i 36 kap. 7 § första stycket punkten 2 brottsbalken. Som ett komplement till detta krav bör det dock föreskrivas att näringsidkaren, oberoende av sådana brister, kan få ansvara för brott som begåtts av personer med viss särskild ställning i företaget. En sådan regel skulle innebära att näringsidkaren i grunden ansvarar endast om företaget som helhet inte gjort vad som skäligen kunnat begäras för att förebygga brott men att näringsidkaren har ett utvidgat ansvar för en viss begränsad grupp av personer.

Ett skäl för en sådan utvidgning är att personer i ledande ställning i många fall kan sägas stå utanför de system för kontroll och tillsyn som kan finnas i ett företag. Rutiner och kontroller måste alltid utföras och upprätthållas av individer. För att regleringen skall fungera effektivt är det viktigt att den tar sikte även på situationer där brister förekommer hos de som är satta att utföra kontrollen och inte endast i övrigt hos företaget eller näringsidkaren som sådan. Till det kommer att personer i ledande ställning ofta har sådana befogenheter och uppgifter som gör det rimligt

att ålägga dem ett större ansvar. De kan bl.a. ha större möjligheter att utnyttja företaget och uppnå personlig vinning av överträdelser. Det sagda innebär inte att en näringsidkare skall kunna drabbas av ansvar för abnormhandlingar eller brott som riktats mot näringsidkaren och som begåtts av personer i ledande ställning. Sådana handlingar omfattas, liksom tidigare, dels av begränsningen att brottet skall ha skett i näringsverksamhet, dels av undantagsregeln i 36 kap. 7 § andra stycket brottsbalken för brott som riktas mot näringsidkaren (jfr prop. 1985/86:23 s. 28 f., s. 33 ff. och s. 66, se närmare avsnitt 5.4.)

Ett annat skäl är, som nämnts, en önskan att på ett tydligare sätt anpassa regleringen till det internationella regelverket på området. Enligt ordalydelsen tar den svenska regleringen om företagsbot sikte på vad en näringsidkare, dvs. en juridisk eller fysisk person, har gjort eller inte gjort för att förebygga brott etc., medan de flesta bestämmelser i internationella instrument som reglerar ansvar för juridiska personer tar sikte på vad enskilda personer har gjort eller underlåtit att göra. Detta leder bl.a. till att det av den svenska regleringen inte klart framgår om företagsbot kan påföras i fall där ett företag haft fullt godtagbara rutiner för att förebygga brott men där en person i ledande ställning likväl begått brott inom ramen för näringsverksamheten.

När det gäller frågan om hur regleringen bör utformas gör regeringen följande överväganden. I promemorian har föreslagits att den nuvarande bestämmelsen om att företagsbot skall åläggas i de fall då näringsidkaren inte gjort vad som skäligen kunnat krävas för att förebygga brottsligheten bör kompletteras med en bestämmelse av innebörd att företagsbot skall kunna åläggas i de fall då en person i ledande ställning, eller som annars har särskilt ansvar för tillsyn, kontroll eller liknande uppgifter, begått brottet.

Regeringen anser, i likhet med bl.a. *Svea hovrätt*, att det av legalitetsskäl finns anledning att precisera bestämmelsen. Med hänsyn till det internationella straffrättsliga samarbetet finns det också, som *Göteborgs tingsrätt* har anfört, skäl att i språkligt hänseende närma bestämmelsens utformning till motsvarande bestämmelser i internationella instrument. Av ett flertal sådana rättsakter följer, som nämnts ovan i avsnitt 4.1, att en sådan ledande ställning inom den juridiska personens organisation kan grundas bl.a. på befogenhet att företräda den juridiska personen eller att fatta beslut på den juridiska personens vägnar. Enligt regeringens mening innebär en motsvarande specificering en rimlig avgränsning av ansvaret i dessa fall. För att bestämmelsens tillämpningsområde inte skall bli för omfattande bör den inte omfatta personer som kan ha ”liknande uppgifter”, vilket föreslogs i promemorian.

Det föreslås därför sammanfattningsvis att den nuvarande bestämmelsen om att företagsbot skall åläggas i de fall då näringsidkaren inte gjort vad som skäligen kan krävas för att förebygga brott kompletteras med en bestämmelse av innebörd att företagsbot dessutom skall kunna åläggas i de fall då en person i ledande ställning grundad på befogenhet att företräda näringsidkaren eller att fatta beslut på dennes vägnar eller en person som annars haft ett särskilt ansvar för tillsyn eller kontroll i verksamheten har begått brottet.

Regeringens förslag: Undantagsregeln i 36 kap. 7 § andra stycket brottsbalken, som innebär att företagsbot inte skall åläggas om det skulle vara uppenbart oskäligt, slopas.

Regeringens bedömning: Undantaget för brottslighet som varit riktad mot näringsidkaren bör finnas kvar.

Promemorians förslag överensstämmer endast delvis med regeringens. I promemorian har även föreslagits att undantaget för brottslighet som varit riktad mot näringsidkaren skall slopas.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna har tillstyrkt förslaget eller lämnat det utan erinran. *Stockholms tingsrätt* anser att man bör skilja mellan förutsättningar att ålägga företagsbot och förutsättningar att efterge företagsbot samt att undantaget för uppenbart oskäligen fall därför bör behållas. *Malmö tingsrätt* har anfört att det skulle skapa en enklare och tydligare reglering om undantaget för de fall där brottet riktad sig mot näringsidkaren får stå kvar men undantaget för uppenbar oskälighet utgår, eftersom detta kan beaktas enligt reglerna om jämkning och eftergift. Även *Riksåklagaren*, *Brottsförebyggande rådet* och *Länsstyrelsen i Örebro län* är av uppfattningen att undantaget i andra stycket för brott som begåtts mot näringsidkaren bör finnas kvar. *Umeå tingsrätt* menar att den i promemorian gjorda tolkningen av uttrycket ”i näringsverksamhet” avviker från tidigare förarbetsuttalanden och anser, i likhet med *Göteborgs tingsrätt*, att det vore lämpligt att i lagtext definiera vad som menas med att brott ”begåtts i utövningen av näringsverksamhet”. *Riksåklagaren* och *Arbetsmiljöverket* anser att kravet på att företagsbot endast kan åläggas vid brott som har begåtts i näringsverksamhet bör slopas.

Skälen för regeringens bedömning och förslag

Undantaget för brott riktade mot näringsidkaren

Företagsbot skall enligt gällande rätt, som nämnts ovan, inte åläggas om brottsligheten riktad sig mot näringsidkaren eller om det annars vore uppenbart oskäligt att ålägga företagsbot. Undantaget för brott begångna mot näringsidkaren är tillämpligt i de fall där näringsidkaren kan inta ställning som målsägande, men inte i fall där brottet på ett mer indirekt sätt drabbar näringsidkaren (prop. 1985/86:23 s. 66).

I promemorian föreslogs att nämnda undantag skulle slopas. Någon förändring i sak var emellertid inte avsedd. Som skäl för förslaget anföres att undantaget för brott riktade mot näringsidkaren redan omfattas av kravet på att företagsbot endast skall åläggas då brott begåtts i *näringsverksamhet*. Det ansågs att det i begreppet näringsverksamhet måste ligga ett krav på att åtgärden på något sätt utgör ett naturligt inslag i företagets verksamhet eller i någon mening främjar eller är avsedd att främja denna. När det gäller brott som omfattas av dagens undantagsregel, dvs. brott som direkt riktar sig mot företaget, ansågs att dessa bör kunna undantas redan på den grunden att de inte kan anses begångna i näringsverksamheten. Om brottet på ett indirekt sätt riktar sig mot eller annars är

till men för näringsidkaren borde det enligt promemorian vara tillräckligt att detta kan beaktas vid tillämpning av reglerna om jämkning och eftergift.

Enligt regeringens mening bör utgångspunkten dock alltjämt vara att brott som riktat sig mot näringsidkaren inte skall medföra företagsbot. Det bör anges uttryckligen. I likhet med ett flertal remissinstanser anser regeringen att det kan ifrågasättas om den i promemorian gjorda tolkningen av uttrycket ”i näringsverksamhet” överensstämmer med tidigare förarbetsuttalanden (jfr prop. 1985/86:23 s. 66 och s. 68). Med hänsyn till det och med den utgångspunkten att strukturella förändringar inte bör göras om de riskerar att leda till osäkerhet om bestämmelsens tillämpningsområde anser regeringen, i likhet med bl.a. *Riksåklagaren* och *Brottsförebyggande rådet*, att undantaget för brott som begåtts mot näringsidkaren bör finnas kvar. Ändringsförslaget bör alltså inte genomföras i denna del. Av samma skäl bör det inte införas någon definition av begreppet ”brott som har begåtts i utövningen av näringsverksamhet”. Det saknas vidare, enligt regeringens bedömning, skäl att i detta sammanhang överväga frågan om kravet på kopplingen till näringsverksamhet bör förändras i något avseende.

Undantaget för uppenbart oskäligen fall

Som anförts i promemorian utgör regeln om att företagsbot inte skall åläggas när detta skulle vara uppenbart oskäligt tillsammans med jämningsregeln i nuvarande 36 kap. 10 § punkten 3 brottsbalken en viss dubbling av möjligheterna att avstå från att ålägga företagsbot. I sistnämnda paragraf föreskrivs att företagsbot får efterges eller sättas lägre inte bara i de mer specifika situationer som anges i punkterna 1 och 2 utan också om det annars är påkallat av särskilda skäl.

Det bör därför övervägas om man, mot bakgrund av intresset av att göra regleringen enkel och tydlig, kan slopa kravet på att åläggande av företagsbot inte skall vara uppenbart oskäligt och i stället ge utrymme för sådana hänsynstaganden genom de särskilda reglerna om eftergift. Vid denna bedömning gör sig olika intressen gällande.

Mot en sådan förändring kan, som *Stockholms tingsrätt* påpekat, anföras att kravet på att ett åläggande av företagsbot inte skall vara uppenbart oskäligt inte längre skulle vara en förutsättning att *ålägga* företagsbot enligt 36 kap. 7 § brottsbalken utan i stället ett skäl att *efterge* densamma enligt 36 kap. 10 § brottsbalken. Skillnaden är av principiell natur.

En ändring av innebörd att oskälighet enbart blir ett skäl för att *efterge* (eller jämka) företagsbot ligger i linje med vad som gäller för individuellt straffansvar. Det förhållandet att det vore uppenbart oskäligt att ådöma påföljd har ingen betydelse för bedömningen av om ett brott har förövats men utgör däremot, under vissa förutsättningar, grund för att meddela påföljdseftergift. Även om företagsboten formellt sett utgör en särskild rättsverkan av brott finns det, med beaktande av institutets syfte, skäl för en utformning av bestämmelserna som liknar reglerna om påföljd och påföljdseftergift.

Ytterligare ett skäl som talar för en sådan förändring är att den gör systemet mer överskådligt och lättillämpat. I förarbetena till den nuvarande regleringen talas, i samband med behandlingen av jämnings- och efter-

giftsreglerna, om att bedömningen i princip bör göras i två steg för att systemet skall bli överskådligt och lätthanterligt: först fastställs företagsbotens storlek enligt reglerna i 36 kap. 9 § brottsbalken, därefter görs den jämkning eller eftergift som är motiverad (jfr prop. 1985/86:23 s. 46). Strukturen grumlans emellertid av att oskälighetsregeln i 36 kap. 7 § brottsbalken, trots att den ingår i förutsättningarna för att ålägga företagsbot, närmast framstår som en eftergiftsgrund.

Regeringen föreslår därför sammanfattningsvis att undantagsregeln i 36 kap. 7 § andra stycket brottsbalken, som innebär att företagsbot inte skall åläggas om det annars skulle vara uppenbart oskäligt att ålägga företagsbot, slopas. Ändringen torde inte medföra någon större saklig skillnad i förhållande till nu gällande regler. Med den föreslagna förändringen skulle beslutsprocessen delas upp i tre tydligt åtskilda steg. Först skulle en bedömning göras av om förutsättningarna för att ålägga företagsbot är uppfyllda enligt 36 kap. 7 §, därefter skulle företagsbotens storlek fastställas enligt 36 kap. 9 § och slutligen skulle en bedömning göras av om det finns skäl att jämka eller efterge boten enligt 36 kap. 10 § brottsbalken.

5.5 En mer generell begränsning av tillämpningsområdet

Regeringens förslag: Företagsbot skall inte kunna åläggas för brott för vilka endast penningböter är föreskrivet.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser har tillstyrkt förslaget eller lämnat det utan erinran. *Malmö tingsrätt* anser att regleringen endast skall omfatta brott där fängelse ingår i straffskalan. *Vägverket* och *Landsorganisationen i Sverige (LO)* påpekar att det vid upprepade och allvarliga förseelser mot t.ex. kör- och vilotidsbestämmelser, något som kan innebära konkurrensfördelar, finns behov av att kunna utdöma företagsbot. Detta kommer dock med det nuvarande förslaget inte att vara möjligt, eftersom dessa förseelser endast straffas med penningböter.

Skälen för regeringens förslag: En utvidgning av möjligheterna att ålägga företagsbot i enlighet med de ställningstaganden som gjorts i föregående avsnitt innebär att ett företag skulle kunna åläggas företagsbot för brott som begås i näringsverksamheten även när brottsligheten är av mindre allvarligt slag.

Enligt regeringens mening kan det emellertid inte anses sakligt motiverat att systemet skall omfatta sådana brott som närmast uppfattas som vardagliga ordningsförseelser, som t.ex. hastighetsöverträdelse. Det finns alltså ett behov av att avgränsa tillämpningsområdet för företagsbot. Vid bedömningen av hur en sådan avgränsning skall göras är det enligt regeringens mening viktigt att gränserna för sanktionens tillämpningsområde blir tydliga utan att onödigt avkall görs på sanktionens effektivitet.

Regeringen har viss förståelse för de principiella synpunkter på en inskränkning av tillämpningsområdet som framförts av bl.a. *Vägverket* och *LO*. Som anförts i promemorian är emellertid en inskränkning nödvändig från praktisk synpunkt. Med de förslag som presenteras nedan angående

företagsbotens förhållande till det individuella ansvaret, skulle det leda för långt om också brott som endast kan föranleda penningböter skulle omfattas av företagsbotssystemet. Bland annat skulle t.ex. trafikförseelser, som normalt lagförs genom ordningsbot, behöva underställas åklagare för bedömning av om förutsättningar att ålägga företagsbot föreligger (se vidare avsnitt 8.2). Det torde – även med beaktade av *Vägverkets* synpunkter – förhållandevis sällan framstå som angeläget att påföra företagsbot för brott som endast kan föranleda penningböter för individen. Inskränkningen torde därför inte medföra några beaktansvärda nackdelar från kriminalpolitisk synpunkt. En sådan avgränsning som föreslagits av *Malmö tingsrätt* skulle enligt regeringens mening å andra sidan innebära att sanktionens tillämpningsområde blir alltför begränsat. Exempelvis skulle vissa brott mot arbetsmiljölagens regler, bl.a. rörande anlitande av minderåriga arbetstagare, inte omfattas av regleringen (jfr 8 kap. 2 § 1. arbetsmiljölagen [1977:1160]).

Regeringen delar därför, liksom majoriteten av remissinstanserna, promemorians bedömning att den lämpligaste avgränsningen är att föreskriva att företagsbot inte skall åläggas för brott som endast har penningböter i straffskalan. En sådan lösning innebär, som framhållits i promemorian, att tillämpningsområdet för företagsboten i detta avseende blir något snävare än vid tillämpning av det selektiva urval som Företagsbotsutredningen föreslog. Ett fåtal brott med penningböter i straffskalan ingick i det selektiva urval som föreslogs av Företagsbotsutredningen. Denna nackdel uppvägs enligt regeringens mening av att regleringen med den föreslagna lösningen blir tydligare och mer lättillämpad.

6 Beloppsgränser och regler om bestämmande av företagsbot

6.1 Nuvarande reglering

Regler om latituden för företagsbot och om hur företagsboten skall bestämmas finns i 36 kap. 8–9 §§ brottsbalken.

Av 36 kap. 8 § brottsbalken framgår att boten skall bestämmas direkt i pengar, till lägst 10 000 kronor och högst 3 miljoner kronor. Principerna för hur beloppet bestäms överensstämmer i huvudsak med de allmänna principer för straffmätning som anges i 29 kap. brottsbalken. I 36 kap. 9 § brottsbalken anges att när företagsboten bestäms, skall särskild hänsyn tas till brottslighetens art, omfattning och förhållande till näringsverksamheten.

Med brottslighetens art avses i detta sammanhang – till skillnad från den senare införda bestämmelsen i 30 kap. 4 § andra stycket brottsbalken – i första hand hur allvarligt brottet är men även sådana omständigheter som eventuella vinstmotiv, om brottet begåtts uppsåtligen eller av oaktsamhet och vikten av de allmänna intressen som har skadats. Även återfall – att näringsidkaren tidigare har ådömts företagsbot – bör kunna tas med i bedömningen.

Brottslighetens omfattning har angetts som en särskild omständighet för att markera att det i allmänhet finns anledning att se mer allvarligt på

sådan brottslighet som har bedrivits på ett systematiskt sätt och i stor omfattning än på enstaka överträdelser. Näringsidkarens ekonomiska ställning och betalningsförmåga skall i princip inte beaktas när boten fastställs. Det har dock ansetts att det inte helt går att bortse från dessa omständigheter när domstolen på grundval av en samlad bedömning har att nå fram till en lämpligt avvägd sanktion i det enskilda fallet.

Med brottslighetens förhållande till näringsverksamheten avses bl.a. gärningsmannens ställning i företaget och om företagsledningen har beordrat att brottet skulle utföras eller om det har kommit till stånd utan dess vetskap (jfr prop. 1985/86:23 s. 36 ff., s. 69 ff. och s. 114).

6.2 Beloppsgränserna justeras

Regeringens förslag: Beloppsgränserna för företagsbot ändras så att företagsbot skall bestämmas till lägst 5 000 kronor och högst 10 miljoner kronor.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna har tillstyrkt förslaget eller lämnat det utan erinran. *Åklagarmyndigheten i Västerås* anser att det lägsta beloppet som företagsbot kan bestämmas till skall vara 1 000 kronor. Som skäl har anförts att det föreslagna beloppet skulle kunna leda till en omotiverad repressionsskärpning genom att företagsbot i vissa fall enligt förslaget kommer att ersätta den nu gällande ordningen med straffrättsligt företagansvar för enskilda personer. Straffvärdet för överträdelser av näringsrättsliga författningar är inte sällan lågt. En lägre gräns skulle också minska tröskeleffekterna mot eftergift av företagsbot. *Åklagarmyndigheten i Umeå* har ifrågasatt den föreslagna sänkningen av minimibeloppet. Några remissinstanser, däribland *Hovrätten över Skåne och Blekinge*, *Överåklagaren i Umeå*, *Ekobrottsmyndigheten*, *Konkurrensverket* och *LO*, har satt i fråga om inte maximibeloppet bör sättas högre, eftersom sanktionshotet även med den föreslagna övre gränsen skulle framstå som försumbart i vissa fall. *Konkurrensverket* har vidare anfört att ett absolut tak för företagsboten bör kunna bestämmas i relation till företagets omsättning. Detta skulle likna konkurrenslagens regler om konkurrensskadeavgift. Enligt *Konkurrensverkets* erfarenhet är företagets omsättning sällan någon tvistefråga i sig och den föreslagna lösningen skulle, enligt verkets uppfattning, ge erforderlig flexibilitet till systemet att i varje enskilt fall fastställa en sanktion som är både avhållande och avskräckande. *Åklagarmyndigheten i Göteborg* menar å andra sidan att det skulle uppstå processuella problem om företagsboten skulle bestämmas i relation till företagets storlek. *Ekobrottsmyndigheten Östra avdelningen* menar att något högsta belopp för företagsbot inte skall finnas. Gränserna bör avgöras av praxis och vägledning för domstolarna skall kunna hämtas från skadeståndsrätten. *Malmö tingsrätt* och *Ekobrottsmyndigheten* anser att man i utredningsarbetet inte tillräckligt har beaktat möjligheterna att införa en modell med ett relativt tak.

Beloppsgränserna justeras

De föreslagna ändringarna i fråga om förutsättningarna för åläggande av företagsbot medför att företagsbot kommer att kunna dömas ut i betydligt fler fall än tidigare. Det finns därför anledning att se över frågan om beloppsgränserna för företagsbot bör ändras i något avseende.

Regeringen tar först upp frågan om det finns skäl att justera den nedre beloppsgränsen. Företagsbotsutredningen föreslog att minimibeloppet skulle sänkas och att företagsböter skulle bestämmas till lägst 5 000 kronor. Beloppet skulle sättas så att det överensstämmer med vad som gäller för konkurrensskadeavgift enligt konkurrenslagen. Utredningen föreslog också att det skulle finnas en möjlighet att gå under det lägsta beloppet för det fall endast penningböter är föreskrivet för brottet eller om det annars finns synnerliga skäl för det. Som ett absolut minimum för dessa fall föreslogs 100 kronor.

SlopanDET av kravet på att brottsligheten skall ha inneburit ett grovt åsidosättande eller annars vara av allvarligt slag medför att företagsbot kommer att aktualiseras även för brottslighet med ett lågt straffvärde. Med anledning av detta anser regeringen, i likhet med vad som anförts i promemorian, att det finns skäl att sänka den nedre gränsen för företagsbot. Ett skäl som talar för att boten bör sättas lägre än det föreslagna beloppet är att tröskeeffekter som skulle kunna uppkomma vid en eftergift av företagsboten skulle undvikas. Enligt regeringens mening får emellertid 5 000 kr anses vara ett väl avvägt belopp som utgångspunkt för en nedre gräns. Det gäller särskilt med beaktande av att latituden för företagsbot med den föreslagna höjningen av maximibeloppet, som utvecklas nedan, kommer att bli förhållandevis vid. Problemet med tröskeeffekter torde inte heller bli särskilt stort. Motsvarande bedömning görs i frågan om den föreslagna lägsta nivån skulle kunna medföra en repressionsökning för enskilda näringsidkare vid en jämförelse med de lägsta nivåerna för dagsböter. Regeringen anser därför sammanfattningsvis att den nedre gränsen för företagsbot bör sättas till 5 000 kronor.

Nästa fråga är om även den övre gränsen för företagsbot bör ändras i något avseende. Ett av huvudsyftena med de föreslagna ändringarna är att företagsbotssystemets effektivitet skall förbättras. För att sanktionen skall få en tillräckligt avskräckande effekt krävs, enligt regeringens mening, att maximibeloppet höjs. Företagsbotsutredningen föreslog att beloppet skulle sättas till 5 miljoner kronor. Även detta hade sin förebild i vad som gäller för konkurrensskadeavgift enligt konkurrenslagen. Enligt regeringens mening bör maximibeloppet dock sättas högre än så.

Ett par remissinstanser, bl.a. *Ekobrottsmyndigheten Östra avdelningen*, har anført att det inte bör finnas något absolut tak för företagsbot. En fördel med en reglering som bygger på ett relativt tak är att den sannolikt skulle göra sanktionen effektivare i förhållande till de större företagen. En sådan reglering kan emellertid, såsom framhållits av vissa remissinstanser, befaras medföra problem i praktiken. Det gäller särskilt om beloppet skulle bestämmas i relation till företagets omsättning, vilken skulle kunna bli en besvärlig tvistefråga i processen om åläggande av företagsbot. En sådan ordning kan medföra en ogynnsam processekonomi.

Anpassning till internationella åtaganden

Vid överväganden hur den övre beloppsgränsen skall bestämmas måste hänsyn också tas till Sveriges internationella åtaganden.

Inom Europeiska unionen har, som nämnts i avsnitt 4.1, antagits ett rambeslut om förstärkning av det straffrättsliga regelverket för bekämpning av föroreningar orsakade av fartyg (rådets rambeslut 2005/667/RIF av den 12 juli 2005). Sammanlänkat med rambeslutet är ett direktiv om föroreningar förorsakade av fartyg och införandet av sanktioner för överträdelser (Europaparlamentets och rådets direktiv 2005/35/EG av den 7 september 2005). Riksdagen har godkänt rambeslutet (prop. 2004/05:157, bet. 2004/05:TU13, rskr. 2004/05:292). I departementspromemorian Genomförande av direktivet och rambeslutet om åtgärder mot förorening från fartyg, Ds 2005:43 som utarbetats inom Näringsdepartementet, lämnas förslag på hur direktivet och rambeslutet skall genomföras i den svenska lagstiftningen. Promemorian remitterades i oktober 2005.

I rambeslutets artikel 5 och 6 finns bestämmelser om ansvar och påföljder för juridiska personer. De innebär att påföljder i form av bötesstraff eller administrativa avgifter under vissa förutsättningar skall kunna åläggas juridiska personer när brott har begåtts till deras förmån. Vidare får vissa andra påföljder införas. Något krav på att införa straffrättsligt ansvar för juridiska personer finns inte.

Som nämnts i avsnitt 4.1 utgör detta standardbestämmelser som återkommer i flera andra antagna rambeslut inom ramen för samarbetet i rättsliga och inrikes frågor inom Europeiska unionen. I ett avseende avviker bestämmelsen om påföljder för juridiska personer i det aktuella rambeslutet dock från det sätt på vilket motsvarande bestämmelser tidigare har utformats. Det föreskrivs nämligen i artikel 6 att det bötesstraff eller de administrativa avgifter som skall kunna dömas ut mot juridiska personer skall ha ett maximum på mellan minst 150 000 euro till 300 000 euro. I de allvarligaste fallen, inklusive åtminstone de uppsåtliga brott som omfattas av artikel 4.4 och 4.5 i rambeslutet, skall påföljder innefatta bötesstraff eller administrativa avgifter på minst 750 000 euro till 1 500 000 euro. De medlemsstater som inte har euron som valuta skall tillämpa den växelkurs mellan euron och deras egen valuta som offentliggörs i Europeiska unionens officiella tidning den dag rambeslutet antas, dvs. den 12 juli 2005. De nivåer företagsboten i dag kan dömas ut till uppfyller således inte kraven enligt rambeslutet.

Enligt regeringens uppfattning skulle en höjning på det sätt som föreslås i promemorian innebära att rambeslutets krav på maximinivåer uppfylls (jfr prop. 2004/05:157 s. 36). Det föreslagna maximibeloppet får vidare anses tillräckligt betydande för att utgöra en reell sanktion även i förhållande till stora, multinationella företag. Det bör även beaktas att brott av så allvarligt slag att de kan aktualisera företagsbot på den nivån regelmässigt också torde komma att föranleda individuellt straffansvar. Regeringen anser därför sammanfattningsvis att maximibeloppet för företagsbot bör sättas till 10 miljoner kronor.

Regeringens förslag: Reglerna om bestämmande av företagsbot ändras och förtydligas på så sätt att, med beaktande av straffskalan för brottet, särskild hänsyn skall tas till den skada eller fara som brottsligheten inneburit, brottslighetens omfattning samt dess förhållande till näringsverksamheten. Härutöver föreskrivs att skälig hänsyn skall tas till om näringsidkaren tidigare ålagts att betala företagsbot.

Promemorians förslag överensstämmer i allt väsentligt med regeringens. I promemorian föreslås även att särskild hänsyn skall tas till den *risk* som brottsligheten inneburit.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna har tillstyrkt förslaget eller lämnat det utan erinran. *Handens tingsrätt* menar att orden ”fara” och ”risk” språkligt sett har samma innebörd och att enbart rekvisiten ”skada” och ”fara”, vilka svarar mot rekvisiten i 29 kap. 1 § brottsbalken, skall ingå i lagtexten. *Riksåklagaren* anser att det redan av lagtexten, och inte enbart av motiven, bör framgå att den hänsyn som skall tas till att näringsidkaren tidigare kan ha ålagts företagsbot skall beaktas i försvärande hänseende. Enligt *Åklagarmyndigheten i Västerås* bör även graden av åsidosättande av näringsidkarens skyldigheter anges som en omständighet som särskilt skall beaktas när företagsboten bestäms.

Skälen för regeringens förslag

Regleringen förtydligas

Såsom tidigare framhållits är ett av huvudsyftena med reformförslagen att systemet med företagsbot skall effektiviseras och förenklas. Enligt regeringens mening finns det därför skäl att utforma reglerna om bestämmande av företagsbot så att det tydligare framgår vilka faktorer som har betydelse när företagsboten mäts ut.

När det gäller principer för bestämmande av företagsböter föreslog Företagsbotsutredningen en bestämmelse av innebörd att 29 kap. brottsbalken skulle tillämpas ”på motsvarande sätt” vid bestämmande av företagsböter. Detta förslag överensstämmer i stort med vad som anses gälla i dag, nämligen att allmänna principer om straffmätning i brottsbalken skall tillämpas.

Enligt regeringens mening kan det, som anförts i promemorian, emellertid ifrågasättas om en hänvisning till 29 kap. brottsbalken verkligen skulle ge mer vägledning. En direkt hänvisning till 29 kap. brottsbalken framstår systematiskt sett som en mindre lämplig lösning om man, såsom det föreslås, väljer att behålla det nuvarande systemet med företagsbot och inte införa ett straffansvar för juridiska personer. Vi delar därför promemorians bedömning att det liksom i dag är lämpligare att reglera bestämningen av företagsbot i 36 kap. brottsbalken. Regleringen bör emellertid ändras så att det tydligare framgår vilka faktorer som i huvudsak skall vara styrande när företagsboten bestäms.

Av 36 kap. 9 § brottsbalken framgår att domstolen, när den bestämmer storleken av företagsbot, skall ta särskild hänsyn till brottslighetens art, omfattning och förhållande till näringsverksamheten.

Hänvisningen till brottslighetens art avser, som nämnts i avsnitt 6.1, i första hand hur allvarligt brottet är. Denna bedömning bygger bl.a. på den skada eller fara som brottsligheten inneburit men inkluderar även faktorer som att gärningen begåtts uppsåtligen eller av oaktsamhet, om ett vinstmotiv legat bakom brottet och vikten av de allmänna intressen som skadats. Återfall – att näringsidkaren tidigare har ålagts företagsbot – bör också kunna tas med i bedömningen.

Enligt regeringens mening bör den skada eller fara som brottsligheten inneburit även fortsättningsvis vara grundläggande för bestämningen av boten. Som framhållits såväl i promemorian som av Företagsbotsutredningen finns emellertid goda skäl att göra utmätandet av företagsboten verksamhetsrelaterat snarare än personrelaterat. Subjektiva faktorer som att gärningen begåtts uppsåtligen bör således ges en mindre framträdande betydelse till förmån för mer objektiva faktorer såsom – förutom brottslighetens omfattning – den skada eller fara som brottet medfört (jfr SOU 1997:127 Del A s. 375 ff.). I enlighet med vad *Handens tingsrätt* anfört torde bestämmelsen inte tillföras något praktiskt mervärde genom att, vilket föreslogs i promemorian, både begreppen ”risk” och ”fara” används. En markering av denna något förändrade inriktning på bestämningen av företagsbot bör göras genom att orden ”brottslighetens art” byts ut mot en hänvisning till den för brottsligheten gällande straffskalan samt till ”den skada eller fara som brottsligheten inneburit” (jfr 29 kap. 1 § andra stycket brottsbalken). Som framhållits i promemorian undviker man därmed också uttrycket brottslighetens art som har en särskild innebörd i bestämmelser om påföljdsval.

Övriga faktorer som skall beaktas enligt bestämmelsen, brottslighetens omfattning och dess förhållande till näringsverksamheten, får anses väl förenliga med en verksamhetsrelaterad inriktning vid utmätande av företagsboten. Dessa faktorer bör följaktligen också fortsättningsvis omnämnas i lagtexten.

En särskild fråga är på vilket sätt det förhållandet att en näringsidkare tidigare ålagts företagsbot skall beaktas. Såsom Företagsbotsutredningen framhållit bör återfall normalt sett vara en viktigare faktor vid bestämmande av en sanktion mot en juridisk person än vad återfall är vid straffmätning mot en enskild person. Detta beror på att återfall – i fråga om enskilda – även kan beaktas vid förverkande av villkorligt medgiven frihet eller vid påföljdsvalet. För juridiska personer kan denna faktor endast tillmätas betydelse vid bestämmandet av sanktionen. Mot denna bakgrund anser regeringen att återfall bör nämnas särskilt som en faktor av betydelse vid bestämmande av företagsbot. Enligt vår uppfattning är det närmast en självklarhet att det endast kan komma i fråga att beakta tidigare ålagd företagsbot i försvårande riktning. Vid beaktande av ett återfalls betydelse bör, som anförts i bl.a. promemorian, hänsyn tas till företagets storlek. När det gäller större företag, där riskerna för att det förekommer upprepade överträdelser är större, kan det inte komma i fråga att alltid beakta ett återfall endast på den grunden att företaget tidigare

ålagts företagsbot. I större företag bör återfall normalt bara beaktas om fråga är om likartade överträdelser som är hänförliga till samma del av verksamheten.

I likhet med *Åklagarmyndigheten i Västerås* anser regeringen att graden av åsidosättande av näringsidkarens skyldigheter bör vara av betydelse när företagsbotens storlek bestäms. Den omständigheten bör dock kunna beaktas redan vid bedömningen av den fara eller skada som brottsligheten inneburit, samt av brottslighetens förhållande till näringsverksamheten. Det torde därför inte finnas skäl att ange denna omständighet särskilt.

Frågan om hur näringsidkarens betalningsförmåga bör beaktas behandlas i avsnitt 7.2.

Regeringen föreslår därför sammanfattningsvis att det i 36 kap. 9 § brottsbalken föreskrivs att vid bestämmande av företagsbot, med beaktande av straffskalan för brottet, särskild hänsyn skall tas till den skada eller fara som brottsligheten inneburit, brottslighetens omfattning samt dess förhållande till näringsverksamheten. Härutöver skall skälig hänsyn också tas till om näringsidkaren tidigare ålagts att betala företagsbot.

7 Jämkning och eftergift

7.1 Nuvarande reglering

Bestämmelser om jämkning och eftergift av företagsbot finns i 36 kap. 10 § brottsbalken. Av *punkt 1* framgår att företagsbot får efterges eller sättas lägre än vad som bort ske med tillämpning av 9 § om påföljd för brottet ådöms näringsidkaren eller företrädare för denne. Bestämmelsen tar sikte på det särskilda förhållande som uppstår när företagsbot skall åläggas en enskild näringsidkare som dessutom bär individuellt straffansvar för brottet. Regleringen har tillkommit för att ge utrymme för en lämplig avvägning av den samlade reaktionen på brottet. Enligt *punkt 2* får som skäl för jämkning eller eftergift beaktas om brottet medför annan betalningsskyldighet eller särskild rättsverkan för näringsidkaren. Med uttrycket annan betalningsskyldighet avses bl.a. det fallet att näringsidkaren till följd av brottet åläggs att betala en sanktionsavgift. Med särskild rättsverkan avses i första hand förverkande. Av *punkt 3* framgår att företagsboten också får efterges eller sättas lägre om det annars är påkallat av särskilda skäl (jfr prop. 1985/86:23 s. 72 ff. och s. 115 f.).

Systemet utgår, som tidigare nämnts, från tanken att beslutsprocessen när det gäller att komma fram till en lämpligt avvägd företagsbot bör ske i två steg. Först bör utmätandet av företagsboten ske enligt 36 kap. 9 § brottsbalken. Därefter bör prövas om det finns skäl att sätta ned eller efterge boten, huvudsakligen på grund av omständigheter som inträffat efter brottet (jfr prop. 1985/86:23 s. 46).

Regeringens förslag: Bestämmelsen om jämkning och eftergift i 36 kap. 10 § brottsbalken förtydligas så att paragrafen i första stycket anger de faktorer som kan föranleda jämkning och därefter, i ett andra stycke, reglerar när företagsbot kan efterges. – Grunderna för jämkning och eftergift ändras. Den omständigheten att näringsidkaren eller dennes företrädare dömts till påföljd för brottet slopas som självständig grund. Företagsbot får jämkas om brottet medför annan betalningsskyldighet eller särskild rättsverkan för näringsidkaren och den samlade reaktionen på brottsligheten skulle bli oproportionerligt sträng, om näringsidkaren efter förmåga försökt förebygga, avhjälpa eller begränsa de skadliga verkningarna av brottet, om näringsidkaren frivilligt angett brottet, eller om det annars finns särskilda skäl för jämkning. – Företagsbot får efterges om det är särskilt påkallat med hänsyn till något av dessa förhållanden.

Regeringens bedömning: Näringsidkarens betalningsförmåga bör inte ges en särställning vid bedömningen av om företagsboten skall jämkas eller efterges.

Promemorians förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. I promemorian har dock föreslagits att näringsidkarens betalningsförmåga skall beaktas som en självständig grund för jämkning och eftergift. Även i övrigt har lagtexten getts en något annorlunda utformning.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna har tillstyrkt förslaget eller lämnat det utan erinran. Ett par instanser har haft vissa synpunkter på bestämmelsens språkliga utformning. *Skattemyndigheten i Malmö* anser att bestämmelsen om jämkning och eftergift inte bör utvidgas på det sätt som föreslagits. De generösa jämningsreglerna är enligt myndigheten ett skäl till varför yrkandena om företagsbot är så få. De kan också påverka benägenheten att utfärda strafförelägganden. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* anser att det redan i lagtexten bör framgå att jämkning endast kan komma i fråga i undantagsfall. *Svea hovrätt* menar att det i 29 kap. 5 § brottsbalken bör införas en särskild bestämmelse som tydligare beaktar eventuella dubbelbestraffningseffekter. Enligt *Umeå tingsrätt* bör det tydligare i lagtexten komma till uttryck att sanktionskumulationer skall undvikas. *Socialstyrelsen* anser att ordet ”sträng” i punkten 2 är alltför allmänt, oprecist och svårtillämpat och därför bör ersättas av ordet ”ingripande”. För att undvika att reglerna om jämkning och eftergift tillämpas på ett sätt som inte är avsett eller önskvärt bör, enligt *Riksåklagaren*, förutsättningarna för tillämpningen av dessa bestämmelser kvalificeras. Riksåklagaren menar vidare att de förslagna punkterna 1 och 2 kan utgå utan risk för att oskäligen resultat kan uppstå. Enligt Riksåklagaren medför förslaget att en mycket omfattande utredning om näringsidkarens ekonomiska situation kommer att krävas i varje ärende där företagsbot blir aktuell. Det finns också klara incitament för företagaren att tömma sitt bolag på tillgångar före huvudförhandlingen för att därigenom kunna undvika företagsbot. Förutsättningarna för tillämpning av reglerna om eftergift i det andra stycket bör skärpas, förslagsvis till ”om det av särskilda skäl är påkallat”. *Åklagarstyrelsen*

Stockholm manar till återhållsamhet i vad mån hänsyn skall tas till näringsidkarens betalningsförmåga och anser att straffmätningen vid mindre allvarlig brottslighet bör vara schabloniserad. I de sällsynta fall där jämkning kan komma i fråga på grund av bristande betalningsförmåga kan jämkningen åstadkommas genom regeln i förslaget punkt 5. *Arbetsmiljöverket* avstyrker att företagsbotens storlek skall kunna göras beroende av näringsidkarens betalningsförmåga. Även *Åklagarmyndigheten i Västerås* menar att företagarens betalningsförmåga inte skall beaktas vid frågan om jämkning eller eftergift, utan redan vid bestämmandet av botens storlek. På så vis kan betalningsförmågan även beaktas i höjande riktning.

Skälen för regeringens förslag och bedömning

Bestämmelsen förtydligas

Såsom framgått ovan regleras jämkning och eftergift av företagsbot i ett sammanhang. I bestämmelsen anges inte hur dessa förfaranden förhåller sig till varandra. Eftergift nämns dock före jämkning.

Bestämmelsen har enligt regeringens mening fått en ologisk uppbyggnad. För att systemet med företagsbot skall få större genomslag är det viktigt att bestämmelserna är tydliga.

Enligt regeringens uppfattning bör det klargöras att jämkning av företagsbot skall ske i första hand och att företagsbot skall efterges endast när jämkning, med hänsyn till omständigheterna, inte är tillräckligt. De omständigheter som kan medföra jämkning av företagsbot bör därför anges först. Därefter bör i ett särskilt stycke anges att boten kan efterges om omständigheterna har särskild styrka.

Sanktionskumulation

Som tidigare anförts tar 36 kap. 10 § punkt 1 brottsbalken framför allt sikte på situationer då enskilda näringsidkare och mindre bolag åläggs företagsbot. Syftet med bestämmelsen är att hänsyn skall tas till att påföljden för brottet och företagsboten, just när det gäller enskilda näringsidkare och vissa mindre bolag, i praktiken kan drabba samma person. Därmed ges utrymme för en lämplig avvägning av den samlade reaktionen på brottet (jfr prop. 1985/86:23 s. 72 f.). Om inte detta förhållande beaktades skulle en sorts dubbelbestraffningseffekt uppkomma, vilket skulle kunna leda till omotiverat kraftfulla ingripanden i enskilda fall.

Enligt regeringens uppfattning kan det emellertid ifrågasättas om risken för dubbelbestraffningseffekter bör beaktas som skäl för jämkning av företagsboten. Detta gäller särskilt sedan de allmänna principerna för straffmätning och påföljdseftergift införts i 29 kap. brottsbalken. Det finns flera anledningar som talar för att en eventuell sanktionskumulation i stället bör beaktas vid bestämmande av påföljd för den enskilde. Ett skäl är att den nuvarande lösningen kan innebära att delägare i ett fåmansbolag på ett omotiverat sätt kan gynnas av att den delägare som begått ett brott ådöms påföljd för detta. Ett annat skäl är att relationen mellan 29 kap. 5 § brottsbalken, som reglerar förmildrande omständigheter,

och 36 kap. 10 § brottsbalken annars riskerar att bli otydlig. Det sagda ligger också väl i linje med de ställningstaganden som görs i avsnitt 8.2 om förhållandet till det individuella ansvaret.

Regeringen föreslår därför att jämningsgrunden i 36 kap. 10 § punkt 1 brottsbalken slopas. Om det i ett enskilt fall skulle visa sig att det inte är möjligt att uppnå rimliga resultat genom att med stöd av 29 kap. 5 § brottsbalken sätta ned den påföljd som ådöms den enskilde, finns ytterst möjligheter att använda den mer generella jämningsgrund som finns i 36 kap. 10 § första stycket punkt 4 i förslaget, dvs. att det annars finns särskilda skäl för jämkning. Det saknas därför tillräcklig anledning att, som *Svea hovrätt* föreslagit, införa en särskild jämningsgrund i 29 kap. brottsbalken avseende sådana fall.

I 36 kap. 10 § punkt 2 brottsbalken tas, som redovisats, framför allt sikte på fall där näringsidkaren åläggs att betala en sanktionsavgift, blir skadeståndsskyldig eller där brottet föranleder förverkande eller annan särskild rättsverkan av brott. Syftet med denna bestämmelse är likartat med syftet bakom punkt 1, dvs. att undvika att den samlade reaktionen på brottsligheten framstår som oproportionerlig.

Enligt regeringens uppfattning finns det inte något behov av ändringar i denna del. Däremot bör det komma till tydligare uttryck i lagtexten i vilka fall jämkning bör ske. Ett förtydligande tillägg bör därför göras av innebörd att företagsbot får jämkas om brottet medför annan betalnings-skyldighet eller särskild rättsverkan för näringsidkaren och den samlade reaktionen på brottsligheten skulle bli oproportionerligt sträng. Regeringen delar inte *Socialstyrelsens* uppfattning att begreppet sträng skulle vara för vagt och oprecist.

Billighetsskäl

Som tidigare nämnts föreslog Företagsbotsutredningen att 29 kap. brottsbalken skulle tillämpas ”på motsvarande sätt” vid bestämmande av företagsböter. I denna del har gjorts den bedömningen att en direkt hänvisning till dessa bestämmelser bl.a. av systematiska skäl framstår som en mindre lämplig lösning (jfr avsnitt 6.3).

Som framhölls av utredningen är det emellertid tydligt att vissa bestämmelser, särskilt några av punkterna i 29 kap. 5 § första stycket brottsbalken, kan vara av relevans i förhållande till företag. Detta gäller framför allt punkterna 2 och 3. De avser dels att den tilltalade (i överförd bemärkelse näringsidkaren) efter förmåga försökt förebygga, avhjälpa eller begränsa de skadliga verkningarna av brottet, dels att den tilltalade (näringsidkaren) frivilligt angett sig.

I denna del delar regeringen promemorians bedömning att det skulle vara av värde att i lagtexten föreskriva att sådana faktorer kan utgöra grund för jämkning och, ytterst, eftergift av företagsbot. Det föreslås därför att bestämmelsen i 36 kap. 10 § brottsbalken kompletteras med ytterligare två mer specificerade punkter i princip motsvarande 29 kap. 5 § första stycket punkterna 2 och 3 brottsbalken.

I Företagsbotsutredningens betänkande föreslogs att man vid straffmätningen avseende företagsböter skall kunna ta hänsyn till den juridiska personens betalningsförmåga. Företagsbotsutredningen förordade emellertid en viss återhållsamhet härvidlag, bl.a. därför att straffmätningen vid mindre allvarliga brott bör vara schabloniserad och därför att företagets storlek ändå ofta kommer att inverka på böternas storlek.

Med beaktande dels av att betalningsförmågan inte har något att göra med hur allvarligt samhället ser på brottsligheten, dels av att hänsyn till betalningsförmågan inte regelmässigt bör tas ansågs det i promemorian lämpligare att i stället föreskriva att företagsbot kan jämkas eller efterges om det är påkallat med hänsyn till näringsidkarens betalningsförmåga.

I likhet med flera remissinstanser anser dock regeringen att lämpligheten av att i lagtexten så tydligt peka ut näringsidkarens betalningsförmåga som en jämningsgrund kan ifrågasättas. Det har bl.a. anförts att en sådan jämningsgrund skulle kunna medföra incitament att tömma bolag på tillgångar. Det kan också innebära krav på omfattande utredning om näringsidkarens ekonomiska situation. I de fall en näringsidkares betalningsförmåga kan ha betydelse i jämningshänseende borde en sådan bedömning kunna ske enligt bestämmelsen i punkten 4 i förslaget, dvs. om det annars finns särskilda skäl för jämkning. Promemorians förslag bör därför inte genomföras i denna del.

Övriga skäl för jämkning

I 36 kap. 10 § punkt 3 brottsbalken regleras fall där det annars är påkallat av särskilda skäl att jämka eller efterge företagsbot.

Enligt regeringens bedömning bör det också fortsättningsvis finnas en allmänt hållen bestämmelse av innebörd att jämkning får ske på grund av vissa icke närmare specificerade förhållanden. Bestämmelsen kan lämpligen utformas i nära anslutning till nuvarande punkt 3 men med beaktande av att den i första rummet kommer att gälla jämkning; dvs. så att det föreskrivs att företagsbot, utöver vad som följer av de tidigare punkterna, får jämkas ”om det annars finns särskilda skäl för jämkning”. Särskilda skäl för jämkning skulle bl.a. kunna vara att det framstår som uppenbart oskäligt att ålägga full företagsbot, t.ex. på grund av att brottet, utan att det helt kan undantas med tillämpning av allmänna principer om t.ex. abnormhandlingar eller på grund av att det inte är begånget i näringsverksamheten, indirekt riktar sig mot näringsidkaren.

Eftergift

Paragrafens första stycke skall, som ovan framhållits, enligt förslaget endast ta sikte på jämkning av företagsbot. Frågan om eftergift bör därför regleras i ett andra stycke. I detta bör föreskrivas att företagsbot får efterges om det är särskilt påkallat med hänsyn till något förhållande som avses i första stycket.

För att eftergift skall komma i fråga bör krävas att det föreligger åtminstone någon faktor som kan utgöra grund för jämkning och att denna faktor har sådan tyngd att jämkning inte är tillräcklig. *Riksåklagaren* har

anfört att det, för att markera att eftergift endast bör ske i undantagsfall, bör föreskrivas att företagsbot kan efterges om det av *särskilda skäl* är påkallat med hänsyn till något förhållande som avses i första stycket. Enligt regeringens mening innebär dock den föreslagna regleringen att bestämmelsen om eftergift bör tillämpas restriktivt och i den allmänna bestämmelsen i punkten 4 kvalificeras redan de skäl som i övrigt kan beaktas som grund för jämkning. Det saknas därför anledning att utforma bestämmelsen på det sätt som Riksåklagaren föreslagit.

Som anförts i promemorian bör eftergift kunna komma i fråga bl.a. i de fall då det enligt nuvarande reglering skulle bedömas som uppenbart oskäligt att ådöma företagsbot. Vidare bör det i undantagsfall finnas utrymme för att efterge företagsbot när ett företag blir ansvarigt i enlighet med principerna för det utvidgade ansvaret enligt 36 kap. 7 § punkt 2 i förslaget. Detta gäller framför allt om det, trots att brottet är hänförligt till en person med särskilt ansvar, framstår som orimligt att lägga den enskildes handlande näringsidkaren till last.

8 Förhållandet mellan företagsboten och det individuella straffansvaret

8.1 Nuvarande reglering m.m.

Nuvarande reglering

Företagsbot utgör som redovisats en särskild rättsverkan av brott, som har begåtts i utövningen av en näringsidkares verksamhet. Det innebär att företagsbot endast kan bli aktuellt om det har begåtts ett brott i verksamheten. Samtliga objektiva och subjektiva rekvisit i en straffbestämmelse måste vara uppfyllda. Det finns inte något krav på att gärningsmannen åtalas för brottet eller ens identifieras men det måste stå klart att ett brott har blivit begånget (jfr prop. 1985/86:23 s. 62 f.).

Företagsbot kan åläggas en näringsidkare antingen i form av en juridisk person eller en enskild sådan i vars verksamhet ett brott har begåtts eller en enskild näringsidkare för ett brott han eller hon själv har begått.

Frågan om enskilda personer som bedriver näringsverksamhet och själva lagförs för brott i den verksamheten skall kunna åläggas företagsbot berördes särskilt vid bestämmelsernas tillkomst (jfr prop. 1985/86:23 s. 24 f. och s. 108 ff.) Det ansågs då att en ordning med ”dubbla straff” skulle kunna leda till en omotiverat sträng reaktion. Det ansågs dock inte komma i fråga att ge en särskild företagsform en gynnad ställning jämfört med alla andra, vilket skulle ha blivit fallet om den enskilde företagaren i denna situation skulle vara immun mot företagsbot. Frågan löstes genom jämningsregeln i 36 kap. 10 § punkten 1 brottsbalken. Den enskilde näringsidkaren kan alltså åläggas företagsbot men boten får efterges eller sättas lägre än vad som annars bort ske, om påföljd för brottet ådöms näringsidkaren eller företrädare för denne.

Att företagsbot utgör en särskild rättsverkan av brott innebär att i princip samma allmänna processuella regler är tillämpliga som vid förverkande. Om yrkandet om företagsbot riktas mot den som är tilltalad för

brottet förs talan normalt i samband med åtalet för brottet. Om yrkandet framställs mot någon annan än den som är tilltalad för brottet förs talan enligt lagen (1986:1009) om förfarandet i vissa fall vid förverkande m.m. (nedan 1986 års förfarandelag). Vid företagsbotsinstitutets tillkomst infördes emellertid särreglering på vissa områden. Således får företagsbot endast åläggas på yrkande av åklagare, nämndemän måste delta i domstolens avgörande och företagsbot får inte åläggas genom strafföreläggande eller ordningsbot (jfr prop. 1985/86:23 s. 52 ff.).

Företagsbotsutredningens förslag

Företagsbotsutredningens förslag – som innebar att ett straffansvar skulle införas för juridiska personer – innehöll en nyordning när det gäller förhållandet mellan det individuella ansvaret och företags ansvar. Enligt förslaget skulle företags ansvar i viss utsträckning vara primärt i förhållande till det individuella ansvaret. Detta skulle åstadkommas genom en utvidgning av möjligheterna att meddela åtalsunderlåtelse för det fall talan om företagsböter förs mot den juridiska personen. Som skäl för åtalsunderlåtelse för den som är misstänkt för brott skulle särskilt beaktas om åtal väcks mot den juridiska personen.

Förslaget motiverades dels med att man uppnår en mer rättvis ordning genom att rikta ansvaret direkt mot den juridiska person som bedriver verksamheten, dels med att behovet av att bestraffa individen minskar påtagligt om den juridiska personen bestraffas för brott begångna i näringsverksamheten. Utredningen framhöll att det för att upprätthålla de särskilda straffbestämmelsernas effektivitet och preventiva effekt i många fall, åtminstone beträffande mindre allvarlig brottslighet, är tillräckligt att rikta ansvaret mot den juridiska personen.

Flera remissinstanser uttryckte oro för att den föreslagna ordningen kan verka negativt när det gäller straffhotets preventiva effekter, bl.a. ansågs utredningens förslag innebära ett uttunnande av individens straffansvar och att detta kunde leda till att brott ”genomförs” genom en juridisk person. Vidare framhölls att den av Företagsbotsutredningen föreslagna lösningen kunde komma att leda till att domstolen, efter det att åklagaren har meddelat ett åtalsunderlåtelsebeslut innebärande en sakerförklaring av den fysiska personen, kunde komma att ogilla åtalet mot den juridiska personen av det skälet att den inte har funnit det styrkt att den utpekade fysiska personen har gjort sig skyldig till det brott som åtalet avser. Det skulle alltså finnas en risk för motstridighet mellan beslutet om åtalsunderlåtelse och domstolens avgörande i fråga om ansvar för den juridiska personen.

8.2 En åtalsprövningsregel införs

Regeringens förslag: I 36 kap. 10 a § brottsbalken införs en ny bestämmelse som innebär att ett brott som kan föranleda talan om företagsbot och som dels har begåtts av oaktsamhet, dels inte kan antas föranleda annan påföljd än böter, får åtalas av åklagare endast om åtal är påkallat från allmän synpunkt.

Promemorians förslag överensstämmer i allt väsentligt med regeringens. I promemorian föreslås dock att det – vad avser de fall som inte omfattas av åtalsprövningsregeln – uttryckligen anges att det förhållandet att talan om företagsbot kan föras med anledning av ett brott inte skall hindra lagföring av den som begått det brott som ligger till grund för talan om företagsbot.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna, däribland *Riksåklagaren*, *Åklagarmyndigheten i Stockholm*, *Åklagarmyndigheten i Malmö*, *Åklagarmyndigheten i Göteborg* och *Juridiska fakulteten vid Lunds universitet*, har tillstyrkt förslaget eller lämnat det utan erinran. *Åklagarmyndigheten i Västerås* anser att det individuella ansvaret bör begränsas än mer så att även uppsåtliga handlingar omfattas av åtalsprövningen. Regleringen skulle kunna utformas på så sätt att åtal får väckas endast om det av särskilda skäl är påkallat från allmän synpunkt. – *Ekobrottsmyndigheten* och *Skogsstyrelsen* har avstyrkt förslaget. Några andra instanser har vidare framfört invändningar mot det. *Ekobrottsmyndigheten* menar att det personliga ansvaret fyller en funktion i många fall, t.ex. vid trafikförseelser med utländska förare som i praktiken är oåtkomliga för beslut om företagsbot. Ett annat exempel är enligt *Ekobrottsmyndigheten* åkerier där chaufförer systematiskt bryter mot bestämmelser om farligt gods eller liknande. Dessa skulle med promemorians förslag i praktiken kunna bli straffimmuna. *Svea hovrätt*, *Malmö tingsrätt*, *Justitiekanslern*, *Kustbevakningen* och *Elsäkerhetsverket* menar att de kriminalpolitiska konsekvenserna av att införa ett system som kan resultera i att det individuella ansvaret tunnans ut och att individer inte behöver ta straffrättsligt ansvar för sina egna brottsliga handlingar inte bör underskattas. *Svea hovrätt* pekar vidare på det enligt hovrätten något inkonsekventa resultatet att individen skall åtalas och ådömas påföljd för brott begångna i näringsverksamhet som förskyller penningböter men inte för sådana förhållandevis allvarligare – om än oaktsamma – brott som förskyller böter. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* och *Åklagarmyndigheten i Linköping* anser att det individuella ansvaret alltför ofta bör vara det primära för brott begångna i näringsverksamhet, att förslaget kan få svåröverskådliga konsekvenser samt att promemorian innehåller alltför diffusa gränsdragningar när det gäller frågan i vilka fall åtal skall väckas. För det fall såväl företagsbot som påföljd döms ut för samma brott bör enligt hovrätten det sammantagna resultatet beaktas, särskilt för företagare som är personligt ansvariga. Detta bör komma till uttryck i lagtexten. *LO* menar att det är oklart hur förslaget förhåller sig till andra regler om åtalsförutsättningar i brottsbalken och anser i likhet med *Statens Folkhälsoinstitut* att förslaget bör beredas ytterligare.

Skälen för regeringens förslag

Vid viss mindre allvarlig brottslighet bör företagsbot vara den primära straffrättsliga sanktionen

I avsnitt 5.2 föreslås att tillämpningsområdet för företagsbot vidgas till att omfatta också mindre allvarlig brottslighet. Genom den föreslagna reformen kommer företagsbot att kunna aktualiseras vid alla brott i näringsverksamhet för vilka det är föreskrivet strängare straff än penningböter.

Att såväl individuellt straffansvar som företagsbot kan utkrävas för mer allvarliga överträdelser följer redan av dagens reglering. Frågan är om det även vid mindre allvarlig brottslighet i näringsverksamhet finns ett behov av parallella sanktioner fullt ut eller om ansvaret i viss mån bör flyttas över på näringsidkaren. Företagsboten utgör en repressiv sanktion som i grunden tjänar samma syften som straff. Den återhållsamhet som i allmänhet bör iakttas när det gäller nykriminaliseringar och straffskärpningar bör enligt regeringens mening även få genomslag när man överväger vad den samlade straffrättsliga reaktionen på ett brott bör vara (jfr prop. 1994/95:23 s. 55 och 1994/95:JuU2 s. 6 f.). Det bör därför övervägas om de utvidgade möjligheterna att ålägga företagsbot skulle kunna medföra ett sammantaget oproportionerligt kraftigt ingripande från det allmännas sida när det gäller viss mindre allvarlig brottslighet i näringsverksamhet. Denna synpunkt gör sig särskilt gällande i fråga om enskilda näringsidkare som, i de fall de begått ett brott, kan drabbas av såväl företagsbot som straff. Även om risken för sådan dubbelbestraffning, som utvecklats under avsnitt 7.2, i första hand bör beaktas vid bestämmande av påföljd för den enskilde i enlighet med 29 kap. 5 § brottsbalken, är det viktigt att inte själva systemet utformas på ett sådant sätt att enskilda näringsidkare missgynnas i förhållande till större företag i vilka sanktionerna drabbar skilda subjekt.

Som framhållits av Företagsbotsutredningen kan också rättviseskäl anföras för en reform som riktar ansvaret direkt mot den näringsidkare som bedriver verksamheten i stället för en enskild person som verkar inom företaget. När straffansvar åläggs med stöd av principerna om företagaransvar kan det framstå som om ansvaret närmar sig ett strikt och vikarie- rande ansvar, dvs. när någon oberoende av uppsåt eller oaktsamhet döms för en gärning som någon annan förövat. Det straffrättsliga företagaransvaret kan innebära att en enskild person, som i praktiken inte haft särskilt stora möjligheter att påverka situationen, får svara för brister som i slutänden är hänförliga till företaget och dess struktur och organisation snarare än till individens oaktsamhet. Särskilt när det gäller mindre allvarliga oaktsamhetsbrott kan det sägas vara rimligare att företaget, snarare än en utpekad individ, får bära ansvaret.

En sanktion mot näringsidkaren kan vidare vara effektivare än en sanktion mot enskilda personer som verkar inom företaget. Överträdelser av näringsreglerande lagstiftning beror inte sällan på brister som är hänförliga till företagets organisation. En sanktion som riktar sig direkt emot företaget skulle därför kunna ge ett incitament att organisera verksamheten på ett sätt som motverkar överträdelser.

Vidare torde behovet av att ställa individen till svars för vissa mindre allvarliga brott minska när ett system införs enligt vilket ansvar kan utkrävas direkt av näringsidkaren.

Det bör, som framhållits i promemorian, betonas att den föreslagna regleringen i princip inte innefattar någon omvärdering av den enskildes handlande. I sammanhanget bör också noteras att den föreslagna regleringen är tillämplig endast när det är fråga om överträdelser som kan beivras genom företagsbot. I dessa fall väcks alltså talan om företagsbot mot näringsidkaren oavsett om åtal väcks eller inte.

När det gäller oaktsamma överträdelser av näringsreglerande lagstiftning kan det ofta vara svårt att slå fast vem eller vilka inom företaget

som varit oaktsamma. Det kan leda till att åtal för brott ogillas. Med den föreslagna utvidgningen av tillämpningsområdet för företagsbot skulle det dock vara möjligt att föra talan om företagsbot mot näringsidkaren, vilket är naturligt eftersom bristen i många fall kan antas vara hänförlig till företagets organisation och struktur. Den reform som regeringen föreslår innebär alltså att en adekvat straffrättslig reaktion kan ådömas också i dessa fall. Med tanke på att den föreslagna regeln, som utvecklas nedan, har ett begränsat tillämpningsområde och att åtal alltid bör kunna väckas om det är påkallat från allmän synpunkt torde det enligt regeringens mening inte finnas skäl att befara att den skall komma att påverka straffhotets preventiva effekter i nämnvärd utsträckning eller att den skulle kunna användas för att ”begå brott genom företaget”.

Övervägande skäl talar därför enligt regeringens mening för att ansvaret för brott förövade i näringsverksamhet delvis bör flyttas över på näringsidkaren. Företagsbot bör därför vara den primära straffrättsliga sanktionen vid viss mindre allvarlig brottslighet.

En särskild åtalsprövningsregel bör införas

Nästa fråga är hur en sådan ordning, enligt vilken ansvaret i viss utsträckning flyttas över på näringsidkaren, bör utformas.

Företagsbotsutredningen föreslog att det i 20 kap. 7 § rättegångsbalken införs ett nytt andra stycke enligt vilket det vid bedömning av om åtalsunderlåtelse skall meddelas, särskilt skall beaktas om talan om företagsbot förs i anledning av brottet. Det kan emellertid, som framförts i promemorian, ifrågasättas om utvidgade möjligheter till åtalsunderlåtelse är det lämpligaste sättet att åstadkomma en sådan ordning. Detta skulle bl.a., som noterats av vissa remissinstanser under remissbehandlingen av utredningens förslag, kunna leda till att ett senare domstolsavgörande kommer att strida mot beslutet om åtalsunderlåtelse. Vidare förutsätter ett beslut om åtalsunderlåtelse i princip ett erkännande av gärningsmannen. Detta förhållande skulle, om den enskilde förnekar t.ex. av hänsyn till företaget, kunna leda till att det inte blir möjligt att besluta om åtalsunderlåtelse i de fall som regleringen tar sikte på.

En annan möjlighet att åstadkomma ett likartat resultat är, som föreslagits i promemorian, att införa en särskild åtalsprövningsregel för vissa situationer där en individ begått ett brott som kan föranleda talan om företagsbot. En sådan lösning skulle, eftersom ett beslut att inte väcka åtal enligt en sådan åtalsregel inte innebär någon sakerförklaring – dvs. en förklaring att någon gjort sig skyldig till brottslig gärning, vare sig straff utdöms eller inte – inte medföra några risker för motstridiga avgöranden. Vidare skulle resultatet i det enskilda fallet inte heller vara lika beroende av om den enskilde erkänner eller förnekar.

Regeringen anser därför sammanfattningsvis att den lämpligaste utformningen, i de fall då det är motiverat att utesluta en prövning av det personliga ansvaret och endast pröva frågan om företagsbot, är att föreslå en särskild åtalsprövningsregel. En sådan bör innebära att åtal mot den fysiske gärningsmannen – i vissa situationer – inte får väckas av åklagaren om brottet kan föranleda talan om företagsbot. En regel av detta slag bör dock förses med en ventil för att inte ges ett alltför brett tillämpningsområde.

De situationer i vilka det framstår som mindre angeläget att ingripa med en sanktion såväl mot företaget som mot den enskilde är i första hand då den enskilde gjort sig skyldig till mindre allvarliga oaktsamhetsbrott.

Vid brott som kan antas leda till annan påföljd än böter anser regeringen det självklart att en straffrättslig sanktion bör kunna riktas mot den enskilde även om brottet kan föranleda talan om företagsbot. Att underlåta att lagföra gärningsmannen i sådana situationer skulle bl.a. riskera att undergräva straffbudgetens legitimitet.

I promemorian har föreslagits att åtalsprövningsregeln endast bör omfatta oaktsamma gärningar. I detta sammanhang bör nämnas den åtalsprövningsregel som införts i 29 kap. 11 § fjärde stycket miljöbalken. Av bestämmelsen framgår att om en gärning som avses i 29 kap. 4–10 §§ miljöbalken – dvs. bl.a. brotten *otillåten miljöverksamhet* (4 §), *försvårande av miljökontroll* (5 §) eller *nedskräpning* (7 §) – kan föranleda miljöstraffsavgift och inte kan antas föranleda annan påföljd än böter, får åtal väckas endast om åtal är påkallat från allmän synpunkt. I det förslag som föregick den lagändringen föreslogs att åtalsprövningsregeln endast skulle avse brott som begåtts av oaktsamhet (Miljöbalken under utveckling, ett principbetänkande, SOU 2002:50 s. 245 ff.). I regeringens förslag, som godtogs av riksdagen, omfattades emellertid även uppsåtliga gärningar av åtalsprövningsregeln. Som skäl för det anfördes att ”som Riksåklagaren m.fl. påpekat skulle det ofta komma att krävas en avsevärd utredning innan man kan ta ställning till om uppsåt eller oaktsamhet föreligger. Det skulle också uppkomma problem om åklagaren bedömer en gärning som uppsåtlig och väcker åtal medan domstolen sedan bedömer gärningen som oaktsam. Dessutom kan även en uppsåtlig gärning vara sådan att en miljöstraffsavgift framstår som en tillräcklig sanktion. Därför talar övervägande skäl för att åtalsprövningsregeln inte endast bör begränsas till gärningar som begåtts av oaktsamhet.” (prop. 2002/03:54 s. 22).

De överväganden som gjordes i det sammanhanget tog sikte på ett begränsat antal brott enligt miljöbalken. Företagsbotsregleringen föreslås omfatta samtliga brott som sker i näringsverksamhet för vilka är föreskrivet strängare straff än penningböter, dvs. även uppsåtliga brottsbalksbrott som exempelvis bedrägligt beteende och undandräkt. Att låta sådana brott, som i många fall kan antas föranleda böter som påföljd, omfattas av åtalsprövningsregeln anser regeringen vara uteslutet. Enligt regeringens mening bör risken för utredningssvårigheter inte heller överdrivas. Som anføres nedan föreslås att åtal alltid bör kunna väckas om det är påkallat från allmän synpunkt. Det kan bl.a. gälla brott som skett genom medveten oaktsamhet. Mot denna bakgrund anser regeringen att det utgör en rimlig gränsdragning att inte låta uppsåtliga gärningar omfattas av åtalsprövningsregeln.

I sammanhanget bör även Sveriges internationella åtaganden beaktas. I ett flertal internationella instrument, bl.a. de tidigare nämnda rambesluten om förstärkning av skyddet mot förfalskning i samband med införandet av euron genom straffrättsliga och andra påföljder (EGT L 140, 14.6.2000, s. 1) och rambeslutet om bekämpande av terrorism (EGT L 164, 22.6.2002, s. 3) finns bestämmelser av innebörd att en juridisk per-

sons ansvar inte skall utesluta lagföring av fysiska personer som begått de ifrågavarande brotten (jfr avsnitt 4.1 och 5.3). De krav på ansvar för juridiska personer som uppställs i dessa och andra relevanta instrument gäller uteslutande uppsåtliga brott och andra brott av mer allvarlig karaktär. Eftersom förslaget till åtalsprövningsregel, som utvecklas nedan, endast omfattar mindre allvarliga oaktsamhetsbrott utgör Sveriges internationella åtaganden inte något hinder i detta sammanhang.

Som *Svea hovrätt* har noterat får regleringen till följd att olika regelverk kommer att gälla för brott begångna i näringsverksamhet som förskyller penningböter respektive oaktsamma brott som förskyller böter. För de förstnämnda brotten är reglerna om företagsbot inte tillämpliga. Sedvanliga principer om allmän åtalsplikt föreligger. De sistnämnda brotten omfattas däremot av företagsbotsregleringen och åtalsprövningsregeln. Som utvecklats i avsnitt 5.5 anser regeringen att en begränsning av tillämpningsområdet för företagsbot är nödvändig av bl.a. praktiska skäl. Vidare torde det förhållandevis sällan framstå som angeläget att påföra företagsbot för brott som endast kan föranleda penningböter för individen. Samtidigt talar, som redovisats ovan, övervägande skäl för att ansvaret för mindre allvarlig brottslighet förövad i näringsverksamhet i viss utsträckning flyttas över på näringsidkaren.

Regeringen anser därför sammanfattningsvis att åtalsprövningsregeln endast bör vara tillämplig på brott som har begåtts av oaktsamhet och som inte kan antas föranleda annan påföljd än böter. Som utvecklas nedan bör dock åtalsprövningsregeln förses med undantag.

När det är påkallat från allmän synpunkt bör åtal alltid kunna väckas

Åtalsprövningsregeln tar sikte på viss mindre allvarlig brottslighet i näringsverksamhet, oaktsamma brott som straffvärdemässigt ligger på bötesnivå, för vilka en straffrättslig sanktion mot den enskilde som huvudregel inte är nödvändig. Åtal bör dock, enligt regeringens mening, kunna väckas även i dessa fall om det är påkallat från allmän synpunkt.

Det kan för det första vara fråga om brott som närmar sig eller gränsar till ett sådant straffvärde där annan påföljd än böter bör komma i fråga. Det kan också gälla brott som skett genom medveten oaktsamhet, på ett mer systematiskt sätt eller vid upprepade tillfällen. Även vid brott som innebär särskilt allvarliga risker i förhållande till straffbudets skyddsändamål kan det vara påkallat från allmän synpunkt att åtala gärningsmännen.

Det kan vidare handla om situationer i vilka det på förhand står klart att en talan om företagsbot inte kan komma att föras eller verkställas mot näringsidkaren. Det kan exempelvis gälla utländska rättssubjekt eller om företaget är försatt i konkurs eller på annat sätt har upphört som ett subjekt vilket domen om företagsbot kan verkställas mot. Det skulle då kunna upplevas som stötande om en överträdelse riskerar att inte bestraffas. I sammanhanget bör dock noteras att även sådana företag som inte har någon permanent verksamhet i Sverige kan – exempelvis genom ett kvarstadsförfarande – bli åtkomliga för en dom om företagsbot. I de fall det kan förutses att företagsbot förmodligen aldrig kommer att kunna utdömas eller verkställas bör det emellertid anses påkallat från allmän synpunkt att väcka åtal mot gärningsmännen.

Som anförts av *LO* finns särskilda åtalsprövningsregler av olika slag redan på flera håll i lagstiftningen, exempelvis vid brottet vållande till kroppsskada eller sjukdom. Enligt regeringens mening torde dessa regler inte innebära något problem i förhållande till den regel som här föreslås. De särskilda åtalsprövningsreglerna syftar till att åklagaren gällande vissa brott överhuvudtaget inte skall föra någon talan med anledning av brottet om det inte är påkallat från allmän synpunkt. Den föreslagna åtalsprövningsregeln aktualiseras först då övriga förutsättningar för åtal föreligger samtidigt som talan om företagsbot kan föras med anledning av brottet.

Enligt regeringens mening är det uppenbart att åtalsbegränsningsregeln utgör ett avgränsat undantag från den allmänna huvudprincipen om åklagares åtalsplikt enligt 20 kap. 6 § rättegångsbalken. Skäl saknas därför att som föreslagits i promemorian, för de fall som inte omfattas av åtalsprövningsregeln, uttryckligen ange att det förhållandet att talan om företagsbot kan föras med anledning av ett brott inte skall hindra lagföring av den som begått det brott som ligger till grund för talan om företagsbot. Förslaget bör alltså inte genomföras i denna del.

Regeringen anser därför sammanfattningsvis att en åtalsbegränsningsregel bör införas som innebär att ett brott som kan föranleda talan om företagsbot och som dels har begåtts av oaktsamhet, dels inte kan antas föranleda annan påföljd än böter, får åtalas av åklagare endast om åtal är påkallat från allmän synpunkt.

Vissa processuella aspekter

En konsekvens av den föreslagna åtalsprövningsregeln är att talan om företagsbot som huvudregel inte kommer att föras i samband med åtal för brott som omfattas av regeln. I stället kommer särskilt yrkande om företagsbot att framställas mot den näringsidkare i vars verksamhet ett brott har begåtts enligt den ovan nämnda 1986 års förfarandelag.

En sådan ordning innebär i sig inte några principiella nyheter. Motsvarande situation kunde redan före företagsbotsregleringens tillkomst uppkomma i de fall särskild talan om förverkande riktats mot någon som inte var åtalad för brott (jfr prop. 1985/86:23 s. 57). När systemet med företagsbot infördes reglerades talan om särskild rättsverkan mot någon som inte var åtalad för brott i 17 § första stycket lagen (1946:804) om införande av nya rättegångsbalken (RP). Där föreskrevs att, om en fråga om egendoms förverkande eller annan särskild rättsverkan av brott angår någon som inte är tilltalad, skall talan föras mot honom eller henne. Vidare angavs att om sådan talan gäller, om inte annat särskilt är föreskrivet, i tillämpliga delar vad som är föreskrivet om åtal för brott på vilket inte kan följa svårare straff än böter. 17 § RP är numera upphävd. Förfarandet regleras i stället i 2 § första stycket i 1986 års förfarandelag. Bestämmelsen motsvarar i sak 17 § första stycket RP (jfr prop. 1986/87:6 s. 42).

Vid företagsbotssystemets tillkomst gjordes, som nämnts ovan, vissa undantag från 17 § RP. Således infördes särbestämmelser som innebar att mål om företagsbot skall avgöras med nämnd, att företagsbot inte kan åläggas genom strafföreläggande eller föreläggande av ordningsbot samt att företagsbot bara kan åläggas efter yrkande av åklagare. I övrigt skulle

tillämpas vad som i allmänhet gäller i fråga om rättegången i brottmål. I motiven berördes vissa problemställningar som kan bli aktuella när särskild talan om företagsbot förs mot den företagare eller det företag i vars verksamhet ett brott har begåtts. Det gäller bl.a. frågor om *forum, delgivning, utevarodom, överklagande*, möjlighet för näringsidkare att anlita *offentlig försvarare* samt *straffprocessuella tvångsmedel* (jfr prop. 1985/86:23 s. 52 ff.).

De överväganden som gjordes i det sammanhanget har fortfarande fog för sig. Med anledning av att en tillämpning av bestämmelserna i 1986 års förfarandelag blir huvudregel för samtliga fall där åtalsprövningsregeln är tillämplig, finns här anledning att särskilt beröra vissa ytterligare processuella frågor.

Utgångspunkten är, som berörts ovan, att rättegångsbalkens bestämmelser om åtal för brott på vilket inte kan följa svårare straff än böter är tillämpliga vid talan om företagsbot enligt 1986 års förfarandelag. Genom uttrycket "i tillämpliga delar" i 2 § första stycket i förfarandelagen markeras emellertid att det kan finnas undantag. Sådana undantag torde enligt regeringens mening främst avse de regler i rättegångsbalken som tar sikte på enskilda individer. Således gäller undantag t.ex. för sådana bestämmelser som handlar om den misstänktes personliga närvaro, häktning och reseförbud m.m. i de fall svaranden är en juridisk person.

Hänvisningen till rättegångsbalkens allmänna regler innebär bl.a. att talan om *enskilt anspråk* bör kunna framställas i mål om företagsbot. Ett sådant anspråk torde kunna riktas mot den näringsidkare mot vilken talan om företagsbot förs. De sakliga skäl som motiverar möjligheten att föra talan om enskilt anspråk i brottmålsprocessen talar enligt regeringens mening för att motsvarande möjlighet skall finnas om talan förs enligt 1986 års förfarandelag. En talan om enskilt anspråk förutsätter endast att det finns ett åtal för brott och enligt 1986 års lag skall ju för sådan talan i tillämpliga delar gälla vad som är föreskrivet om åtal för brott på vilket inte kan följa svårare straff än böter. Ett enskilt anspråk skulle således kunna vara grundat på brottet. Åklagaren skulle därmed ha viss skyldighet att föra målsägandens talan i enlighet med bestämmelserna i 22 kap. rättegångsbalken. Av processekonomiska skäl torde det ofta vara lämpligt om talan om företagsbot och skadeståndsskyldighet kan föras vid samma tillfälle.

Vidare bör nämnas att det för prövning i hovrätten av en dom om företagsbot krävs *prövningstillstånd* (jfr 49 kap. 13 § rättegångsbalken och NJA 1995 s. 351 I och RH 1994:60 och 61). De förslag som nyligen antagits av riksdagen om ändring av nämnda bestämmelse innebär inte någon förändring i detta avseende (se prop. 2004/05:131 s. 259 och s. 439, bet. 2004/05:JuU29, rskr. 2004/05:307).

Som nämnts i förarbetena till företagsbotsregleringen är det, under de förutsättningar som anges i 21 kap. 3 a § rättegångsbalken, möjligt att förordna *offentlig försvarare* vid en talan enligt 1986 års förfarandelag. Svaranden i målet skall alltså betraktas som tilltalad. Detta synes i princip kunna gälla även det fallet att svaranden är en juridisk person. Att företagsbot i vissa fall blir en primär sanktion torde enligt regeringens mening inte i sig påverka rätten till offentlig försvarare. Däremot påverkas den rätten t.ex. av frågan om hur komplicerat ett mål är.

Slutligen bör beröras frågan om *målsägandes rätt att föra särskild talan om företagsbot*. Frågan har prövats när det gäller tillämpningen av 17 § RP i förhållande till förverkande. I NJA 1986 s. 829 var frågan om en målsägande kunde föra särskild talan om förverkande av egendom som skulle ha frambragts genom förfalskning, trots att talan inte hade grundats på förfalskningsbrottet utan på påståendet att egendomen kunde befaras komma till brottslig användning. Högsta domstolen fann att bestämmelserna i rättegångsbalken om målsägandens subsidiära åtalsrätt skulle äga motsvarande giltighet vid tillämpning av 17 § RP och gav målsäganden rätt att föra särskild talan om förverkande. Motsvarande möjlighet torde enligt regeringens uppfattning finnas vid särskild talan om företagsbot enligt 1986 års förfarandelag.

9 Företagsbot genom strafföreläggande

9.1 Nuvarande reglering

Företagsbot kan endast åläggas efter prövning i domstol. Som redovisats ovan berördes frågan om företagsbot skulle kunna åläggas genom strafföreläggande när systemet med företagsbot infördes. Det ansågs emellertid uppenbart att så inte borde kunna ske. En sådan ståndpunkt var naturlig med utgångspunkt från att företagsboten då främst var tänkt att bli tillämplig vid förhållandevis allvarlig brottslighet. Det infördes därför i 48 kap. 5 § rättegångsbalken en uttrycklig särreglering som uteslöt användningen av strafföreläggande och ordningsbot vid företagsbot (prop. 1985/86:23 s. 56).

Företagsbotsutredningen föreslog, med hänsyn till att sanktionen enligt dess förslag skulle omfatta också mindre allvarlig brottslighet, att en möjlighet att utdöma företagsböter genom strafföreläggande borde införas för brott som ingick i det s.k. selektiva urvalet. Lagtekniskt föreslog utredningen en lösning som innebar att strafföreläggande avseende företagsböter integrerades i systemet avseende strafföreläggande i 48 kap. rättegångsbalken.

9.2 Företagsbot genom strafföreläggande

Regeringens förslag: Företagsbot skall kunna åläggas med tillämpning av strafföreläggandeinstitutet. När företagsbot åläggs någon mot vilken det föreligger förutsättningar för åtal skall förfarandet ske i enlighet med regleringen i 48 kap. rättegångsbalken. När ett föreläggande av företagsbot utfärdas i annat fall skall detta ske med stöd av en ny bestämmelse i lagen (1986:1009) om förfarandet i vissa fall vid förverkande m.m.

Promemorians förslag överensstämmer i sak med regeringens. Vissa lagtekniska och språkliga justeringar har dock gjorts.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna är positiva till förslaget eller har lämnat det utan erinran. *Riksåklagaren, Åklagarmyndigheten*

i Göteborg och Åklagarmyndigheten i Västerås har tillstyrkt förslaget eller har inte haft någon synpunkt på det. Även Åklagarmyndigheten i Stockholm och Åklagarmyndigheten i Umeå är positiva till förslaget i och för sig men förutspår att strafförelägganden inte kommer att utfärdas i någon större omfattning innan en domstolspraxis hunnit utvecklas. Åklagarmyndigheten i Malmö anser att det kan finnas ett visst utrymme för att tillämpa strafföreläggandeinstitutet i förhållande till företagsbot men menar att centrala råd och anvisningar är viktiga. Riksdagens ombudsmän (JO) avstyrker dock förslaget i denna del. En grundläggande förutsättning för införande av en möjlighet att ålägga företagsbot genom strafföreläggande är, enligt JO:s mening, att det finns en någorlunda stadgad domstolspraxis på området. En sådan praxis saknas för närvarande. Malmö tingsrätt ifrågasätter också att företagsbot skall kunna åläggas genom strafföreläggande. Hovrätten över Skåne och Blekinge anser att de föreslagna reglerna om strafföreläggande och åtalsprövning riskerar att medföra att det personliga ansvaret inte utreds och att gärningsmannen inte åtalas och döms, vilket leder tankarna till ett strikt ansvar för näringsidkaren för handlingar som enskilda arbetstagare utfört i näringsverksamheten. Vissa remissinstanser, bl.a. Handens tingsrätt, Göteborgs tingsrätt och Åklagarmyndigheten i Linköping har pekat på riskerna med en icke enhetlig rättstillämpning om systemet med strafföreläggande införs så länge praxis saknas på området. En förutsättning för att företagsbot skall kunna utdömas genom strafföreläggande är enligt Åklagarmyndigheten i Linköping att Riksåklagaren utfärdar föreskrifter i frågan.

Skälen för regeringens förslag

En utgångspunkt för reformeringen av systemet med företagsbot är att sanktionen skall effektiviseras. En viktig åtgärd är därför, som föreslagits, att tillämpningsområdet utvidgas så att systemet med företagsbot även omfattar mindre allvarlig brottslighet. För att företagsbotsinstitutet skall bli ett praktiskt användbart verktyg i kampen mot brott som begås i näringsverksamhet är det enligt regeringens mening också naturligt att försöka förenkla hanteringen av företagsbot. Förenklade förfaranderegler är vidare betydelsefullt ur ett ekonomiskt perspektiv. Regeringen anser därför, i likhet med vad som anförts i promemorian, att starka skäl talar för att företagsbot skall kunna åläggas genom ett förfarande som motsvarar strafföreläggande.

Vissa remissinstanser har ifrågasatt lämpligheten av att införa en möjlighet att ålägga företagsbot genom strafföreläggande innan en fast domstolspraxis har utbildats på området. Regeringen har förståelse för att åläggande av strafföreläggande avseende företagsbot skulle underlättas av en fast domstolspraxis. Samtidigt väger de effektivitetsskäl som redovisats ovan tungt. Problemen bör inte heller överdrivas. Som Företagsbotsutredningen har påpekat är strafföreläggandeinstitutet väl avpassat till den stora majoritet av förhållandevis lindriga brott som talan om företagsbot – med den utvidgade regleringen – torde komma att grundas på. Företagsboten torde regelmässigt kunna utmätas enligt tämligen schablonmässiga grunder där gärningens objektiva karaktär står i centrum. Till det kommer att Åklagarmyndigheten och riksåklagaren har möjlighet

att utfärda allmänna råd och anvisningar som behövs för att uppnå enhetlighet och följdriktighet vid åklagarnas rättsillämpning. I likhet med bl.a. *Åklagarmyndigheten i Linköping* anser regeringen att sådana allmänna råd vore av värde.

Att företagsbot åläggs genom strafföreläggande i stället för efter en prövning i domstol medför ingen skillnad när det gäller bestämmande av företagsbotens storlek. Åklagaren skall i det enskilda fallet bestämma företagsboten efter vad han eller hon anser att brottsligheten bör föranleda. Även när det gäller frågan om bestämmande av botens storlek torde allmänna råd och anvisningar från Åklagarmyndigheten och riksåklagaren kunna vara till hjälp.

Som utvecklats i promemorian kan det diskuteras om institutet strafföreläggande bör användas för annat än straff eller straff kombinerat med särskild rättsverkan av brott. Det kan hävdas att det rent terminologiskt förefaller mindre tilltalande att använda beteckningen strafföreläggande om inte föreläggandet tar sikte på straff. Härvid bör emellertid observeras att det redan enligt gällande rätt är möjligt att utdöma villkorlig dom, som inte är ett straff utan en påföljd, genom strafföreläggande. Strafföreläggandeinstitutet kan alltså redan i dag sägas till viss del vara inkonsekvent i terminologiskt och begreppsmässigt hänseende. Mot denna bakgrund bör de rent terminologiskt grundade invändningarna mot att använda strafföreläggandeinstitutet för att ålägga företagsbot inte tillmätas någon avgörande betydelse.

Nästa fråga är hur en sådan ordning bör utformas. Företagsbotsutredningen föreslog, som nämnts ovan, en lagteknisk lösning som innebar att strafföreläggande avseende företagsböter skulle integreras i regleringen i 48 kap. rättegångsbalken. Mot bakgrund av att systemet med företagsbot enligt regeringens förslag skall behållas och att det inte skall införas något straffansvar för juridiska personer anser regeringen dock att en sådan lösning är mindre lämplig.

En för rättegångsbalken bärande princip är att balken endast skall reglera tvistemål i allmänhet samt brottmål och förstadier till brottmål. När det gäller brottmål har det funnits en strävan att fall som har likheter med brottmål men som faktiskt inte angår någon som skall bestraffas skall regleras särskilt. Hänvisningar skall därvid ske till rättegångsbalken (jfr t.ex. 38 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare, 17 § bötesverkställighetslagen (1979:189), 8 § lagen (1986:436) om näringsförbud, 8 § lagen (1985:206) om viten, samt 2 § lagen (1986:1009) om förfarandet i vissa fall vid förverkande m.m. (1986 års förfarandelag). Enligt regeringens mening bör denna systematik bevaras.

I rättegångsbalken finns bestämmelser som rör särskild rättsverkan av brott. Det förutsätts då, som anförts ovan, att förutsättningar för åtal är uppfyllda beträffande den förelagde. Fall som uteslutande rör särskild rättsverkan av brott regleras däremot i ovan angivna 1986 års förfarandelag.

Mot denna bakgrund anser regeringen, i likhet med vad som anförts i promemorian, att föreläggande av företagsbot med stöd av 48 kap. rättegångsbalken endast skall kunna avse fall när företagsbot åläggs någon mot vilken det föreligger förutsättningar för åtal. När ett separat föreläggande av företagsbot skall utfärdas utan att frågan om ansvar för brottet

tas upp skall detta endast kunna ske med stöd av en ny bestämmelse i 1986 års förfarandelag. Regelverket avseende själva strafföreläggandeinstitutet i 48 kap. rättegångsbalken föreslås dock bli tillämpligt även för sistnämnda förelägganden.

Regeringen anser därför sammanfattningsvis att företagsbot skall kunna åläggas med tillämpning av strafföreläggandeinstitutet. När företagsbot åläggs någon som är misstänkt för brott skall förfarandet ske i enlighet med regleringen i 48 kap. rättegångsbalken. När ett föreläggande av företagsbot utfärdas i annat fall skall detta ske med stöd av en ny bestämmelse i 1986 års förfarandelag.

9.3 Beloppsgränser för föreläggande av företagsbot

Regeringens förslag: Företagsbot skall kunna åläggas genom strafföreläggande om boten avser ett belopp som inte överstiger 500 000 kr.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna har lämnat förslaget utan erinran. *Riksåklagaren* anser dock att den föreslagna gränsen för att få utfärda strafföreläggande är oproportionerligt låg, 1/20 i förhållande till det maximala belopp som en företagsbot kan bestämmas till enligt förslaget, samt att det vid en jämförelse med strafföreläggande avseende dagsböter förefaller avsevärt mer rimligt att tillåta strafföreläggande för företagsbot upp till i vart fall hälften av det maximala beloppet, dvs. 5 miljoner kr. *Åklagarmyndigheten i Göteborg* menar att möjligheten bör finnas att i uppenbara fall kunna använda strafföreläggandeinstitutet även då fråga är om högre botbelopp. *Åklagarmyndigheten i Malmö* anser att boten inte bör avse ett belopp som överskrider 250 000 kr. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* och *Malmö tingsrätt* menar att det föreslagna beloppet ligger på en alltför hög nivå. Enligt hovrättens mening bör ärenden av sådan omfattning handläggas i domstol. Praxisbildningen på området bör överlämnas åt domstolarna. I avvaktan på det bör strafföreläggande avseende företagsbot endast kunna omfatta mer bagatellartade förseelser.

Skälen för regeringens förslag: Enligt regeringens mening är det viktigt att det finns en gräns för hur stränga sanktioner som får utfärdas genom strafföreläggande. I såväl promemorian som av Företagsbotsutredningen föreslogs ett belopp om 500 000 kr som en övre gräns. Det ansågs att det därigenom borde finnas utrymme för att använda strafföreläggande vid de flesta överträdelser, samtidigt som intresset av en fullständig domstolsprövning tillgodoses vid en mer ingripande sanktion.

Mot detta förslag har *Riksåklagaren* anfört att den föreslagna beloppsgränsen riskerar att bidra till att åklagare väljer att bestämma en företagsbot till ett för lågt belopp, om man tar hänsyn till allvar i gärningen m.m., för att kunna använda sig av institutet strafföreläggande. En annan risk är enligt *Riksåklagaren* att strafförelägganden i princip aldrig kan användas mot större företag, eftersom det där med automatik bör bli fråga om högre belopp än för mindre företag, även vid inte fullt så allvarliga överträdelser. *Riksåklagaren* menar därför att det högsta beloppet för föreläggande bör sättas påtagligt högre. Samtidigt har emellertid *Hovrätten över*

Skåne och Blekinge menat att företagsbot bör kunna åläggas genom strafföreläggande endast om den avser betydligt lägre belopp än 500 000 kr.

Vid en samlad bedömning anser regeringen, i likhet med vad som anförts av Företagsbotsutredningen och i promemorian, att ett maximibelopp på 500 000 kr får anses väl avvägt. Det medför att utrymmet för att meddela strafföreläggande inte blir alldeles obetydligt. Samtidigt torde, normalt sett, kunna sägas att brott som föranleder en företagsbot på mer än 500 000 kr är så allvarliga att de regelmässigt bör bli föremål för prövning i allmän domstol. Det föreslås därför att det maximala belopp vid vilket strafföreläggande kan användas för att ålägga företagsbot sätts till 500 000 kr.

10 Rättsverkan av utländsk dom

10.1 Nuvarande reglering

I 2 kap. 5 a § brottsbalken finns bestämmelser om utländsk brottmålsdoms rättsverkningar i Sverige. I paragrafen regleras bl.a. principen *ne bis in idem*, dvs. att en utländsk brottmålsdom under vissa förutsättningar skall utgöra hinder mot en ny lagföring i Sverige för samma gärning.

Huvudregeln anges i *första stycket*. Av den följer att om fråga om ansvar för gärning har prövats genom utländsk dom som vunnit laga kraft och som meddelats antingen i den stat där gärningen förövats eller i en stat som har tillträtt någon av de överenskommelser som anges i fjärde stycket, får den tilltalade inte här i riket lagföras för samma gärning, om han eller hon har frikänts från ansvar eller förklarats skyldig till brottet utan att påföljd har ådömts, om ådömd påföljd har verkställts i sin helhet eller verkställigheten pågår, eller om ådömd påföljd har bortfallit enligt lagen i den främmande staten.

Beträffande vissa brott görs i *andra stycket* undantag från denna rättsverkan av utländsk dom, såvida inte lagföringen i den främmande staten har skett på begäran av svensk myndighet eller sedan personen överlämnats eller utlämnats från Sverige för lagföring. Undantagen avser brott som har förövats här i riket eller utom riket mot svenskt offentligt intresse samt kapning, sjö- eller luftfartssabotage, flygplatssabotage, penningförfalskning, försök till sådana brott, folkrättsbrott, olovlig befattningsmed kemiska vapen, olovlig befattningsmed minor, osann eller ovarsam utsaga inför en internationell domstol, terroristbrott enligt 2 § lagen (2003:148) om straff för terroristbrott eller försök till sådana brott samt brott som avses i 5 § samma lag, och brott för vilket det lindrigaste straffet enligt svensk lag är fängelse i fyra år eller däröver.

Bland de överenskommelser som räknas upp i fjärde stycket finns bl.a. konventionen den 26 juli 1995 om skydd av Europeiska gemenskapernas finansiella intressen (bedrägerikonventionen) och det andra protokollet den 19 juni 1997 till konventionen om skydd av Europeiska gemenskapernas finansiella intressen.

Regeringens bedömning: Det bör inte genomföras någon förändring i fråga om regleringen av utländsk brottmålsdoms rättsverkan (principen *ne bis in idem*) i förhållande till juridiska personer.

Promemorians förslag avviker från regeringens bedömning. I promemorian har föreslagits att det skall införas en ny bestämmelse i 2 kap. brottsbalken som ger stöd för att tillämpa de regler och principer som kommer till uttryck i 2 kap. 5 a § brottsbalken i förhållande till systemet med företagsbot.

Remissinstanserna: *Juridiska fakulteten vid Lunds Universitet* har tillstyrkt förslaget. Övriga instanser har inte haft någon synpunkt på det.

Skälen för regeringens bedömning: I artikel 12 punkt 2 i det andra protokollet till bedrägerikonventionen föreskrivs att artikel 7 i bedrägerikonventionen, som rör rättsverkningar av utländsk dom, skall gälla även för protokollet och därvid tillämpas även i förhållande till företag. Detta innebär att en utländsk dom varigenom en juridisk person har dömts till ansvar för sådana gärningar som omfattas av det andra tilläggsprotokollet under vissa förutsättningar skall utgöra hinder för att i Sverige lagföra en juridisk person.

När det andra tilläggsprotokollet ratificerades och genomfördes i svensk rätt gjordes den bedömningen att grunderna för 2 kap. 5 a § brottsbalken innebär att en utländsk brottmålsdom mot en juridisk person under vissa förutsättningar utgör hinder för att i Sverige föra talan om företagsbot på grund av samma gärning. Det anfördes också att det i sammanhanget borde beaktas att företagsbot, enligt 36 kap. 7 § andra stycket brottsbalken, inte skall åläggas om det skulle vara uppenbart oskäligt att göra detta. Samtidigt uttalades att det kan diskuteras om det inte bör finnas ett tydligare stöd för att en utländsk dom i vissa fall kan utgöra hinder för åläggande av företagsbot. Med hänsyn till att beredning av Företagsbotsutredningens betänkande pågick valde emellertid regeringen att inte lägga fram något förslag till lagstiftning (jfr prop. 2000/01:133 s. 30).

Mot bakgrund av sistnämnda uttalande har det i promemorian föreslagits att det skall införas en ny bestämmelse i 2 kap. 5 b § brottsbalken som uttryckligen föreskriver att 2 kap. 5 a § brottsbalken skall tillämpas på motsvarande sätt när det gäller åläggande av företagsbot. En sådan regel skulle enligt förslaget innebära att ett utdömt straff eller en administrativ sanktion i utlandet, under de förutsättningar som anges i 2 kap. 5 a § brottsbalken utgör hinder för att föra talan om företagsbot på grund av samma gärning.

Enligt regeringens mening har de överväganden som gjordes i samband med genomförandet av det andra tilläggsprotokollet fortfarande fog för sig. Den befintliga bestämmelsen i 2 kap. 5 a § brottsbalken uppfyller, enligt regeringens mening, således redan i dag de krav som uppställs beträffande utländsk brottmålsdoms rättsverkan i förhållande till juridiska personer. Att regeringen nu föreslår att oskälighetsrekvisitet enbart skall vara ett skäl för att efterge företagsbot påverkar därför inte bedömningen.

I sammanhanget bör också beaktas att en uttrycklig bestämmelse som ger stöd för att tillämpa de regler och principer som kommer till uttryck i 2 kap. 5 a § brottsbalken i förhållande till systemet med företagsbot skulle kunna medföra en risk för oönskade e contrarioslut, t.ex. i förhållande till andra former av särskild rättsverkan såsom förverkande. Förslaget bör därför inte genomföras.

11 Företagaransvar

11.1 Inledning

Företagaransvar är en beteckning för det straffrättsliga ansvar som en företagare kan drabbas av till följd av underlåtenhet att utöva tillsyn och kontroll över den verksamhet som han eller hon bedriver. Straffansvar enligt principerna om företagaransvar kan drabba såväl enskilda näringsidkare som personer i ledningen för en juridisk person.

Principerna för företagaransvar vilar på grundtanken att det straffrättsliga ansvaret bör ligga hos den eller de som har den bästa möjligheten att motverka lagöverträdelse inom en verksamhet genom en ändamålsenlig ledning, organisation och kontroll av verksamheten. De gäller inte endast i förhållande till företags verksamhet utan är tillämpliga också vid andra legala verksamheter som bedrivs i kollektiva former (jfr NJA 1987 s. 426). För enkelhets skull betecknas i detta sammanhang den som bär ansvar enligt principerna för företagaransvar för företagare.

Företagaransvaret är oreglerat och har i allt väsentligt utvecklats genom rättspraxis och doktrin, som ett sätt att fastställa vem eller vilka som skall bära det straffrättsliga ansvaret vid tillämpning av straffbestämmelser i näringsreglerande lagstiftning. Sådana bestämmelser tar normalt inte sikte på att en gärning utförs av en person utan avser i stället att reglera en viss typ av verksamhet.

Kriterierna för att fastställa om en person som bär företagaransvar har gjort sig skyldig till brott är desamma vid gärningar inom en juridisk persons verksamhet som vid andra gärningar. Frågan är i båda fallen om någon uppsåtligt eller av oaktsamhet – när detta är tillräckligt för ansvar – förfarit i strid mot en straffbestämmelse. Den gärning som företagaren med stöd av principerna för företagaransvar kan dömas till ansvar för är således alltid en egen underlåtenhet även om ansvaret kan ha utlösts genom en anställds åtgärder. För ansvar krävs att man kan konstatera att företagarens underlåtenhet har orsakssamband med överträdelsen eller med andra ord att överträdelsen hade kunnat undvikas om företagaren hade utövat tillsyn och kontroll i en omfattning som kunnat begäras med hänsyn till omständigheterna.

11.2 Bör företagaransvaret lagregleras?

Regeringens bedömning: Det finns inte behov av att lagreglera företagaransvaret.

Företagsbotsutredningens förslag avviker från regeringens bedömning. Utredningen har föreslagit att principerna för företagaransvaret skall kodifieras genom att det införs en bestämmelse i brottsbalken som reglerar *dels* frågan om ansvar i det fall då det är en juridisk person som innehar ställningen som specialsubjekt enligt en straffbestämmelse, *dels* frågan om ansvar för överträdelse i en juridisk persons verksamhet till följd av brister i tillsynen och kontrollen av denna samt *slutligen* möjligheterna att ”delegera” straffansvar för överträdelse i en juridisk persons verksamhet. Innebörden av utredningens förslag är att ansvaret vid brott i en juridisk persons verksamhet primärt skall åvila den som ingår i den juridiska personens ledning. Om arbetsuppgifter har delegerats på ett korrekt sätt skall ansvaret i stället åvila den som utfört de delegerade uppgifterna. Någon ändring i förhållande till gällande rätt var inte avsedd.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna är positiva till utredningens förslag att principerna om fördelning av straffansvar inom juridiska personer skall ges uttryckligt lagstöd eller har lämnat förslaget utan erinran. Ett par remissinstanser har dock haft invändningar mot den föreslagna bestämmelsen. *Svea hovrätt* har anfört att en lagreglering av företagaransvaret inte är nödvändig för att uppfylla Sveriges åtaganden enligt bedrägerikonventionen och inte heller för att införa ett system med straffansvar för juridiska personer. Hovrätten hyser vidare en viss tveksamhet till utredningens förslag, eftersom en sådan reglering i praktiken kan inverka negativt på företagets möjligheter att delegera ansvar och befogenheter inom företaget. *Svensk Handel* anser att det finns en risk att en kodifiering av företagaransvaret skulle kunna innebära faktiska förändringar i rättstillämpningen och motsätter sig därför förslaget. *Svenska Arbetsgivarföreningen (SAF)* understryker att det är av yttersta vikt att en kodifiering inte innebär förändringar av gällande rätt. Förändringar riskerar enligt SAF att skapa osäkerhet i fråga om var inom den juridiska personen det straffrättsliga ansvaret för överträdelse ligger och bör följaktligen undvikas.

Skälen för regeringens bedömning: Företagsbotsutredningen föreslog, som tidigare redovisats, att det införs ett straffansvar för juridiska personer för gärningar som fysiska personer begått i dess verksamhet. Det är bl.a. mot den bakgrunden man skall se utredningens förslag till reglering av företagaransvaret. Utredningen behandlade tre olika frågor: Vad som bör gälla vid överträdelse av straffbestämmelser som förutsätter ett specialsubjekt när ställningen av specialsubjekt innehas av en juridisk person, vem inom en juridisk person som primärt skall bära straffansvaret för sådana överträdelse i en juridisk persons verksamhet som beror på brister i tillsynen och kontrollen, samt under vilka förutsättningar den som bär ett primärt straffansvar kan ”delegera” detta till andra befattningshavare inom den juridiska personen. Förslaget utformades som en ny paragraf i 23 kap. brottsbalken som reglerar frågan om gärningsmannaskap vid gärningar som begås i en juridisk persons verksamhet.

Enligt utredningen fanns starka skäl för att överväga om inte de principer för företagaransvar som utvecklats i praxis borde ges ett konkret lagstöd. Förutom det allmänna kravet på legalitet inom straffrätten talade att principerna om företagaransvar och fördelningen av straffansvar inom juridiska personer enligt förslaget normalt skulle vara den ”nyckel” som

öppnar för möjligheten att bestraffa den juridiska personen som sådan, eftersom en fysisk person skulle vara ansvarsutlösande för den juridiska personens straff. Företagaransvaret ansågs härigenom få en från praktisk synpunkt så viktig funktion att det är rimligt att principerna också avspeglas i lagstiftningen. Utredningen hänvisade vidare till kraven i den inom EU utarbetade konventionen av den 26 juli 1995 om skyddet av Europeiska gemenskapernas finansiella intressen (bedrägerikonventionen) att vidta nödvändiga åtgärder för att företagsledare eller andra personer med befogenhet att fatta beslut eller utöva kontroll inom ett företag skulle kunna hållas straffrättsligt ansvariga för gärningar som har begåtts för företagets räkning av en person som är underställd dem.

Samtidigt framhöll utredningen att en kodifiering av de aktuella principerna försvåras av att det inte finns någon allmänt accepterad teoribildning och terminologi på området, även om stor enighet råder om principernas praktiska tillämpningsområde. Som exempel kan nämnas de olika sätt att beskriva gällande rätt som finns när det gäller gärningsmannaskapets konstruktion, medverkansfrågornas uppbyggnad och förhållandet mellan företagaransvarsprinciperna och övriga principer för ansvarsfördelningen inom juridiska personer. Utredningen betonade vidare vikten av att en lagstiftning bör hålla sig neutral till de olika teoretiska ansatser som utvecklats inom doktrinen samt att det är viktigt att undvika att lagstiftningen på ett olyckligt sätt binder rättsutvecklingen (jfr SOU 1997:127 Del A s. 318).

Enligt regeringens mening kan det ifrågasättas om de argument som framförts till stöd för en reglering av företagaransvaret har en sådan bärkraft att en förändring kan anses motiverad.

I likhet med vad Företagsbotsutredningen anfört försvåras en kodifiering av de aktuella principerna av att det inte finns någon accepterad teoribildning och terminologi på området (jfr SOU 1997:127 Del A s. 318). Denna svårighet belyses bl.a. av den omständigheten att Företagsbotsutredningen och Straffansvarsutredningen, som också berört frågan, lämnat i sak olika förslag till hur en kodifiering av rättsläget beträffande företagaransvar skulle kunna se ut (jfr SOU 1997:127 Del A s. 322 och SOU 1996:185 I s. 410 f.). Förslagen skiljer sig åt genom att de, som den som föreskrifterna gäller, angett ”den som ingår i den juridiska personens ledning” respektive ”företrädare för den juridiska personen”. Som vissa remissinstanser framfört finns därmed en risk att en kodifiering av företagaransvaret skulle kunna innebära faktiska förändringar i rättstillämpningen, vilket bör undvikas.

En annan aspekt att beakta är att Företagsbotsutredningens förslag och regeringens bygger på olika principer när det gäller den grundläggande frågan om hur regleringen av sanktioner mot juridiska personer skall utformas. Som framgått ovan läggs inte här fram något förslag till reglering av straffansvar för juridiska personer. I stället föreslås en mer begränsad reform av det befintliga systemet med företagsbot. Det innebär att principerna om företagaransvar inte kommer att ha betydelse som ansvarsutlösande mekanism för den juridiska personens straff. Därmed får inte heller en lagreglering av företagaransvaret samma betydelse.

Frågan om legalitetsprincipen uppställer krav på en lagreglering av principerna för företagaransvar har, som utredningen redovisat, diskuterats i ett flertal sammanhang, bl.a. i samband med införandet av förbudet

mot analog rättstillämpning (prop. 1993/94:130 s. 18 och s. 106). Frågan har också berörts av Straffansvarsutredningen (jfr SOU 1996:185 I s. 410 f.). Enligt regeringens mening har det ställningstagande som gjorts i samand med det tidigare lagstiftningsärendet fortfarande fog för sig. Legalitetsprincipen hindrar alltså inte en tillämpning av principerna för företagaransvar såsom de kommit till uttryck i praxis (prop. 1993/94:130 s. 18 f.).

Vidare kan nämnas att regeringen vid genomförandet av den ovan nämnda bedrägerikonventionen har gjort bedömningen att konventionens bestämmelse om straffrättsligt ansvar för företagsledare inte påkallar någon lagstiftningsåtgärd (jfr. prop. 1998/99:32 s. 31 f.). Inte heller detta argument innebär således att en lagreglering av företagaransvaret är nödvändig.

Regeringen anser därför sammanfattningsvis att det inte finns tillräckliga skäl att nu föreslå en kodifiering av företagaransvaret. Förslaget bör därmed inte genomföras.

12 Ikraftträdande

Lagändringarna bör träda i kraft den 1 juli 2006.

Av 5 § lagen (1964:163) om införande av brottsbalken (brottsbalkens promulgationslag) och 2 kap. 10 § regeringsformen följer att bestämmelserna om företagsbot inte får ges retroaktiv tillämpning till den tilltalades nackdel. Regeringen erinrar om de överväganden i fråga om förbudet mot retroaktiv tillämpning som gjorts i prop. 2004/05:135 s. 158 (jfr prop. 1985/86:23 s. 75). Detta innebär således att det utvidgade tillämpningsområdet för företagsbot som föreslås bara kan gälla för brott som begåtts efter ikraftträdandet. I 7 § brottsbalkens promulgationslag föreskrivs att åklagarens befogenhet att väcka åtal för brott skall bedömas efter den lag som gäller när åtal väcks. Bedömningen skall dock, enligt nämnda bestämmelse, alltid ske efter äldre lag, om när handlingen företogs brottet var undantaget från allmänt åtal eller för sådant åtal var stadgat särskilt villkor och bestämmelsen härom inte upptagits i den nya lagen. Några särskilda övergångsbestämmelser behövs därför inte.

13 Ekonomiska konsekvenser

De föreslagna ändringarna kan väntas tillföra staten medel, eftersom företagsbot enligt huvudregeln tillfaller staten. Ändringarna innebär att företagsbot kommer att kunna åläggas i en betydligt större omfattning än enligt nuvarande reglering. Vidare föreslås att maximibeloppet för företagsbot höjs.

En ökad användning av företagsbot kan också innebära en ökad belastning på rättsväsendet. Denna ökning begränsas dock i viss utsträckning av två åtgärder. För det första föreslås att företagsbot i stor utsträckning skall kunna åläggas genom tillämpning av reglerna om strafföreläggande. För det andra föreslås att åtal mot den individ som förövat det brott som

ligger till grund för talan om företagsbot, under vissa förutsättningar, inte skall väckas i de fall företagsbot kan åläggas. Prop. 2005/06:59

Eventuella merkostnader med anledning av förslagen skall finansieras inom befintliga anslag.

14 Författningskommentar

14.1 Förslag till lag om ändring i brottsbalken

36 kap. 7 §

Paragrafen har behandlats i kapitel 5.

Ändringarna innebär att möjligheterna att ålägga företagsbot har utökats. Kravet på att brottsligheten skall ha inneburit ett grovt åsidosättande av de särskilda skyldigheter som är förenade med verksamheten eller annars ha varit av allvarligt slag har slopats. Även i övrigt har förutsättningarna att hålla näringsidkaren ansvarig för brott som begåtts i näringsverksamheten vidgats något.

Enligt bestämmelsens *första stycke* gäller alltså som en första förutsättning för åläggande av företagsbot att det brott som ligger till grund för talan om företagsbot har begåtts i utövningen av näringsverksamhet.

Vidare förutsätts att det för brottet är föreskrivet strängare straff än penningböter. Härigenom undantas brott med karaktär av ordningsföreselser eller som annars är av bagatellartad natur, såsom exempelvis hastighetsöverträdelser, för vilka endast penningböter är föreskrivet. Om det i straffbestämmelsen är föreskrivet ett svårare straff vid försvårande omständigheter, räknas hela straffskalan. Däremot skall, vid gradindelade brott, varje grad av brottet räknas för sig. Detsamma gäller straff som bara kan följa då någon närmare specificerad omständighet föreligger (jfr Berg m.fl. Brottsbalken, en kommentar, kap. 25-38, 35:8 samt Fitger, Rättegångsbalken, del 2, 24:5).

Såsom en tredje förutsättning för åläggande av företagsbot föreskrivs att näringsidkaren inte har gjort vad som skäligen kunnat krävas för att förebygga brottsligheten (punkt 1) eller att brottet har begåtts av en person i ledande ställning grundad på befogenhet att företräda näringsidkaren eller att fatta beslut på dennes vägnar eller av en person som annars haft ett särskilt ansvar för tillsyn eller kontroll i verksamheten (punkt 2).

Punkt 1 motsvarar den nuvarande regleringen i punkt 2 och tar sikte på de fall där näringsidkaren som sådan kan anses ansvarig för brottsligheten, t.ex. på grund av att denne har haft bristande rutiner och kontroller till förebyggande av brott.

Punkt 2 tar sikte på sådana fall där näringsidkaren måhända har haft fullt godtagbara rutiner för att förebygga brottsligheten men där sådana personer som har ett särskilt ansvar inom företaget har begått brottet. Den nya punkten kan således sägas innebära att näringsidkaren har ett utökat ansvar för en viss krets av personer. Regleringen är tillämplig också i fall där någon inom ramen för denna personkrets är att anse som ansvarig enligt principerna om företagansvar. Det utökade ansvaret torde ha sin största betydelse i större företag, i vilka arbetsuppgifterna naturligen fördelas och delegeras i större omfattning. I mindre företag

med endast ett fåtal anställda torde de utpekade personkategorierna ofta överlappa varandra.

Med begreppet person i ledande ställning avses framförallt en person som, på grund av att han eller hon ingår i företagets ledning eller under självständigt ansvar rapporterar direkt till ledningen, kan sägas ha ett särskilt ansvar för att verksamheten bedrivs på ett lagenligt sätt. Uttrycket person som annars haft ett särskilt ansvar för tillsyn eller kontroll tar sikte på personer som har ansvar för att kontrollera och utöva tillsyn över att regler (såväl allmänna som näringsidkarens egna), rutiner och säkerhetsföreskrifter upprätthålls och följs i verksamheten. Genom att uppställa krav på att ansvaret skall vara av ett visst kvalificerat – särskilt – slag har markerats att personer med ansvar för i verksamheten löpande arbetsuppgifter, t.ex. en person med löpande ansvar för en viss maskins underhåll och drift, inte omfattas av regleringen. Däremot kan t.ex. en förman eller arbetsledare typiskt sett ha ett sådant särskilt ansvar som avses med bestämmelsen. En bedömning av om ansvaret är av ett sådant kvalificerat slag måste emellertid göras i varje enskilt fall.

I sammanhanget bör framhållas att reglerna om när företagsbot skall åläggas är obligatoriska. Åklagaren skall alltså föra talan om företagsbot om han eller hon bedömer att rekvisiten är uppfyllda (jfr prop. 1985/86:23 s. 65).

Av *andra stycket* följer att företagsbot inte skall åläggas i anledning av brottslighet som varit riktad mot näringsidkaren. I denna del är regleringen oförändrad. Det tidigare undantaget för uppenbart oskäligen fall har slopats. Ändringen i denna del har behandlats i avsnitt 5.4.

36 kap. 8 §

Bestämmelsen har behandlats i avsnitt 6.2.

Minimibeloppet för företagsbot har sänkts från 10 000 kr till 5 000 kr. Denna förändring är en naturlig följd av att tillämpningsområdet för företagsbot har vidgats till att också gälla mindre allvarlig brottslighet.

Samtidigt har maximibeloppet höjts från 3 miljoner kr till 10 miljoner kr. Höjningen syftar dels till att säkerställa att också allvarligare brottslighet kan mötas av en adekvat reaktion, dels till att anpassa beloppsgränserna till Sveriges internationella åtaganden.

Principerna för bestämmande av företagsbotens storlek regleras i 36 kap. 9 § brottsbalken. Liksom när det gäller straffskalorna för brott bör den övre delen av skalan vara förbehållen ytterlighetsfall.

36 kap. 9 §

Paragrafen har behandlats i avsnitt 6.3.

I bestämmelsen regleras principerna för bestämmande av företagsbot. I *första stycket* har uttrycket ”brottslighetens art” slopats. I stället föreskrivs att det, när storleken av företagsbot bestäms, med beaktande av straffskalan för brottet skall tas särskild hänsyn till den skada eller fara som brottsligheten inneburit. Bedömningen skall i stor utsträckning utgå från objektiva omständigheter. Subjektiva faktorer, dvs. huruvida den enskilde handlat uppsåtligt eller av oaktsamhet bör i regel ges en mer begränsad betydelse. I den mån brottsligheten är känd eller t.o.m. sanktionerad från ledningens sida kan detta emellertid utgöra ett skäl att skär-

pa sanktionen. Detta förhållande kan beaktas bl.a. vid bedömning av brottslighetens förhållande till näringsverksamheten, se nedan.

Brottslighetens omfattning skall alltjämt tillmätas betydelse. Det finns i allmänhet anledning att se mer allvarigt på sådan brottslighet som har bedrivits på ett systematiskt sätt och i stor omfattning än på enstaka överträdelser (jfr prop. 1985/86:23 s. 70). Omfattningen skall i princip bedömas oberoende av företagets storlek. T.ex. skall ett utsläpp av en viss kvantitet spillolja i detta hänseende bedömas lika oberoende av om utsläppet skett i ett stort eller litet företag. Däremot är det ofta så att en smärre normavvikelse i ett stort företag naturligen medför att brottsligheten kan få större omfattning än en motsvarande avvikelse i ett litet företag.

När det gäller brottslighetens förhållande till näringsverksamheten bör, liksom tidigare, hänsyn tas till i vad mån näringsidkaren kan klandras för den aktuella brottsligheten. I detta sammanhang torde graden av åsidosättande av näringsidkarens skyldigheter också ha betydelse. T.ex. torde uppenbara åsidosättanden av säkerhetsföreskrifter i en särskilt riskfylld verksamhet bedömas som en försvårande omständighet. Vidare bör hänsyn tas till gärningsmannens ställning i företaget och om brottsligheten på något sätt varit godtagen eller t.o.m. påbjuden av ledningen eller annars av någon person i motsvarande ställning.

I *andra stycket* föreskrivs att skälig hänsyn skall tas till om näringsidkaren tidigare ålagts att betala företagsbot. En tidigare ålagd företagsbot kan endast beaktas i försvårande riktning. Uttrycket ”skälig” markerar att bestämmelsen är avsedd att tillämpas med viss försiktighet. Som utvecklas i avsnitt 6.3 bör bedömningen av om en tidigare ålagd företagsbot skall beaktas vid bestämmandet av en ny bot ske med hänsyn tagen till näringsverksamhetens omfattning och till vilka typer av överträdelser det är fråga om. För att ett återfall skall kunna tillmätas betydelse när det gäller ett stort företag bör normalt krävas att det är fråga om någorlunda likartade överträdelser som är hänförliga till samma del av verksamheten.

36 kap. 10 §

Paragrafen har behandlats i kapitel 7.

I bestämmelsen regleras grunderna för jämkning och eftergift av företagsbot. Bedömningen skall göras i förhållande till den bestämning av företagsboten som gjorts med tillämpning av 36 kap. 9 § brottsbalken. I *det första stycket* anges grunderna för jämkning.

Punkt 1 motsvarar den nuvarande regleringen i punkt 2 och gäller vissa fall av sanktionskumulation. Framförallt avses sådana fall där näringsidkaren åläggs att betala en sanktionsavgift, blir skadeståndsskyldig eller där brottet föranleder förverkande eller annan särskild rättsverkan. I förtydligande syfte har lagts till att de omständigheter som anges utgör skäl för jämkning endast om den samlade reaktionen på brottsligheten annars skulle bli oproportionerligt sträng.

I punkterna 2 och 3 anges att det förhållandet att näringsidkaren efter förmåga försökt förebygga, avhjälpa eller begränsa de skadliga verkningarna av brottet eller frivilligt angett brottet får beaktas som skäl för jämkning. Dessa punkter har sin förebild i 29 kap. 5 § första stycket punkterna 2 och 3 brottsbalken (jfr prop. 1987/88:120). Med uttrycket angett brottet avses dels den situationen att en enskild näringsidkare an-

gett sin egen brottsliga gärning, dels den omständigheten att en näringsidkare i form av t.ex. en juridisk person angett ett brott som begåtts i näringsverksamheten.

Punkt 4 är i princip oförändrad. Av den följer att jämkning vidare får ske om det annars finns särskilda skäl för det. Genom att uppställa krav på särskilda skäl har markerats att det inte räcker att det finns omständigheter som talar för jämkning utan att det fordras att dessa omständigheter har särskild tyngd. Särskilda skäl för jämkning kan bl.a. vara att det framstår som uppenbart oskäligt att ålägga full företagsbot, t.ex. på grund av att brottet, utan att det helt kan undantas med tillämpning av allmänna principer om t.ex. abnormhandlingar, indirekt riktar sig mot näringsidkaren. Som exempel kan nämnas det fallet att en anställd begår ett brott, t.ex. stöld eller bedrägeri, mot någon av näringsidkarens affärskontakter.

Enligt *andra stycket* kan företagsbot efterges om det är särskilt påkallat med hänsyn till något förhållande som avses i första stycket. Exempelvis bör fall där det tidigare skulle ha bedömts vara uppenbart oskäligt att ålägga företagsbot kunna efterges med stöd av andra stycket i kombination med punkten 4 i första stycket. Vidare bör det i undantagsfall finnas utrymme för att efterge företagsbot när ett företag blir ansvarigt i enlighet med principerna för det utvidgade ansvaret enligt 36 kap. 7 § första stycket punkt 2 brottsbalken. Detta gäller framför allt om det, trots att brottet är hänförligt till en person med särskilt ansvar, framstår som orimligt att lägga den enskildes handlande näringsidkaren till last. Eftergift bör i allmänhet endast komma i fråga i undantagsfall.

36 kap. 10 a §

Paragrafen har behandlats i kapitel 8.

Bestämmelsen är ny. Den innebär att näringsidkarens ansvar i viss utsträckning görs primärt i förhållande till det individuella ansvaret när det gäller oaktsamma brott i näringsverksamhet som straffvärdemässigt ligger på bötesnivå.

I paragrafen föreskrivs att om ett brott som kan föranleda talan om företagsbot har begåtts av oaktsamhet och inte kan antas föranleda annan påföljd än böter får det åtalas av åklagare endast om åtal är påkallat från allmän synpunkt.

De särskilda åtalsförutsättningarna har knutits till möjligheten att föra talan om företagsbot. Det fordras alltså i och för sig inte att talan om företagsbot har väckts. Om åtal är påkallat från allmän synpunkt har åklagaren en åtalsplikt i enlighet med bestämmelserna i 20 kap. 6 § rättegångsbalken.

Åtal kan vara påkallat från allmän synpunkt t.ex. i fall där brottsligheten närmar sig eller gränsar till ett sådant straffvärde där annan påföljd än böter bör komma i fråga. Det kan också vara fråga om brott som skett genom medveten oaktsamhet, på ett mer systematiskt sätt eller vid upprepade tillfällen. Även vid brott som innebär särskilt allvarliga risker i förhållande till straffbudets skyddsändamål kan det vara påkallat från allmän synpunkt att åtala gärningsmannen. Som exempel kan nämnas situationer i vilka en individ haft ett särskilt tillsynsansvar av stor vikt och försummat detta eller varit oaktsam i förhållande till de särskilda aktsamhetskrav som ställs i en viss verksamhet.

Det kan vidare vara fråga om situationer när det på förhand står klart att en talan om företagsbot inte kan komma att föras eller verkställas mot näringsidkaren. Det kan exempelvis gälla utländska rättssubjekt eller om företaget är försatt i konkurs eller på annat sätt har upphört som ett subjekt mot vilket domen om företagsbot kan verkställas.

14.2 Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

48 kap. 2 §

Bestämmelsen har behandlats i avsnitt 9.2. Ändringen innebär att företagsbot skall kunna åläggas genom strafföreläggande i samband med frågan om ansvar för brott.

Av ett nytt *fjärde stycke* följer att om brott är förenat med företagsbot skall också denna genom strafföreläggande föreläggas den misstänkte till godkännande. Eftersom det för tillämpning av systemet med företagsbot krävs att det för brottet är föreskrivet strängare straff än penningböter, kan fråga om åläggande av företagsbot genom ordningsbot inte uppkomma.

Frågor om strafföreläggande avseende företagsbot mot en näringsidkare i andra fall regleras i lagen (1986:1009) om förfarandet i vissa fall vid förverkande m.m., se nedan.

48 kap. 4 §

Ändringen har behandlats i avsnitt 9.3.

Paragrafen innehåller bestämmelser om i vilka fall strafföreläggande får användas. I ett nytt *tredje stycke* föreskrivs att företagsbot som åläggs genom strafföreläggande inte får överstiga 500 000 kr.

Företagsbot skall bestämmas på motsvarande sätt som vid en prövning i domstol. Åklagaren skall i det enskilda fallet – med tillämpning av 36 kap. 9 § brottsbalken – bestämma företagsboten efter vad han eller hon anser att brottsligheten bör föranleda.

48 kap. 5 §

Förslaget har berörts i avsnitt 9.2.

Bestämmelsen har ändrats som en konsekvens av att företagsbot kan åläggas genom strafföreläggande. Ändringen innebär att den *fjärde omsatsen*, som infördes i syfte att utesluta möjligheten att ålägga företagsbot genom strafföreläggande, har tagits bort (jfr prop. 1985/86:23 s. 56).

14.3 Förslag till lag om ändring i lagen (1986:1009) om förfarandet i vissa fall vid förverkande m.m.

2 §

Ändringen har berörts i avsnitt 9.2.

Bestämmelsen har anpassats för att företagsbot skall kunna åläggas genom strafföreläggande. I bestämmelsens *första stycke* har en hänvisning gjorts till den nya 5 §. Härigenom undantas även frågor om strafföreläggande avseende företagsbot från huvudregeln att fråga om särskild rättsverkan av brott, när frågan inte rör någon som är tilltalad för brott, skall

prövas av tingsrätten efter särskild talan. I övrigt är bestämmelsen oförändrad. Prop. 2005/06:59

5 §

Förslaget har berörts i avsnitt 9.2.

Paragrafen är ny och har införts för att reglera förfarandet vid strafförelägganden avseende företagsbot i situationer där frågan om ansvar för brottet inte prövas.

I *första stycket* anges bestämmelsens tillämpningsområde. Den omfattar bl.a. förelägganden om företagsbot mot juridiska personer eller enskilda näringsidkare i vars verksamhet ett brott har begåtts liksom enskilda näringsidkare mot vilka beslut om åtalsprövning meddelats i enlighet med 36 kap. 10 a § brottsbalken. För sådana förelägganden gäller 48 kap. 2–5, 6–8, 10 och 12 a §§ rättegångsbalken i tillämpliga delar. Därvid skall med den misstänkte avses den som föreläggs företagsbot.

I *andra stycket* upptas bestämmelser i fråga om godkännande av strafföreläggande avseende företagsbot, motsvarande 48 kap. 9 § rättegångsbalken. Ett strafföreläggande om företagsbot godkänns genom att näringsidkaren *dels* undertecknar en förklaring om att denne erkänner de omständigheter som ligger till grund för föreläggandet – dvs. att ett brott har begåtts i näringsverksamhet i enlighet med 36 kap. 7 § brottsbalken – och godtar den företagsbot som tagits upp i föreläggandet, *dels* lämnar förklaringen till den mottagare som är behörig enligt föreskrifter som meddelas av regeringen. Bestämmelser om vem som är behörig att motta en sådan förklaring finns i 7 § första stycket strafföreläggandekungörelsen (1970:60). Behörig att godkänna ett strafföreläggande är den som föreläggandet riktas mot, ombud i enlighet med 48 kap. 10 § rättegångsbalken, samt – i de fall talan riktas mot en juridisk person – behöriga firmatecknare.

På motsvarande sätt som enligt 48 kap. 11 § rättegångsbalken anges i *tredje stycket* att ett föreläggande också kan godkännas genom att hela beloppet betalas till den myndighet som regeringen föreskriver. En sådan betalning skall dock inte anses som ett godkännande om det framgår att den förelagde inte har avsett att godkänna föreläggandet.

Av *fjärde stycket* framgår att ett godkännande av företagsbot är utan verkan om det sker sedan åklagaren har väckt talan om företagsbot. Bestämmelsen motsvarar i denna del 48 kap. 12 § rättegångsbalken.

Sammanfattning av betänkandet Straffansvar för juridiska personer (SOU 1997:127)

Prop. 2005/06:59
Bilaga 1

Förslagen i korthet

- Utredningen föreslår att företag och andra juridiska personer skall kunna dömas till straff. De nuvarande reglerna om företagsbot upphävs.
- Brottsbegreppet ändras inte. Enbart fysiska personer kan begå brott. Straffansvar för juridiska personer skall förutsätta att en fysisk person har begått brott i den juridiska personens verksamhet. Juridiska personer skall alltså inte anses begå brott.
- Straffet för juridiska personer skall vara ett penningstraff. Detta bör i likhet med andra penningstraff betecknas som böter. För att skilja dessa böter från andra former av böter skall de kallas för *företagsböter*.
- Företagsböter skall fastställas direkt i pengar. Lägsta bötesbelopp är normalt 5 000 kr och det högsta 5 000 000 kr. När bötesstraffet bestäms skall brottsbalkens nuvarande bestämmelser om straffmätning tillämpas i förhållande till den juridiska personen. Dessutom får den juridiska personens betalningsförmåga beaktas.
- En enskild näringsidkare *får* straffas enligt samma bestämmelser som juridiska personer för brott som begåtts i dennes verksamhet.
- Staten och kommuner skall också kunna dömas till straff med undantag för brott som begåtts vid myndighetsutövning.
- Tillämpningsområdet för straffansvar för juridiska personer skall i första hand omfatta vissa ”utvalda” brott. Detta *selektiva urval* begränsas i princip till näringsreglerande straffbestämmelser.
- I eller i anslutning till de straffbestämmelser som ingår i det selektiva urvalet skall finnas en särskild bestämmelse om att en juridisk person skall straffas om någon i dess verksamhet gjort sig skyldig till sådant brott. De allmänna bestämmelserna om straffansvar för juridiska personer skall finnas i brottsbalken.
- Det skall finnas en *genombrottsregel*, som kompletterar det selektiva urvalet av brott. Genombrottsregeln innebär en möjlighet att under vissa förutsättningar döma juridiska personer till ansvar även för andra brott. Genombrottsregeln skall endast vara tillämplig på brott som begåtts i näringsverksamhet. Endast personer som ingår i den juridiska personens ledning eller som haft i uppdrag att svara för viss del av verksamheten kan utlösa straffansvar för den juridiska personen enligt den här regeln. Det skall dessutom krävas att det varit fråga om ett grovt åsidosättande av de skyldigheter som verksamheten är förenad med. Bestämmelsen skall vara fakultativ.

– Det skall vara möjligt att använda strafföreläggande mot juridiska personer för brott av mindre allvarligt slag. Det högsta beloppet för ett strafföreläggande skall vara 500 000 kronor.

– När det gäller mindre allvarliga brott på det näringsreglerande området bör det normalt vara tillräckligt med straff för den juridiska personen. Vi föreslår därför en särskild bestämmelse om åtalsunderlåtelse för den som är misstänkt för brott i det fall åtal för brottet väcks mot en juridisk person.

– En särskild lag om tillsyn och åtalsanmälan införs för de myndigheter som utövar tillsyn i förhållande till straffbestämmelser för vilka det är föreskrivet ansvar för juridiska personer. Åtal skall normalt förutsätta antingen en anmälan från tillsynsmyndigheten eller att åtal annars är påkallat från allmän synpunkt.

– De straffprocessuella reglerna om straffansvar för juridiska personer skall samordnas med rättegångsbalkens nuvarande regler om individuellt straffansvar.

Utredningsuppdraget (kapitel 1)

Vårt uppdrag har varit att utreda frågor om sanktioner vid brott i näringsverksamhet med syfte att effektivisera bekämpningen av den ekonomiska brottsligheten. I uppdraget har ingått att kartlägga och utvärdera hur reglerna om företagsbot tillämpas samt att mot bakgrund av denna utvärdering överväga om ett system med företagsbot bör ersättas med ett ansvarssystem med straff som riktar sig mot juridiska personer i likhet med vad som finns i vissa andra länder.

I direktiven framhölls bl.a. *att* en omdefiniering av brottsbegreppet bör undvikas, *att* sanktionsreglerna skall vara enkla och praktiska att tillämpa utan att rättssäkerhet och rimliga krav på förutsebarhet eftersätts, *att* sanktionerna skall kunna bestämmas till ett belopp som är tillräckligt högt för att vara avskräckande samt *att* förslagen bör utformas med hänsyn till vilken ordning som är bäst ägnad att underlätta det internationella samarbetet i fråga om brott inom näringsverksamhet.

Bakgrund (kapitel 2-7)

Det nuvarande straffsystemet är uppbyggt med utgångspunkten att endast enskilda fysiska personer kan begå brott och straffas för dessa. När det gäller brott i näringsverksamhet och andra verksamheter som bedrivs i kollektiva former kan detta innebära problem dels genom att det kan vara svårt att ange vem inom verksamheten som bör bära ansvaret och dels genom att påföljderna bestäms utifrån den enskildas och inte företagets ekonomiska förhållanden.

Att juridiska personer inte anses kunna begå eller straffas för brott utesluter emellertid inte att dessa många gånger kan drabbas av sanktioner eller andra betungande rättsverkningar till följd av brott eller andra överträdelser som begåtts i deras verksamhet. Som ett led i strävan efter ett

väl fungerande sanktionssystem har en rad olika institut införts som öppnar möjligheter till att vid brott i näringsverksamhet rikta sanktioner inte endast mot enskilda fysiska personer utan även mot det företag, den juridiska person, som bedriver den verksamhet inom vilken brottet begåtts. De traditionella instituten är skadestånd och förverkande. Vidare har det på olika områden införts sanktionsavgifter som kan riktas direkt mot juridiska personer. Bestämmelserna om företagsbot, som kom till år 1986, var avsedda att komplettera de andra sanktioner som fanns vid brott i näringsverksamhet.

Bör juridiska personer kunna straffas? (kapitel 8)

Räcker de nuvarande sanktionerna?

Sedan reglerna om företagsbot infördes har de, enligt det material vi genom Riksåklagaren inhämtat, endast prövats i ett tjugotal fall. Företagsbot har dömts ut i mindre än hälften av dessa. Det står helt klart att företagsboten inte motsvarat de förväntningar som fanns på många håll vid dess införande. Enligt vår bedömning ligger orsaken till företagsbotens ringa praktiska betydelse inte i de principiella problem som ibland ansetts föreligga med repressiva sanktioner mot juridiska personer på grund av brott utan i den utformning som regelsystemet gavs. Vi pekar här på bl.a. begränsningen till förhållandevis allvarliga brott, det generella tillämpningsområdet och reglernas i praktiken fakultativa utformning.

Sammantaget finner vi att reglerna om företagsbot inte motsvarar de krav som bör ställas på ett effektivt sanktionssystem vid brott i näringsverksamhet. Även när det gäller övriga sanktionsmöjligheter gör vi motsvarande bedömning. Vi förordar därför att de nuvarande reglerna om företagsbot avskaffas och ersätts med ett nytt sanktionssystem.

Vid vilka brott behövs nya sanktioner?

Vår bedömning är att möjligheterna till bestraffning av juridiska personer är av mindre betydelse när det gäller mer allvarlig och systematisk ekonomisk brottslighet. I dessa fall används i allmänhet aktiebolag och andra juridiska personer som "brottsverktyg" som efter brottsligheten helt saknar betalningsförmåga. När det gäller sådan brottslighet kan ansvar för juridiska personer endast spela en helt underordnad roll i förhållande till det individuella straffansvaret eftersom det inte är meningsfullt med sanktioner som riktas mot juridiska personer som inte har en viss stabilitet och överlevnadsförmåga. Detta talar för att ett sanktionssystem för juridiska personer främst bör utformas med sikte på näringsreglerande lagstiftning. Mot den bakgrunden finner vi att ansvaret för juridiska personer inte bör begränsas till sådana fall då brottsligheten är av mer kvalificerat slag.

Gör man internationella jämförelser är vårt intryck också att system som innefattar även brott av lindrigare karaktär fungerat bättre än de som begränsats till mer allvarliga brott.

Bör brottsbegreppet ändras?

Ett straffansvar för juridiska personer behöver inte innebära att juridiska personer skall anses kunna begå brott. I vissa länder är dock detta fallet. Som nämnts anges i våra direktiv att en ändring av det nuvarande brottsbegreppet bör undvikas. Vår bedömning är också att det inte finns några egentliga fördelar med en konstruktion enligt vilken juridiska personer skall anses kunna begå brott och att det finns klara svagheter med de konstruktioner som används i andra länder. Det är lagtekniskt och i fråga om tillämpning väsentligt enklare att straffa juridiska personer för brott som begås av fysiska personer.

Vår bedömning är att någon ändring inte bör ske av principen att brott endast kan begås av fysiska personer och att straffansvar för en juridisk person bör förutsätta att en fysisk person gjort sig skyldig till brott.

Straff eller särskild rättsverkan?

Valet mellan å ena sidan att införa ett straffansvar för juridiska personer och å andra sidan att bygga vidare på regleringen av företagsbot som är en särskild rättsverkan av brott är främst av terminologisk betydelse. Detta utesluter dock inte att valet också kan få betydelse för den praktiska tillämpningen i övrigt.

Den benämning som ligger närmast till hand för en bestraffande sanktion är utan tvekan straff. Benämningen straff markerar klart att det är frågan om en repressiv sanktion som innefattar klander. Att företagsbot är en särskild rättsverkan kan antas ha bidragit till att sanktionen uppfattas som helt underordnad det individuella straffansvaret och ”udda” i det straffrättsliga systemet. Om juridiska personer i stället ”straffades” för brott skulle detta innebära en tydlig markering av att ansvaret för juridiska personer i princip är att jämställas med ansvaret för fysiska personer.

Vid valet mellan straff och särskild rättsverkan finns det också anledning att beakta att vårt system, med företagsboten som en särskild rättsverkan, vid en internationell jämförelse framstår unikt. I andra länder har man i princip genomgående valt att arbeta med system som innefattar någon form av straffansvar för juridiska personer. Ett straffansvar för juridiska personer skulle underlätta det internationella samarbete på det rättsliga området som pågår och som ständigt växer i betydelse.

Sammantaget har vår slutsats blivit att de nuvarande reglerna om företagsbot bör ersättas med ett system med straffansvar för juridiska personer.

Juridiska personer som straffsubjekt (kapitel 9)

Bör vissa juridiska personer undantas från reglerna om straffansvar?

En fråga är om straffansvaret för juridiska personer bör avse alla juridiska personer eller om det finns skäl att göra generella undantag eller undantag i vissa hänseenden.

Även om variationerna mellan olika juridiska personer när det gäller verksamhetsformer och ekonomi kan vara mycket betydande föreslår vi inte något undantag från straffansvaret utom i ett hänseende. Brott som

har begåtts vid myndighetsutövning bör inte kunna föranleda straffansvar för den juridiska person i vars verksamhet brottet begåtts.

I övrigt föreslår vi ingen särbehandling av stat och kommun men diskuterar olika tillämpningsproblem som ett sådant ansvar kan medföra. Bl.a. föreslår vi att staten när det gäller åtal skall företrädas av den myndighet inom vilkens verksamhetsområde den åtalade gärningen är begången.

Ansvar för andra än juridiska personer?

Det kan ibland förekomma att enskilda näringsidkare bedriver näringsverksamhet som, när det gäller såväl antalet anställda som den ekonomiska omslutningen, väl kan motsvara sådana verksamheter som brukar bedrivs av juridiska personer. I syfte att undvika vad som kan framstå som en omotiverad särbehandling föreslår vi att reglerna om straffansvar för juridiska personer i vissa fall bör kunna tillämpas även i förhållande till enskilda näringsidkare. Reglerna bör dock vara fakultativa.

Bör en juridisk persons ansvar kunna föras över på annan?

Ett särskilt problem med ett straffansvar för juridiska personer är hur ansvaret skall hanteras i det fall den juridiska personen inte kan betala ett bötesstraff och vad som händer om den juridiska personen upphör att existera. Frågeställningarna hänger naturligt samman med att en juridisk person är en rättslig konstruktion och att den mest kända juridiska personen, aktiebolaget, kännetecknas av att aktieägarna är fria från personligt betalningsansvar. Det framstår lätt som otillfredsställande om ett utdömt bötesstraff inte medför att någon får betala. När en juridisk person avvecklas utan att kunna göra rätt för sig leder det ofta till krav på att dess ansvar skall kunna flyttas över till någon annan.

Vi har emellertid gjort bedömningen att man bör hålla fast vid principen att straffansvaret skall stanna på den juridiska person i vars verksamhet brottet har begåtts och inte kunna föras vidare. Det kan naturligtvis finnas en risk för att de som står bakom mindre seriösa företag vidtar åtgärder för att undgå ett väntat straff. Även om lagstiftningen så långt det är möjligt bör motverka förfaranden av det slag som nu avses är det inte lämpligt med en reglering av straffansvaret för juridiska personer som innehåller stora avvikelser från grundläggande principer inom associationsrätten.

Sammanfattningsvis förordar vi att de frågor som kan uppkomma när en juridisk person avvecklas, ombildas eller byter ägare bör lösas enligt vanliga associationsrättsliga principer.

Förutsättningarna för att straffa juridiska personer (kapitel 10)

Generell eller selektiv reglering

I likhet med vad som anges i direktiven och vad som torde gälla samtliga länder som har system med straffansvar för juridiska personer, har vi utgått från att i vart fall det centrala området för ett straffansvar för juri-

diska personer måste vara brott som begås i näringsverksamhet. I princip finns två olika modeller för att åstadkomma den begränsningen.

Den ena är, såsom gäller företagsboten, att formellt låta ansvaret omfatta alla straffbestämmelser men däremot inskränka tillämpningen till sådana brott som begåtts i utövningen av näringsverksamhet. Den andra, som bl.a. valts i Finland och Danmark, är att låta ansvaret omfatta endast vissa utpekade straffbestämmelser som väljs ut utifrån intresset att erhålla ett lämpligt avgränsat tillämpningsområde. Självfallet kan de två modellerna kombineras på olika sätt.

Vad som är av stor betydelse för valet mellan en generell och en selektiv metod är att straffansvar för juridiska personer, i motsats till den nuvarande företagsboten, enligt vårt förslag skulle bli den normala och reguljära sanktionen vid överträdelser av näringsreglerande lagstiftning. Det är då väsentligt att detta också konkret återspeglas i lagreglerna. För detta talar inte enbart allmänna legalitetskrav utan också vikten av att näringsidkarna när de tar del av lagstiftningen får en klar upplysning om de faktiska konsekvenserna om bestämmelserna överträds.

Vi förordar alltså en selektiv metod som utgångspunkt för avgränsningen av straffansvaret för juridiska personer. När det gäller det primära tillämpningsområdet bör det i varje aktuell straffbestämmelse anges att i de fall som brottet begåtts i en juridisk persons verksamhet skall den juridiska personen dömas till straff.

En selektiv reglering kan innebära en risk för svårmotiverade ojämnheter i tillämpningen. Vi föreslår därför att ansvaret för ett selektivt urval av brott kompletteras med en ”genombrottsregel” som öppnar möjligheter att under vissa förutsättningar döma till ansvar även vid andra brott.

Vi förordar att det selektiva urvalet av brott främst skall avse bestämmelser som tar sikte på näringsverksamhet och där principerna för företagaransvar är tillämpliga. I praktiken innebär det att ansvaret i allmänhet kommer att utlösas av underlåtenheter från företagsledningen eller den till vilken delegation skett att utöva den kontroll och tillsyn som behövs för att motverka brott i verksamheten.

Ansvarsförutsättningarna

Straffansvaret för juridiska personer bör begränsas till brott *i verksamheten*. Detta innebär att privat handlande eller abnormhandlingar inte kan utlösa straffansvar för juridiska personer även om dessa har anknytning till verksamheten.

Det bör inte gälla någon formell begränsning av den personkrets som kan utlösa straffansvar för en juridisk person. Genom principerna för det selektiva urvalet kommer ansvaret i praktiken företrädesvis att utlösas av någon inom en juridisk persons verkställande ledning eller av någon som fått tillsyns- och kontrollansvar delegerat till sig.

Reglerna om företagsbot är förenade med omfattande undantag, vilket torde vara en av orsakerna till att företagsboten har kommit att tillämpas i så begränsad omfattning. Detta hindrar naturligtvis inte att undantag ändå bör göras om detta är sakligt motiverat. Vår bedömning är emellertid att det även utan några särskilda slags undantagsregler eller en fakultativ utformning av reglerna om straffansvar för juridiska personer finns ett

betydande utrymme för flexibilitet i tillämpningen. Vi pekar bl.a. på våra förslag om åtalsprövningsregler.

Prop. 2005/06:59
Bilaga 1

Utformningen av en genombrottsregel

Vi föreslår, som sagts, en genombrottsregel som ger möjlighet att döma juridiska personer till ansvar även vid andra brott. En sådan regel bör ges en restriktiv utformning. Vi föreslår att genombrottsregeln endast bör vara tillämplig på brott som begåtts i näringsverksamhet. Enligt vårt förslag skall vidare endast personer som ingår i den juridiska personens ledning eller som haft i uppdrag att svara för viss del av verksamheten kunna utlösa straffansvar för den juridiska personen. Det bör dessutom krävas att det varit fråga om ett grovt åsidosättande av de skyldigheter som verksamheten är förenad med. Bestämmelsen bör också ges en fakultativ utformning.

Fördelningen av straffansvar inom juridiska personer (kapitel 11)

Vi förordar som framgått att principerna för företagaransvar skall vara ett avgörande kriterium för det selektiva urvalet av straffbestämmelser. Dessa principer är, liksom principerna i övrigt för fördelning av straffansvar i juridiska personer, inte lagfästa. Mot bakgrund av att principerna genom vårt förslag kommer att få en än mer central roll i det straffrättsliga systemet och intresset att upprätthålla kraven på legalitet anser vi att de principer som utvecklats i rättspraxis bör ges ett konkret lagstöd.

Vi föreslår att det införs en bestämmelse i brottsbalken som reglerar dels frågan om ansvar i det fall då det är en juridisk person som innehar ställningen som specialsubjekt enligt en straffbestämmelse, dels frågan om ansvaret för överträdelse i en juridisk persons verksamhet till följd av brister i tillsynen och kontrollen av denna samt slutligen möjligheterna att ”delegera” straffansvaret, för överträdelse i en juridisk persons verksamhet. Innebörden av bestämmelserna är att ansvaret primärt skall åvila den som ingår i den juridiska personens verkställande ledning med motsvarande möjlighet till delegation som enligt gällande rätt.

Förhållandet till andra former av ansvar (kapitel 12)

Enligt direktiven har det ålegat oss att analysera vilken roll i sanktionssystemet som de sanktioner vi föreslår bör ha i relation till andra sanktioner. En allmän utgångspunkt för förhållandet mellan olika tillgängliga sanktioner är att dessa bör utformas på ett sådant sätt att det inte uppkommer opåkallade sanktionskumulationer. Det är viktigt att det finns klara principer för prioriteringen mellan olika sanktioner.

Det individuella straffansvaret

När det gäller det individuella straffansvaret föreslår vi ingen ändring. Straffansvar för juridiska personer bör dock normalt ha prioritet framför det individuella straffansvaret när det gäller mindre allvarliga brott mot

näringsreglerande straffbestämmelser. Vi föreslår därför att möjligheterna att meddela åtalsunderlåtelse för den som är misstänkt för brott vidgas i det fall åtal för brottet väcks mot en juridisk person.

Prop. 2005/06:59
Bilaga 1

Skadestånd och förverkande m.m.

Införandet av straffansvar för juridiska personer ger inte anledning till någon särskild reglering med sikte på frågan om skadeståndsskyldighet.

Bestämmelserna om förverkande av utbyte eller vinning av brott är centrala när det gäller förhållandet till ett straff som kan riktas mot en juridisk person. Förverkandeinstitutet fyller en avgörande funktion för att neutralisera ekonomisk vinning som motiv för att begå brott. Brottslighet i en juridisk persons verksamhet kan ge direkta förtjänster. I andra fall kan effekten vara besparingar av olika slag samt en på annat sätt förbättrad förmögenhetsställning som har orsakssamband med brottsligheten. Det är av grundläggande betydelse att regelsystemet ger utrymme för att dra in sådana ekonomiska fördelar, så att det inte lönar sig att begå brott. Bestämmelsen i 36 kap. 4 § brottsbalken om förverkande av ekonomiska fördelar av brott i näringsverksamhet är av särskild vikt i det här sammanhanget. Bestämmelsen har dock knappast använts och har alltså inte bidragit till ett effektivare sanktionssystem vid brott i näringsverksamhet. Vi föreslår emellertid inte några förändringar av nuvarande regler, främst av det skälet att det nyligen tillsatts en särskild utredare för att utreda frågor om förverkande av vinning av brott. Vi föreslår inte heller några förändringar av förhållandet mellan straff å ena sidan och vite, återkallanden av tillstånd resp. näringsförbud å andra sidan.

Sanktionsavgifter

Sanktionsavgifter som ”konkurrerar” med straffbestämmelser kan som regel tas bort, om straffansvar för juridiska personer införs. Skälet för sådana sanktionsavgifter är huvudsakligen att juridiska personer inte kan dömas till straff. Det bör inte föreligga ett dubbelt sanktionssystem för juridiska personer. Ett alternativ är att avkriminalisera i stället för att avskaffa sanktionsavgifterna. I vissa fall, särskilt om det är fråga om s.k. massförseelser av lindrig karaktär, kan vi tänka oss att en sådan lösning är att föredra. Normalt bör emellertid en reglering av straffrättslig karaktär vara att föredra.

Sanktioner för överträdelser av EG-rätten

Utvecklingen inom den överstatliga EG-rätten samt inom konventionsarbetet i EU:s mellanstatliga s.k. tredje pelare, är oerhört snabb och svår att överblicka. Sverige har hittills i princip valt att uppfylla skyldigheten att sanktionera överträdelser av EG-rätten genom kriminalisering. Enligt EG-domstolens avgöranden skall också EG-rätten sanktioneras på samma sätt som bestämmelser i den nationella rätten om liknande överträdelser, vilket talar för straffrättsliga sanktioner. Vi har mot den bakgrunden utgått från att Sverige även i framtiden företrädesvis kommer att sanktionera överträdelser av EG-rätten genom kriminalisering. Det är uppenbart

att det i många fall är en bättre och rimligare ordning om ett företag, i vars verksamhet en överträdelse av en EG-rättslig bestämmelse sker, straffas än om en fysisk person inom verksamheten straffas. Ett straffansvar för juridiska personer innebär också att behovet av särlösningar på områden där det anses särskilt befogat att rikta sanktioner direkt mot företaget, som t.ex. varit fallet på det konkurrens- och marknadsrättsliga området, i princip försvinner.

Frågan om ”bidragsfusk” inom EU:s mycket omfattande bidragssystem har på senare tid kommit i blickpunkten på ett påtagligt sätt. Det antas att stora summor av EU-budgeten missbrukas. Rådets förordning (EG, EURATOM) nr 2988/95 av den 18 december 1995 om skydd av Europeiska gemenskapernas finansiella intressen (den s.k. ramförordningen) har kommit till mot bakgrund av dessa förhållanden.

Det kan uppstå en konkurrenssituation mellan sanktionsbestämmelser i EG-förordningar och straffbestämmelser i svensk rätt. Utgångspunkten bör även i det sammanhanget vara att så långt det är möjligt undvika dubbla förfaranden. I ramförordningen har frågan reglerats på det sättet att ett straffrättsligt förfarande kan gå före ett administrativt. Ett administrativt förfarande får således avbrytas om ett straffrättsligt förfarande inleds beträffande samma faktiska förhållanden.

Enligt vår uppfattning finns det flera skäl som talar mot en sådan ordning när det gäller talan mot juridiska personer. I princip gäller detsamma talan mot enskilda näringsidkare. Samordningen bör i stället lösas genom regler som innebär att åtal skall väckas först efter anmälan från en tillsynsmyndighet eller om åtal annars är påkallat ur allmän synpunkt. Om en fysisk eller en juridisk person kan åläggas administrativa böter eller andra administrativa sanktioner och dessa böter kan anses tillräckligt ingripande bör tillsynsmyndigheten inte göra någon anmälan. Det kan inte heller anses påkallat ur allmän synpunkt att väcka åtal.

Hur skall juridiska personer bestraffas? (kapitel 13)

Det finns ett antal olika sanktioner som i och för sig skulle kunna användas som straff för juridiska personer. Vår bedömning är att det i vart fall för närvarande inte är lämpligt att som straff införa några andra sanktioner än ett penningstraff. Vi föreslår att detta i likhet med andra penningstraff bör betecknas som böter. För att skilja dessa böter från andra former av böter föreslår vi att de kallas för företagsböter.

Det har i tidigare sammanhang diskuterats om ekonomiska sanktioner för juridiska personer bör byggas upp efter mönster av penningbotsystemet eller dagsbotssystemet. Lagstiftaren har då tagit ställning för det förra av dessa system. Vi har för vår del inte funnit anledning att föreslå någon förändring i detta hänseende.

Beloppsgränser för böterna?

I likhet med vad som gäller för andra böter förordar vi att det i lag bör införas beloppsgränser för företagsböterna.

Ett av de skäl som åberopats för att införa straffansvar för juridiska personer har varit att bötesbelopp som bestäms utifrån en enskilds eko-

nomiska omständigheter framstår som oproportionerligt låga om de ses i relation till de ekonomiska omständigheterna hos den juridiska person inom vars verksamhet som brottet begåtts. Genomsnittligt sett har juridiska personer en väsentligt bättre betalningsförmåga än fysiska personer. Detta talar för att den lägsta nivån på böter inte behöver sättas så lågt som för fysiska personer. Samtidigt bör nivån inte vara högre än att den ger utrymme för böter som inte framstår som oproportionerligt höga vid lindriga överträdelser i en verksamhet som bedrivs av en juridisk person som verkar under begränsade ekonomiska förhållanden. Vi föreslår femtusen kronor som lägsta bötesbelopp i likhet med vad som nu gäller för konkurrensskade- och marknadsstörningsavgifterna. Om det endast är föreskrivet penningböter för brottet eller om det annars finns synnerliga skäl bör dock böterna kunna bestämmas till ett lägre belopp.

Även när det gäller det högsta bötesbeloppet anknyter vårt förslag till vad som gäller för konkurrensskade- och marknadsstörningsavgifterna. Vi föreslår således att högsta bötesbeloppet skall vara fem miljoner kronor. Vi har inte funnit skäl att föreslå att detta belopp skall kunna överskridas i enskilda fall.

Grunderna för straffmätning

När det gäller grunderna för straffmätningen föreslår vi att de för individuellt straffansvar gällande reglerna i 29 kap. brottsbalken skall tillämpas på motsvarande sätt även när det gäller juridiska personer. I vissa hänseenden kommer dock straffmätningen för juridiska personer att kräva delvis annorlunda överväganden än vid individuellt straffansvar. Vid individuellt straffansvar kommer ofta faktorer som anknyter till gärningsmannens person att vara avgörande för straffmätningen. Vid straffansvar för juridiska personer finns det, enligt vad vi utvecklar, anledning att sätta de rent objektiva omständigheterna kring lagöverträdelser i centrum. Det är naturligt att sådana faktorer som hur omfattande överträdelser det varit fråga om liksom hur lång tid de pågått får ett markerat genomslag i straffmätningen. Motsvarande gäller också den skada, kränkning eller fara som gärningen inneburit. Straffmätningen för juridiska personer bör alltså inte som vid individuellt straffansvar främst vara personorienterad utan i stället verksamhetsorienterad.

Bestämmelserna i 29 kap. brottsbalken ger inte utrymme för att beakta betalningsförmåga vid straffmätningen. När det gäller individuella böter beaktas detta i stället genom det särskilda dagsbotssystemet enligt vilket storleken av varje dagsbot anpassas efter betalningsförmågan. Som tidigare nämnts skall företagsböterna inte bestämmas enligt de principer som gäller för dagsböter. Vi föreslår därför att den juridiska personens betalningsförmåga skall kunna beaktas inom ramen för straffmätningen.

Formerna för lagföring m.m. (kapitel 14)

Den processrättsliga regleringens allmänna uppbyggnad

Den straffprocessuella regleringen är utformad utifrån det individuella straffansvaret. Om man inför straffansvar även för juridiska personer bör

utgångspunkten vara att i princip samma regler bör gälla i det hänseendet som när det gäller individuellt straffansvar.

I sak innebar detta i allt väsentligt inte några särskilda problem. I allmänhet ger det sig på ett naturligt sätt hur regleringen bör vara i förhållande till juridiska personer.

I vissa hänseenden krävs emellertid särskilda överväganden om hur regleringen bör vara. Rent lagtekniskt kan man tänka sig olika lösningar för placering och utformning av de särskilda processuella regler som krävs för prövningen av juridiska personers straffansvar. Vi föreslår att reglerna bör samordnas med rättegångsbalkens nuvarande regler om individuellt straffansvar trots att detta innebär förhållandevis omfattande ändringar i rättegångsbalken.

Strafföreläggande och ordningbot

Vi finner det angeläget att lämna utrymme för förenklade förfaranden och föreslår därför, som tidigare nämnts, att strafföreläggande skall kunna användas för brott som ingår i det selektiva urvalet. Detta förfarande är mycket väl avpassat till brott av det slag som straffansvaret för juridiska personer främst kommer att omfatta. Enligt vår bedömning bör en mycket klar majoritet av de lagöverträdelser som kommer att föranleda straffansvar för juridiska personer kunna lagföras genom strafföreläggande. Överträdelserna torde i allmänhet vara oaktsamma underlåtelsebrott där ansvar följer enligt principerna om företagaransvar. Normalt torde det vara tillräckligt att den juridiska personen lagförs för brottet. Någon närmare utredning om vem som varit ansvarig inom ett företag behövs då inte. Straffet kommer regelmässigt att hålla sig inom de lägre nivåerna för företagsböter och kunna utmätas enligt tämligen schablonmässiga grunder där gärningens objektiva karaktär står i centrum. Det högsta beloppet för ett föreläggande bör vara 500 000 kronor.

Det skall inte vara möjligt att utfärda ordningsbot för juridiska personer

Prövningen av åtalsfrågan

Vi föreslår ett tillägg i bestämmelserna i 20 kap. 7 § rättegångsbalken om åtalsunderlåtelse enligt vilket det vid bedömningen av om åtal skall underlåtas mot den som är misstänkt för brott i en juridisk persons verksamhet särskilt skall beaktas om åtal väcks mot den juridiska personen. Härigenom kommer straffansvaret för juridiska personer att ha prioritet framför individuellt straffansvar vid mindre allvarlig brottslighet.

Härutöver föreslår vi att det införs särskilda åtalsprövningsregler i de lagar för vilka det finns tillsynsmyndigheter. Åtal skall i dessa fall endast väckas om tillsynsmyndigheten anmält brottet till åtal eller om åtal annars är påkallat från allmän synpunkt. Skälet för förslaget är att de myndigheter som utövar tillsyn över en viss lagstiftning normalt bör ha större förutsättningar än polis och åklagare att bedöma olika faktorer som är av betydelse för åtalsfrågan.

Tillsynsmyndigheternas uppgifter

Vi föreslår att det skall införas en särskild lag om tillsyn och åtalsanmälan som skall gälla för tillsynsmyndigheternas verksamhet i den mån detta föreskrivs i den lag som tillsynen avser. Tillsynsmyndigheterna skall vid misstanke om brott göra den utredning som behövs för att ta ställning till frågan om åtalsanmälan. Vid skäligen misstanke om brott skall myndigheten normalt anmäla detta men kan under vissa omständigheter underlåta åtalsanmälan.

I sak innebär förslaget inte några egentliga förändringar av vad som nu måste anses gälla. Kunskapen om tillsynsmyndigheternas skyldigheter är emellertid i många fall bristfällig. Det är därför lämpligt att skyldigheterna kommer till uttryck i lag. Lagregleringen bör vara enkel och lättillgänglig.

Informationsutbyte mellan myndigheter

Sekretesslagens 14 kap. 2 § reglerar frågan om en myndighet får lämna en uppgift till en annan myndighet, trots att uppgiften är sekretessbelagd. Bestämmelsen reglerar inte frågan om en myndighet är skyldig att lämna en uppgift vidare. Vi föreslår en ändring i bestämmelsen som innebär att sekretess inte skall hindra att uppgift som angår misstanke om brott lämnas till åklagarmyndighet, polismyndighet eller annan myndighet som har att ingripa mot brottet, om straffansvar för juridiska personer är föreskrivet för brottet om brottet kan antas begånget i en juridisk persons verksamhet.

Preskription

Preskriptionstiden för företagsbot är fem år eller den längre tid som gäller i förhållande till gärningsmannen. Vi föreslår att motsvarande reglering bör gälla även i förhållande till straffansvar för juridiska personer. För att det skall gälla längre preskriptionstid än fem år för det individuella straffansvaret krävs att det är föreskrivet svårare straff än två års fängelse för brottet. Av de bestämmelser för vilka straff ansvar för juridiska personer är särskilt föreskrivet, enligt vårt förslag, finns det vissa bestämmelser i brottsbalken och några få inom specialstraffrätten däri strängare straff än fängelse två år är föreskrivet för brottet. Det blir alltså sällsynt med längre preskriptionstid än fem år.

Registerfrågor

Ett belastningsregister för juridiska personer bör inrättas om vårt förslag genomförs. Behovet gäller i första hand frågan om påföljd vid ”återfall” men även när det gäller tillståndsgivning och dylikt är det av stor betydelse att det finns uppgifter om juridiska personer som döms för brott. Mot bakgrund av det utredningsarbete som pågår på området lämnar vi emellertid inte några konkreta förslag.

1 Förslag till lag om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om brottsbalken
dels att 36 kap. 7–10 §§ skall upphöra att gälla,
dels att 1 kap. 3, 5 och 8 §§, 25 kap. 1 §, 35 kap. 1, 4 och 6 §§, rubri-
ken till 36 kap. samt 36 kap. 14, 15 och 17 §§ skall ha följande lydelse,
dels att skall införas åtta nya paragrafer, 3 kap. 11 a §, 9 kap. 11 a §, 11
kap. 7 a §, 13 kap. 13 §, 15 kap. 16 §, 16 kap. 18 a §, 23 kap. 4 a § och
35 kap. 2 §, samt ett nytt kapitel, 32 kap., av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap. Om brott och brottspåföljder

3 §¹

Med påföljd för brott förstås i denna balk *straffen böter och fängelse samt villkorlig dom, skyddstillsyn och överlämnande till särskild vård.*

Med påföljd för brott förstås i denna balk
– *de allmänna straffen böter och fängelse,*
– *företagsböter såsom särskilt straff för juridiska personer och enskilda näringsidkare för brott i verksamheten, samt*
– *villkorlig dom, skyddstillsyn och överlämnande till särskild vård.*

5 §²

Fängelse är att anse som ett svårare straff än böter.

Av de allmänna straffen är fängelse att anse som ett svårare straff än böter.

Om förhållandet mellan fängelse samt villkorlig dom och skyddstillsyn föreskrivs i 30 kap. 1 §.

8 §³

Förutom påföljd kan brott, enligt vad därom är stadgat, föranleda förverkande av egendom, *företagsbot* eller annan särskild rättsverkan, så ock medföra skyldighet att gälda skadestånd.

Förutom påföljd kan brott, enligt vad därom är stadgat, föranleda förverkande av egendom eller annan särskild rättsverkan, så ock medföra skyldighet att gälda skadestånd.

¹ Senaste lydelse 1988:942.

² Senaste lydelse 1988:942.

³ Senaste lydelse 1986:118.

3 kap. Om brott mot liv och hälsa

Prop. 2005/06:59
Bilaga 2

11 a §

Har någon i en juridisk persons verksamhet gjort sig skyldig till arbetsmiljöbrott, skall den juridiska personen dömas till straff enligt 32 kap.

9 kap. Om bedrägeri och annan oredlighet

11 a §

Har någon i en juridisk persons verksamhet gjort sig skyldig till ocker som avses i 5 § andra stycket eller försök till sådant brott eller till häleri som avses i 6 § andra stycket, skall den juridiska personen dömas till straff enligt 32 kap. Detsamma gäller sådan häleriförseelse som motsvarar brott som avses i 6 § andra stycket.

11 kap. Om brott mot borgenärer m.m.

7 a §

Har någon i en juridisk persons verksamhet gjort sig skyldig till bokföringsbrott skall den juridiska personen dömas till straff enligt 32 kap.

13 kap. Om allmänfarliga brott

13 §

Har någon i en juridisk persons verksamhet gjort sig skyldig till allmänfarlig vårdslöshet, spridande av gift eller smitta, förgöring, miljöbrott, vårdslöshet med gift eller smittämne, vållande till miljöstörning, underlåtenhet att avvärja allmänfara eller försök till spridande av gift eller smitta eller till förgöring, skall den juridiska personen dömas till straff enligt 32 kap.

16 §

Har någon i en juridisk persons verksamhet gjort sig skyldig till osann försäkran eller vårdslös försäkran, skall den juridiska personen dömas till straff enligt 32 kap.

16 kap. Om brott mot allmän ordning

18 a §

Har någon i en juridisk persons verksamhet gjort sig skyldig till olaga diskriminering, otillåten utlämning av film eller videogram, otillåtet förfarande med pornografisk bild, förledande av ungdom, djurplågeri, dobbleri, grovt dobbleri, försök till grovt dobbleri, skall den juridiska personen dömas till straff enligt 32 kap. brottsbalken. Detsamma skall gälla sådan medverkan till dobbleri, grovt dobbleri eller försök till grovt dobbleri som avses i 18 §.

23 kap. Om försök, förberedelse, stämpling och medverkan till brott

4 a §

Är ansvar föreskrivet för någon i särskild ställning och innehas sådan ställning av en juridisk person gäller föreskriften den som ingår i den juridiska personens verkställande ledning.

Om en överträdelse av en ansvarsbestämmelse i en juridisk persons verksamhet beror på brister i tillsynen och kontrollen av verksamheten, är den som ingår i den juridiska personens verkställande ledning att anse som gärningsman.

Vad som sagts i andra stycket gäller dock inte om överträdelsen skett inom viss del av verksamheten som någon annan haft till uppgift att självständigt svara för och

1. det på grund av verksamhetens omfattning eller annars funnits särskilda skäl för uppgiften,

2. den som fått uppgiften haft tillräcklig kompetens och andra förutsättningar för att sköta denna samt

3. det inte heller i övrigt förelegat omständigheter som gett anledning att anta att föreskrifterna för verksamheten inte skulle iakttagas.

Bestämmelserna i andra och tredje stycket skall tillämpas på motsvarande sätt beträffande sådan näringsverksamhet som bedrivs av en enskild näringsidkare.

Bestämmelser om straff för juridiska personer finns i 32 kap.

25 kap. Om böter m.m.

1 §⁴

Böter skall dömas ut, enligt vad som är föreskrivet för brottet i fråga, i dagsböter, penningböter eller normerade böter. Är viss bötesform inte föreskriven för brottet, döms böter ut i dagsböter eller, om brottet bör föranleda längre straff än trettio dagsböter, i penningböter.

Böter skall dömas ut, enligt vad som är föreskrivet för brottet i fråga, i dagsböter, penningböter eller normerade böter. Är viss bötesform inte föreskriven för brottet, döms böter ut i dagsböter eller, om brottet bör föranleda längre straff än trettio dagsböter, i penningböter. Särskilda bestämmelser om företagsböter finns i 32 kap.

32 kap. Om straffansvar för juridiska personer m.m.

1 §

För brott som någon gjort sig skyldig till i en juridisk persons verksamhet skall den juridiska personen dömas till företagsböter om detta är särskilt föreskrivet.

2 §

Även i andra fall än som avses i 1 § får en juridisk person dömas till företagsböter, om

– brottet begåtts i näringsverksamhet av någon som ingår i den juridiska personens verkställande ledning eller av någon annan som haft till uppgift att självständigt

⁴ Senaste lydelse 1993:201.

svara för viss del av verksamheten, och

– denna person därigenom grovt åsidosatt de skyldigheter som verksamheten är förenad med.

Vid bedömningen av om företagsböter enligt första stycket skall dömas ut skall särskilt beaktas brottslighetens art, omfattning och förhållande till näringsverksamheten. Likaså skall särskilt beaktas om det i förhållande till den juridiska personen föreligger sådana omständigheter som anges i 29 kap. 5 §.

3 §

En enskild näringsidkare får under förutsättningar som anges i 1 och 2 §§ dömas till företagsböter för brott som någon gjort sig skyldig till i hans näringsverksamhet.

Företagsböter för en enskild näringsidkare får kombineras med annan påföljd för brottet än dagsböter, penningböter och normerade böter.

4 §

Vad som i sagts i 1, 2 och 3 §§ tillämpas inte vid brott som någon gjort sig skyldig till vid myndighetsutövning.

5 §

Företagsböter skall bestämmas till lägst fem tusen kronor och högst fem miljoner kronor. Är endast penningböter föreskrivet för brottet eller finns det annars synnerliga skäl för att döma till lägre böter än fem tusen kronor får företagsböterna bestämmas till lägst etthundra kronor.

6 §

Vid bestämmande av företagsböter skall bestämmelserna i 29 kap. om straffmätning och påföljdseftergift tillämpas på motsvarande sätt. Vad som där sägs om den till-

talade skall därvid i tillämpliga delar gälla den juridiska personen eller dess verkställande ledning. Härutöver får den juridiska personens betalningsförmåga beaktas.

7 §

Företagsböterna tillfaller staten. Bestämmelser om uppbörd och indrivning av böter finns i bötesverkställighetslagen (1979:189). Vad där föreskrivs om förvandling av böter gäller dock inte företagsböter.

35 kap. Om bortfallande av påföljd

1 §

Påföljd må ej ådömas, med mindre den misstänkte häktats eller erhållit del av åtal för brottet inom *Den som har gjort sig skyldig till ett brott får dömas till påföljd, endast om han häktats eller fått del av åtal för brottet inom*

1. två år, om å brottet ej kan följa svårare straff än fängelse i ett år,
2. fem år, om svåraste straffet är högre men icke över fängelse i två år,
3. tio år, om svåraste straffet är högre men icke över fängelse i åtta år,
4. femton år, om svåraste straffet är fängelse på viss tid över åtta år,
5. tjugofem år, om fängelse på livstid kan följa å brottet.

Innefattar en handling flera brott, må utan hinder av vad nu sagts påföljd ådömas för alla brotten, så länge påföljd kan ådömas för något av dem.

2 §

En juridisk person får dömas till påföljd för brott i verksamheten endast om den fått del av åtal för brottet inom fem år. Är strängare straff än fängelse två år föreskrivet för brottet skall dock bestämmelserna i 1 § tillämpas på motsvarande sätt.

4 §⁵

De i 1 § bestämda tiderna skall räknas från den dag brottet begicks. Förutsätts för ådömande av påföljd att viss verkan av handlingen inträtt, skall tiden räknas från den dag då sådan verkan inträdde.

De i 1 och 2 §§ bestämda tiderna skall räknas från den dag brottet begicks. Förutsätts för ådömande av påföljd att viss verkan av handlingen inträtt, skall tiden räknas från den dag då sådan verkan inträdde.

⁵ Senaste lydelse 1996:659.

Har brott som avses i 6 kap. 1–4 och 6 §§ eller försök till sådana brott begåtts mot barn under femton år skall de i 1 § bestämda tiderna räknas från den dag målsäganden fyller eller skulle ha fyllt femton år.

Om vid bokföringsbrott, som ej är ringa, den bokföringsskyldige inom fem år från brottet har försatts i konkurs, fått eller erbjudit ackord eller inställt sina betalningar, skall tiden räknas från den dag då detta skedde. Om den bokföringsskyldige inom fem år från brottet blivit föremål för skatte- eller taxeringsrevision, skall tiden räknas från den dag då revisionen beslutades.

6 §⁶

I intet fall må påföljd ådömas sedan från dag som i 4 § sägs har förflutit.

Den som gjort sig skyldig till brott får aldrig dömas till påföljd om det, från den dag som i 4 § sägs, har gått

1. fem år, om å brottet *ej* kan följa svårare straff än böter och *tid för ådömande av påföljd för brottet bestämmes enligt 1 § 1,*

1. fem år, om *det på brottet inte* kan följa svårare straff än böter och *1 § 1 är tillämplig.*

2. femton år, om i annat fall än i 1, på brottet inte kan följa fängelse över två år,

3. trettio år i övriga fall.

Första stycket 2 och 3 gäller även i fråga om påföljd för en juridisk person.

36 kap. Om förverkande av egendom, företagsbot och annan särskild rättsverkan av brott

36 kap. Om förverkande av egendom och annan särskild rättsverkan av brott

14 §⁷

Kan på grund av den brottsliges död eller av annan orsak påföljd ej längre ådömas, får egendom förklaras förverkad eller *företagsbot åläggas på grund av brottet eller* åtgärd föreskrivas till förebyggande av missbruk, endast om stämning i mål därom delgivits inom fem år från det brottet begicks. Talan får i sådant fall väckas av åklagare endast om det är påkallat ur allmän synpunkt.

Kan på grund av den brottsliges död eller av annan orsak påföljd ej längre ådömas, får egendom förklaras förverkad eller åtgärd föreskrivas till förebyggande av missbruk, endast om stämning i mål därom delgivits inom fem år från det brottet begicks. Talan får i sådant fall väckas av åklagare endast om det är påkallat ur allmän synpunkt.

I fall som nu sagts skall vad i 35 kap. 3 § stadgas äga motsvarande tillämpning.

⁶ Senaste lydelse 1971:964.

⁷ Senaste lydelse 1986:118.

15 §⁸

Beslut om förverkande eller om åtgärd till förebyggande av missbruk *eller om företagsbot* förfaller, i den mån verkställighet ej skett inom tio år från det beslutet vann laga kraft.

Beslut om förverkande eller om åtgärd till förebyggande av missbruk förfaller, i den mån verkställighet ej skett inom tio år från det beslutet vann laga kraft.

17 §⁹

Förverkad egendom *och företagsbot* tillfaller staten, om ej annat är föreskrivet.

Förverkad egendom tillfaller staten, om *inte något* annat är föreskrivet.

Har enligt 1 § utbyte som svarar mot skada för enskild förklarats förverkat hos någon, svarar staten i dennes ställe för ersättning åt den skadelidande intill värdet av vad som har tillfallit staten på grund av beslutet om förverkande. Vid verkställighet av detta beslut har den hos vilken förverkandet skett rätt att räkna av vad han visar sig ha utgett som ersättning till den skadelidande.

Övergångsbestämmelser

Bestämmelserna om företagsbot i 36 kap. 7–10 §§ skall tillämpas beträffande gärningar som är begångna före ikraftträdandet av denna lag.

⁸ Senaste lydelse 1986:118.

⁹ Senaste lydelse 1986:1007.

Härigenom föreskrivs i fråga om rättegångsbalken

dels att 1 kap. 3 b §, 2 kap. 4 §, 9 kap. 4 §, 20 kap. 7 och 8 §§, rubriken till 21 kap., 23 kap. 2 §, 26 kap. 1 §, 29 kap. 2 §, 30 kap. 6 och 13 §§, 31 kap. 1, 6 och 10 §§, 33 kap. 6 §, 36 kap. 1 §, 38 kap. 2 §, 39 kap. 5 §, 45 kap. 3 och 15 §§, 46 kap. 2 och 15 §§, 48 kap. 2, 4–11 §§, 49 kap. 13 §, 51 kap. 13, 16, 21 och 22 §§ samt 59 kap. 6 och 7 §§ skall ha följande lydelse,

dels att det skall införas fyra nya paragrafer, 19 kap. 13 §, 21 kap. 13 §, 23 kap. 25 § och 48 kap. 4 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap. Om allmän underrätt

3 b §¹

Tingsrätten skall vid huvudförhandling i brottmål bestå av en lagfaren domare och tre nämndemän. Om en av nämndemännen får förhinder sedan huvudförhandlingen har påbörjats, är rätten domför med en lagfaren domare och två nämndemän.

Vid huvudförhandling i mål om brott för vilket inte är föreskrivet svårare straff än böter eller fängelse i högst sex månader är tingsrätten domför utan nämndemän, om det inte finns anledning att döma till annan påföljd än böter *och det i målet inte är fråga om företagsbot.*

Vid huvudförhandling i mål om brott för vilket inte är föreskrivet svårare straff än böter eller fängelse i högst sex månader är tingsrätten domför utan nämndemän, om det inte finns anledning att döma till annan påföljd än böter. *I fråga om företagsböter gäller detta dock endast om det inte finns anledning att bestämma bötesbeloppet till mer än 500 000 kr.*

Om det finns skäl för det, får antalet lagfarna domare utökas med en utöver vad som följer av första stycket. Detsamma gäller i fråga om antalet nämndemän. Om någon eller några av ledamöterna får förhinder sedan huvudförhandlingen har påbörjats gäller första stycket andra meningen i fråga om domförhet.

2 kap. Om hovrätt

4 §²

Hovrätten är domför med tre lagfarna domare. I mål som överklagats från tingsrätt skall dock minst fyra lagfarna domare delta när hovrätten avgör målet, om tingsrätten bestått av tre lagfarna domare. Om en av de lagfarna domarna får förhinder sedan huvudförhandling har påbörjats, är rätten ändå domför. Fler än fem lagfarna domare får inte delta i hovrätten.

I brottmål gäller, i stället för be-

I brottmål gäller, i stället för be-

¹ Senaste lydelse 1997:391.

² Senaste lydelse 1997:391.

stämmelserna i första stycket, att hovrätten är domför med tre lagfarna domare och två nämndemän. Om en av de lagfarna domarna eller en av nämndemännen får förhinder sedan huvudförhandling har påbörjats, är rätten ändå domför. Flera än fyra lagfarna domare och tre nämndemän får inte delta. *Finns det inte anledning att döma till svårare straff än böter och är det i målet inte fråga om företagsbot*, är hovrätten dock domför även med den sammansättning som anges i första stycket. Detsamma gäller vid handläggning som inte sker vid huvudförhandling.

stämmelserna i första stycket, att hovrätten är domför med tre lagfarna domare och två nämndemän. Om en av de lagfarna domarna eller en av nämndemännen får förhinder sedan huvudförhandling har påbörjats, är rätten ändå domför. Flera än fyra lagfarna domare och tre nämndemän får inte delta. *Om det inte finns anledning att döma till antingen annan påföljd än böter eller till företagsböter som överstiger 500 000 kronor* är hovrätten dock domför även med den sammansättning som anges i första stycket. Detsamma gäller vid handläggning som inte sker vid huvudförhandling.

Vid behandling av frågor om prövningstillstånd skall hovrätten bestå av tre lagfarna domare.

Vid beslut om avskrivning av mål efter återkallelse är hovrätten domför med en lagfaren domare.

Åtgärder som avser endast beredandet av ett mål får utföras av en lagfaren domare i hovrätten eller, om de inte är av sådant slag att de bör förbehållas lagfarna domare, av en annan tjänsteman i hovrätten som har tillräcklig kunskap och erfarenhet. Närmare bestämmelser om detta meddelas av regeringen.

Bestämmelserna i 4 kap. 13 § gäller även för andra tjänstemän än domare när de utför åtgärder enligt femte stycket.

9 kap. Om straff, vite och hämtning

4 §

Vad i 1–3 §§ är stadgat äge motsvarande tillämpning beträffande ställföreträdare så ock ombud eller biträde.

Har någon gjort sig skyldig till brott som avses i 1–3 §§ i en juridisk persons verksamhet, skall den juridiska personen dömas till straff enligt 32 kap. brottsbalken.

Bestämmelserna i 1–3 §§ skall tillämpas också på ombud eller biträde.

19 kap. Om laga domstol

13 §

Åtal mot en juridisk person får förutom vid domstol som avses i 1 § första stycket tas upp vid annan domstol där åtal mot den misstänkte kan tas upp, om detta med hänsyn till utredningen samt kostnader

och andra omständigheter är lämpligt.

Åtal får också tas upp där den juridiska personen skall svara i tvistemål i allmänhet eller, när det gäller staten, där den myndighet som har att bevaka talan i målet har sitt säte.

En juridisk person som saknar känt hemvist inom landet får åtalas där det finns egendom som tillhör den juridiska personen.

20 kap. Om rätt till åtal och om målsägande

7 §³

Åklagare får besluta att underlåta åtal för brott (åtalsunderlåtelse) under förutsättning att något väsentligt allmänt eller enskilt intresse ej åsidosätts:

1. om det kan antas att brottet inte skulle föranleda annan påföljd än böter,

2. om det kan antas att påföljden skulle bli villkorlig dom och det finns särskilda skäl för åtalsunderlåtelse,

3. om den misstänkte begått annat brott och det utöver påföljden för detta brott inte krävs påföljd med anledning av det föreliggande brottet, eller

4. om psykiatrisk vård eller vård i specialsjukhus eller i vårdhem för vuxna enligt 35 § lagen (1967:940) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda eller insatser enligt lagen (19993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade kommer till stånd.

Som skäl för åtalsunderlåtelse för den som är misstänkt för brott i en juridisk persons verksamhet skall särskilt beaktas om åtal väcks mot den juridiska personen.

Åtal får underlåtas i andra fall än som nämns i första stycket, om det av särskilda skäl är uppenbart att det inte krävs någon påföljd för att avhålla den misstänkte från vidare brottslighet och att det med hänsyn till omständigheterna inte heller krävs av andra skäl att åtal väcks.

8 §⁴

Målsäganden *må ej* väcka åtal för brott, som hör under allmänt åtal, med mindre han angivit brottet och åklagaren beslutat, att åtal ej skall äga rum.

Har åklagare väckt talan, äger målsäganden biträda åtalet; han *må*

Målsäganden *får inte* väcka åtal mot den misstänkte för brott, som hör under allmänt åtal, med mindre han angivit brottet och åklagaren beslutat, att åtal ej skall äga rum.

Har åklagare väckt *talan mot den misstänkte, får* målsäganden biträ-

³ Senaste lydelse 1993:393.

⁴ Senaste lydelse 1964:166.

ock i högre rätt fullfölja talan.

Utan hinder av vad i första stycket sägs må målsägande väcka talan om ansvar för falskt eller obefogat åtal, falsk angivelse eller annan osann tillvitelse angående brott.

Målsägande är den, mot vilken brott är begånget eller som därav blivit förnärmad eller lidit skada.

da åtalet; han får också i högre rätt fullfölja talan.

Utan hinder av bestämmelsen i första stycket får en målsägande väcka talan om ansvar för falskt eller obefogat åtal, falsk angivelse eller annan osann tillvitelse angående brott.

Målsäganden får inte väcka eller biträda åtal mot en juridisk person.

Målsägande är den, mot vilken ett brott är begånget eller som därav blivit förnärmad eller lidit skada av brottet.

Prop. 2005/06:59
Bilaga 2

21 kap. Om den misstänkte och hans försvar m.m.

13 §

Vid misstanke om brott i en juridisk persons verksamhet förs den juridiska personens talan av dess ställföreträdare. Vad som i 2 § – 3 a §, 7 §, 8 §, 9 § andra stycket, 10 § och 12 § sägs om den misstänkte gäller i sådana fall i stället den juridiska personen samt i tillämpliga delar dess ställföreträdare.

Finns det flera ställföreträdare för en juridisk person, får rätten bestämma vilken eller vilka av dem som skall infinna sig.

23 kap. Om förundersökning

2 §

Under förundersökningen skall utredas, vem som skäligen kan misstänkas för brottet och om tillräckliga skäl föreligga för åtal mot honom, samt målet så beredas, att bevisningen kan vid huvudförhandlingen förebringas i ett sammanhang.

Under förundersökningen skall utredas om det finns tillräckliga skäl för åtal mot någon. Vidare skall målet beredas så att bevisningen, vid en huvudförhandling, kan läggas fram i ett sammanhang.

25 §

Vid misstanke om brott i en juridisk persons verksamhet gäller vad som i 4, 5, 10, 11, 13, 14, 15, 18, 19 och 21 §§ sägs om den misstänkte i stället den juridiska personen samt i tillämpliga delar dess

ställföreträdare.

Vad som i 3 § första stycket 2, 13 § andra stycket 1 och i 18 § första stycket 1 sägs om att någon skäligen kan misstänkas för brottet skall beträffande en juridisk person i stället avse att det skäligen kan antas att det finns tillräckliga skäl för åtal mot den juridiska personen.

26 kap. Om kvarstad

1 §⁵

Är någon skäligen misstänkt för brott och kan det skäligen befaras, att han genom att avvika eller genom att undanskaffa egendom eller annorledes undandrager sig att betala böter, värdet av förverkad egendom, *företagsbot* eller annan ersättning till det allmänna eller skadestånd eller annan ersättning till målsägande, som kan antagas komma att på grund av brottet ådömas honom, får förordnas om kvarstad på så mycket av hans egendom att fordringen kan antas bli täckt vid utmätning.

Är någon skäligen misstänkt för brott och kan det skäligen befaras, att han genom att avvika eller genom att undanskaffa egendom eller annorledes undandrager sig att betala böter, värdet av förverkad egendom eller annan ersättning till det allmänna eller skadestånd eller annan ersättning till målsägande, som kan antagas komma att på grund av brottet ådömas honom, får förordnas om kvarstad på så mycket av hans egendom att fordringen kan antas bli täckt vid utmätning.

Vad som i första stycket sägs gäller också en juridisk person, om det skäligen kan antas att det finns tillräckliga skäl för åtal mot denna.

Kvarstad får beslutas endast om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den misstänkte eller något annat motstående intresse.

29 kap. Om omröstning

2 §⁶

Över fråga, som hör till rättegången, skall röstas särskilt.

Över frågor som avser ansvar skall röstas i ett sammanhang. Om det kan påverka utgången i målet, skall dock röstas särskilt angående

1. frågan om den tilltalade begått gärningen och hur denna i sådant fall skall bedömas,

2. *frågor om åtgärder*, som inte avser påföljd men som har omedelbar betydelse för bestämmande av

2. *andra frågor* som inte avser påföljd men som har omedelbar betydelse för bestämmande av på-

⁵ Senaste lydelse 1989:650.

⁶ Senaste lydelse 1988:1369.

påföljd,

följd,

3. frågan om påföljd, utom såvitt gäller storleken av dagsbot, föreskrifter, varning, övervakning, förlängning av prøvotid eller verkställighet av påföljd,

4. återstående frågor som avser ansvar.

Anser någon ledamot att den tilltalade skall överlämnas till särskild vård, skall före omröstning enligt andra stycket 3 röstas särskilt angående denna mening.

30 kap. Om dom och beslut

6 §⁷

Har den tilltalade erkänt gärningen och bestäms brottspåföljden till annat än fängelse eller till fängelse i högst sex månader, får domen utfärdas i förenklad form. Dom, varigenom högre rätt fastställer lägre rätts dom, får också utfärdas i förenklad form.

Har den tilltalade erkänt gärningen och bestäms brottspåföljden till annat än fängelse eller till fängelse i högst sex månader, får domen utfärdas i förenklad form. *Detsamma gäller om en juridisk person har erkänt de omständigheter som ligger till grund för åtalet.* Dom, varigenom högre rätt fastställer lägre rätts dom, får också utfärdas i förenklad form.

Förs i målet talan om enskilt anspråk i anledning av brott, gäller vad som sägs i första stycket första meningen endast om den tilltalade medger anspråket eller om rätten finner saken vara uppenbar.

13 §⁸

Om rätten finner att en dom eller ett beslut innehåller någon uppenbar oriktighet till följd av rättens eller någon annans skrivfel, räknefel eller liknande förbiseende, får rätten besluta om rättelse.

Har rätten av förbiseende underlåtit att fatta ett beslut som skulle ha meddelats i samband med en dom eller ett slutligt beslut, får rätten komplettera sitt avgörande inom två veckor från det att avgörandet meddelades.

Har den dömde lämnat oriktiga uppgifter om *sitt namn eller personnummer* utan att detta avslöjats under rättegången, får rätten på åklagarens begäran besluta om rättelse av sitt avgörande.

Har den dömde lämnat oriktiga uppgifter om *sin identitet* utan att detta avslöjats under rättegången, får rätten på åklagarens begäran besluta om rättelse av sitt avgörande.

Innan beslut om rättelse eller komplettering fattas, skall parterna ha fått tillfälle att yttra sig, om det inte är uppenbart obehövt. Beslutet skall om möjligt antecknas på varje exemplar av det avgörande som rättats.

⁷ Senaste lydelse 1981:1093.

⁸ Senaste lydelse 1990:443.

1 §⁹

Döms den tilltalade för brottet i ett mål där åklagaren för talan, skall den tilltalade ersätta staten vad som enligt rättens beslut betalats av allmänna medel i ersättning till försvarare. *Han skall också ersätta staten för kostnaden att hämta honom till rätten och för sådan kostnad för blodprovstagning och blodundersökning som avser den tilltalade och som har gjorts för utredning om brottet.*

Ersättningsskyldigheten omfattar dock inte kostnader, som inte skäligen varit motiverade för utredningen, eller kostnader, som vållats genom vårdslöshet eller försummelse av någon annan än den tilltalade, hans ombud eller försvarare som utsetts av honom.

Den tilltalade är inte i annat fall än som sägs i 4 § första stycket skyldig att betala mera av kostnaden för försvararen än vad han skulle ha fått betala i rättshjälpsavgift vid rättshjälp enligt rättshjälpslagen (1996:1619). Vad som sägs i den lagen om kostnad för rättshjälpsbiträde gäller i stället kostnad för offentlig försvarare.

Vad den tilltalade skall betala får jämkas eller efterges, om det finns skäl till det med hänsyn till *den tilltalades brottslighet* eller hans personliga och ekonomiska förhållanden.

Om det belopp som den tilltalade skulle vara skyldig att ersätta understiger en viss av regeringen fastställd gräns, skall ersättningsskyldighet inte åläggas.

6 §¹⁰

Dömas flera för medverkan till samma brott eller för brott, som äga samband med varandra, eller skola flera målsägande ersätta rättegångskostnad, svare de för kostnaden en för alla och alla för en. I

Döms den tilltalade för brottet i ett mål där åklagaren för talan, skall den tilltalade ersätta staten vad som enligt rättens beslut betalats av allmänna medel i ersättning till försvarare. *Den tilltalade skall också ersätta staten för kostnaden att hämta honom eller ställföreträdare för honom till rätten och för sådan kostnad för blodprovstagning och blodundersökning som avser den tilltalade och som har gjorts för utredning om brottet.*

Annan tilltalad än en juridisk person är inte, utom i fall som sägs i 4 § första stycket skyldig att betala mera av kostnaden för försvararen än vad han skulle ha fått betala i rättshjälpsavgift vid rättshjälp enligt rättshjälpslagen (1996:1619). Vad som sägs i den lagen om kostnad för rättshjälpsbiträde gäller i stället kostnad för offentlig försvarare.

Vad den tilltalade skall betala får jämkas eller efterges, om det finns skäl till det med hänsyn till *brottsligheten* eller hans personliga och ekonomiska förhållanden.

Om flera döms för samma brott eller för brott som har samband med varandra, eller skall flera målsägande ersätta rättegångskostnad, svarar de solidariskt för kostnaden. Om kostnaden avser del av målet

⁹ Senaste lydelse 1996:1624.

¹⁰ Senaste lydelse 1990:443.

den mån kostnad hänför sig till del av målet, som angår allenast någon av dem, eller ock någon orsakat kostnad genom vårdslöshet eller försummelse, som avses i 4 §, skall dock denna kostnad gäldas av honom ensam.

Är någon enligt 5 § skyldig att jämte part ersätta kostnad, svare de en för båda och båda en.

10 §¹¹

Fullföljes mål från lägre rätt, skall skyldigheten att ersätta rättegångskostnad i högre rätt bestämmas med hänsyn till rättegången därstädes. Högre rätts dom skall anses som fällande, allenast då den tilltalade dömes till påföljd, som är att anse såsom svårare än den, var till lägre rätt dömt, eller, om han frikänts av lägre rätt, finnes hava begått brottet eller av honom fullföljd talan ej föranleder ändring i lägre rätts dom. Stadgandet i 3 § skall avse det fall, att målsäganden utan skäl föranlett att talan fullföljts av åklagaren.

Om kostnad i högre rätt i mål angående fråga, som dit fullföljts särskilt, äge vad i detta kapitel stadgas om mål, som väckts vid lägre rätt, motsvarande tillämpning.

Återförvisas mål, skall frågan om kostnaden i den högre rätten prövas i samband med målet efter dess återupptagande.

Är någon enligt 5 § skyldig att jämte part ersätta kostnad, svare de en för båda och båda för en.

Överklagas mål från lägre rätt bestäms skyldigheten att betala rättegångskostnader i högre rätt, med hänsyn till rättegången där. Högre rätts dom skall anses som fällande endast om den tilltalade döms till en påföljd som är att anse såsom svårare än den som lägre rätt dömt till, om lägre rätt frikänt från ansvar men högre rätt finner att det finns förutsättningar för ansvar eller om den tilltalades överklagande inte leder till ändring i lägre rätts dom. Bestämmelsen i 3 § skall avse de fall, att målsäganden utan skäl orsakat att åklagaren överklagat.

Bestämmelserna i detta kapitel om mål som väckts vid lägre rätt tillämpas även för kostnader i högre rätt i mål angående fråga som överklagats dit särskilt.

Är någon enligt 5 § skyldig att jämte part ersätta kostnad, svarar de solidariskt för kostnaden.

33 kap. Om inlaga i rättegång och om delgivning

6 §¹²

Bestämmelserna i 5, 12 och 15 §§ delgivningslagen (1970:428) gäller inte delgivning av stämning i brottmål.

Bestämmelserna i 5 §, 9 § tredje stycket, 12 och 15 §§ delgivningslagen (1970:428) gäller inte delgivning av stämning i brottmål.

¹¹ Senaste lydelse 1990:443.

¹² Senaste lydelse 1995:637.

Stämning i tvistemål får delges enligt 12 § delgivningslagen endast om det finns anledning att anta att den sökta har avvikit eller på annat sätt håller sig undan.

Prop. 2005/06:59
Bilaga 2

Om stämning i tvistemål där förlikning om saken är tillåten inte har kunnat delges, skall rätten pröva om försöken till delgivning skall fortsätta eller om käranden skall erbjudas att själv ombesörja delgivningen. Hänsyn skall därvid tas till det arbete och den kostnad som dittills har lagts ned på delgivningen, förutsättningarna för att fortsatta försök skall lyckas samt omständigheterna i övrigt. Om käranden inte antar erbjudandet skall stämningsansökan avvisas.

36 kap. Om vittne

1 §¹³

Var och en, som inte är part i målet, får höras som vittne. I brottmål får dock målsäganden inte vittna, även om han ej för talan.

I brottmål får vittnesförhör inte heller äga rum med någon *som har åtalats för medverkan till den gärning* förhöret gäller eller för någon annan gärning som har omedelbart samband med den gärningen.

I brottmål får vittnesförhör inte heller äga rum med *någon som har åtalats för den gärning* förhöret gäller eller för någon annan gärning som har omedelbart samband med den gärningen.

Vad som sägs i andra stycket om den som har åtalats skall också gälla den som för gärning som där avses

1. är *skäligen misstänkt och har underrättats om misstanken enligt 23 kap. 18 §.*

1. *fått en sådan underrättelse som avses i 23 kap. 18 eller 25 § och förutsättningarna för underrättelsen kvarstår,*

2. har meddelats strafföreläggande eller föreläggande av ordningsbot, eller

3. till följd av beslut enligt bestämmelser om åtalsunderlåtelse eller särskild åtalsprövning ej har åtalats.

Skall någon som avses i andra eller tredje stycket höras i en rättegång *som inte avser åtal mot honom själv*, gäller i fråga om kallelse till förhandling och påföljd för utvaro från förhandlingen samt i fråga om förhöret vad som sägs om tilltalade i 31 kap. 4 §, 37 kap. 1 §, 45 kap. 15 § samt 46 kap. 15 § första stycket. I fråga om rätt till ersättning för inställelse vid förhandling gäller 36 kap. 24 och 25 §§.

Skall någon som avses i andra eller tredje stycket höras i en rättegång *där han inte är part*, gäller i fråga om kallelse till förhandling och påföljd för utvaro från förhandlingen samt i fråga om förhöret vad som sägs om tilltalade i 31 kap. 4 §, 37 kap. 1 §, 45 kap. 15 § samt 46 kap. 15 § första stycket. I fråga om rätt till ersättning för inställelse vid förhandling gäller 36 kap. 24 och 25 §§.

38 kap. Om skriftligt bevis

2 §

Innehar någon skriftlig handling,

Innehar någon *en* skriftlig hand-

¹³ Senaste lydelse 1987:747.

som kan antagas äga betydelse som bevis, vare han skyldig att förete den; sådan skyldighet åligger dock ej i brottmål den misstänkte eller den som till honom står i sådant förhållande, som avses i 36 kap. 3 §.

ling, som kan antas ha betydelse som bevis, är han skyldig att visa den; sådan skyldighet gäller dock inte i brottmål för den som misstänks för eller annars riskerar åtal för brottet eller för den som till honom står i sådant förhållande som avses i 36 kap. 3 §.

Ej vare part eller honom närstående, som nu sagts, skyldig att förete skriftligt meddelande mellan parten och någon honom närstående eller mellan sådana närstående inbördes. Befattningshavare eller annan, som avses i 36 kap. 5 §, må ej förete skriftlig handling, om dess innehåll kan antagas vara sådant, att han ej må höras som vittne därom; innehaves handlingen av part, till förmån för vilken tystnadsplikten gäller, vare han ej skyldig att förete handlingen. Stadgandet i 36 kap. 6 § om vittnes rätt att vägra att yttra sig äge motsvarande tillämpning i fråga om innehavare av skriftlig handling, om dess innehåll är sådant, som avses i nämnda lagrum.

Skyldighet att förete skriftlig handling gälla ej minnesanteckning eller annan sådan uppteckning, som är avsedd uteslutande för personligt bruk, med mindre synnerlig anledning förekommer, att den företes.

39 kap. Om syn

5 §¹⁴

Innehar någon föremål, som lämpligen kan flyttas till rätten och som kan antagas äga betydelse som bevis, vare han skyldig att tillhandahålla det för syn; sådan skyldighet åligger dock ej i brottmål den misstänkte eller den som till honom står i sådant förhållande, som avses i 36 kap. 3 §. Stadgandet i 36 kap. 6 § om vittnes rätt att vägra att yttra sig äge motsvarande tillämpning i fråga om rätt för part eller annan att vägra att tillhandahålla föremål för syn. Om skyldighet att förete skriftlig handling för syn gälla vad i 38 kap. 2 § är stadgat.

Innehar någon ett föremål, som lämpligen kan flyttas till rätten och som kan antas ha betydelse som bevis, är han skyldig att tillhandahålla det för syn; sådan skyldighet gäller dock inte i brottmål för den som misstänkts eller annars riskerar åtal för brottet eller för den som till honom står i sådant förhållande som avses i 36 kap. 3 §. Stadgandet i 36 kap. 6 § om vittnes rätt att vägra att yttra sig äge motsvarande tillämpning i fråga om rätt för part eller annan att vägra att tillhandahålla föremål för syn. Om skyldighet att förete skriftlig handling för syn gälla vad i 38 kap. 2 § är stadgat.

Vad i 38 kap. 3–9 §§ är stadgat äge motsvarande tillämpning beträffande föremål eller skriftlig handling, som skall tillhandahållas för syn.

¹⁴ Senaste lydelse 1980:101.

3 §¹⁵

Hava åtal väckts mot någon för flera brott eller åtal *mot flera för att hava tagit del i samma brott, skola* åtalen handläggas i en rättegång, om *ej* rätten finner särskild handläggning vara lämpligare. Åtal, som väckts mot flera för *skilda* brott, *må* handläggas i en rättegång, om det är till gagn för utredningen.

Har åtal väckts mot någon för flera brott eller åtal *som avser viss gärning väcks mot flera, skall* åtalen handläggas i en rättegång, om inte rätten finner särskild handläggning vara lämpligare. Åtal som väckts mot flera för *olika* brott *får* handläggas i en rättegång, om det är till *fördel* för utredningen.

Ej må åtal förenas, med mindre åtalen väckts vid samma domstol och denna är behörig samt för åtalen samma rättegångsform är tillämplig.

När skäl äro därtill, må åtal, som förenats, åter särskiljas.

15 §¹⁶

Till huvudförhandlingen skall åklagaren kallas. Biträder målsäganden åtalet eller för han eljest talan jämte åklagaren eller skall han höras i anledning av åklagarens talan, skall ock målsäganden kallas. Skall målsäganden infinna sig personligen, föreläggs rätten honom vite.

Den tilltalade skall kallas till huvudförhandlingen i stämningen eller genom särskild kallelse. *Skall han infinna sig personligen eller krävs det att han på annat sätt är närvarande, skall rätten förelägga honom vite. Om det finns anledning att anta att den tilltalade inte skulle iaktta ett sådant föreläggande, får rätten förordna att han skall hämtas till huvudförhandlingen.* Kan målet enligt 46 kap. 15 § komma att avgöras trots att den tilltalade har inställt sig endast genom ombud eller har uteblivit, skall han i kallelsen erinras om detta. Rätten förordnar om inställandet av den som är anhållen eller häktad.

Den tilltalade skall kallas till huvudförhandlingen i stämningen eller genom särskild kallelse. *Skall den tilltalade eller ställföreträdare för honom infinna sig personligen eller krävs det att den tilltalade på annat sätt är närvarande, skall rätten förelägga vite. Om det finns anledning att anta att den föreläggandet avser inte skulle iaktta det, får rätten förordna att han skall hämtas till huvudförhandlingen.* Kan målet enligt 46 kap. 15 § komma att avgöras trots att den tilltalade har inställt sig endast genom ombud eller har uteblivit, skall han i kallelsen erinras om detta. Rätten förordnar om inställandet av den som är anhållen eller häktad.

Om kallande av vittne och sakkunnig gälle vad i 36 och 40 kap. är stadgat.

46 kap. Om huvudförhandling i mål, vari allmänt åtal föres

2 §

Huvudförhandlingen skall instäl- Huvudförhandlingen skall *ställas*

¹⁵ Senaste lydelse 1956:587.

¹⁶ Senaste lydelse 1982:283.

las och utsätts till annan dag:

1. om åklagaren *icke är tillstädes*;

2. om den tilltalade uteblivit eller, då föreläggande meddelats honom *att infinna sig personligen, kommit tillstädes allenast genom ombud och sådant fall ej är för handen, att målet må avgöras utan hinder därav*;

3. om, då den tilltalade enligt lag skall hava försvarare, sådan icke är närvarande och försvarare icke omedelbart utses;

4. om målsägande, vittne eller sakkunnig, som finnes böra höras, icke är tillstädes;

5. om part vill anföra nytt viktigt skäl eller åberopa nytt bevis och motparten finnes vara i behov av anstånd för att bemöta vad parten vill andraga; eller

6. om hinder eljest möter för målets företagande till slutlig handläggning.

Kan det antagas, att hindret kommer att undanröjas före handläggningens slut, må huvudförhandling hållas.

in och sätts ut till annan dag:

1. om åklagaren *inte är närvarande*;

2. om den tilltalade uteblivit eller, då föreläggande meddelats honom *eller ställföreträdare för honom att infinna sig personligen, är närvarande endast genom ombud och målet inte får avgöras trots utevaron*;

15 §¹⁷

Uteblir den tilltalade från rättegångstillfälle för huvudförhandling eller inställer han sig genom ombud då han har förelagts att infinna sig personligen, skall rätten förelägga nytt vite eller förordna *att han skall hämtas till rätten antingen omedelbart eller till senare dag*.

Kan saken utredas tillfredsställande, får målet avgöras trots att den tilltalade har inställt sig endast genom ombud eller har uteblivit, om

1. det inte finns anledning att döma till annan påföljd än böter, fängelse i högst tre månader, villkorlig dom eller skyddstillsyn eller sådana påföljder i förening,

2. den tilltalade, sedan stämning delgetts honom, har avvikit eller håller sig undan på sådant sätt att han inte kan hämtas till huvudförhandlingen eller

3. den tilltalade lider av en allvarlig psykisk störning och hans närvaro på grund därav inte är nödvändig.

Ifall som avses i andra stycket 1 får fängelse ådömas endast om den tilltalade tidigare har uteblivit från ett rättegångstillfälle för huvudförhandling i målet eller då har inställt sig endast genom ombud. Har åtalet efter det tidigare rättegångstillfället utvidgats till att avse ytterligare gär-

Uteblir den tilltalade från rättegångstillfälle för huvudförhandling eller inställer han sig genom ombud då han *eller ställföreträdare för honom* har förelagts att infinna sig personligen, skall rätten förelägga nytt vite eller förordna *om hämtning till rätten antingen omedelbart eller till senare dag*.

2. den tilltalade *eller ställföreträdare för honom*, sedan stämning delgetts honom, har avvikit eller håller sig undan på sådant sätt att han inte kan hämtas till huvudförhandlingen eller

¹⁷ Senaste lydelse 1991:1549.

ning, får fängelse ådömas endast om anledning fanns att döma tillfängelse för de gärningar som åtalet avsåg innan det utvidgades.

Med de påföljder som anges i andra stycket 1 skall likställas förordnande enligt 34 kap. 1 § första stycket 1 brottsbalken. Detta gäller dock inte, om i samband med förordnandet villkorligt medgiven frihet från fängelsestraff skall förklaras förverkad i fråga om en strafftid som överstiger tre månader.

I fall som avses i andra stycket 2 får målet avgöras även om den tilltalade inte har delgetts kallelse till förhandlingen.

Rättegångsfrågor får avgöras trots att den tilltalade har uteblivit.

48. kap. Om strafföreläggande och föreläggande av ordningsbot

2 §¹⁸

Strafföreläggande enligt detta kapitel innebär att *den misstänkte till godkännande omedelbart eller inom viss tid föreläggs* ett bötesstraff efter vad åklagaren anser att brottet bör föranleda. Under förutsättningar som anges i 4 § andra stycket får strafföreläggande avse villkorlig dom eller sådan påföljd i förening med böter. Av 5 a § framgår att ett strafföreläggande också får omfatta ett enskilt anspråk som avser betalningsskyldighet.

Föreläggande av ordningsbot enligt detta kapitel innebär att *den misstänkte till godkännande omedelbart eller inom viss tid föreläggs* ett bötesstraff efter vad som bestämts enligt 14 §.

Är brott förenat med egendoms förverkande, annan sådan särskild rättsverkan eller särskild rättsverkan i form av avgift enligt lagen (1994:419) om brottsofferfond, skall också denna föreläggas den misstänkte till godkännande. Detsamma gäller kostnad för blodprovstagning och blodundersökning som avser den misstänkte och som har gjorts för utredning om brottet. I fråga om sådan kostnad tillämpas bestämmelserna om särskild rättsverkan.

Strafföreläggande enligt detta kapitel innebär att *någon föreläggs att omedelbart eller inom viss tid godkänna* ett bötesstraff efter vad åklagaren anser att brottet bör föranleda. Under förutsättningar som anges i 4 § andra stycket får strafföreläggande avse villkorlig dom eller sådan påföljd i förening med böter. Av 5 a § framgår att ett strafföreläggande också får omfatta ett enskilt anspråk som avser betalningsskyldighet.

Föreläggande av ordningsbot enligt detta kapitel innebär att *någon föreläggs att omedelbart eller inom viss tid godkänna* ett bötesstraff efter vad som bestämts enligt 14 §.

Är brott förenat med egendoms förverkande, annan sådan särskild rättsverkan eller särskild rättsverkan i form av avgift enligt lagen (1994:419) om brottsofferfond, *skall föreläggandet omfatta även den särskilda rättsverkan*. Detsamma gäller kostnad för blodprovstagning och blodundersökning som avser den misstänkte och som har gjorts för utredning om brottet. I fråga om sådan kostnad tillämpas bestämmelserna om särskild rättsverkan.

¹⁸ Senaste lydelse 1996:1624.

4 §¹⁹

Bötesstraff får föreläggas genom straffföreläggande beträffande brott, för vilket böter ingår i straffskalan, dock inte normerade böter. Det finns särskilda bestämmelser om föreläggande av bötesstraff för brott som har begåtts av någon som är under arton år. Bestämmelsen i 34 kap. 1 § första stycket 2 brottsbalken är tillämplig vid föreläggande av bötesstraff.

Annat bötesstraff än företagsböter får föreläggas genom straffföreläggande beträffande brott, för vilket böter ingår i straffskalan, dock inte normerade böter. Det finns särskilda bestämmelser om föreläggande av bötesstraff för brott som har begåtts av någon som är under arton år. Bestämmelsen i 34 kap. 1 § första stycket 2 brottsbalken är tillämplig vid föreläggande av bötesstraff.

Villkorlig dom eller sådan påföljd i förening med böter får föreläggas genom straffföreläggande i fall då det är uppenbart att rätten skulle döma till sådan påföljd. Vad som nu sagts gäller dock inte beträffande brott som har begåtts av någon som inte har fyllt arton år.

4 a §

Företagsböter får föreläggas genom straffföreläggande beträffande brott för vilket straffansvar för juridiska personer är särskilt föreskrivet. Sådant föreläggande får inte överstiga 500 000 kr.

5 §²⁰

Straffföreläggande får inte utfärdas, om förutsättningar för allmänt åtal inte föreligger, om föreläggandet inte tas upp alla brott av den misstänkte, vilka enligt åklagarens vetskap föreligger till bedömning,

om målsäganden förklarar, att han avser att föra talan om enskilt anspråk i anledning av brottet som avser annat än betalningsskyldighet eller

om talan om företagsbot skall föras i anledning av brottet.

om *inte alla brott som åklagaren känner till tas upp till bedömning i föreläggandet eller*

målsäganden förklarar att han avser att föra talan om enskilt anspråk i anledning av brottet som avser annat än betalningsskyldighet.

5 a §²¹

Har målsäganden anmält enskilt anspråk avseende betalningsskyldighet i anledning av brottet och är omständigheterna sådana att åklagaren enligt 22 kap. 2 § första

Har målsäganden anmält enskilt anspråk avseende betalningsskyldighet i anledning av brottet och är omständigheterna sådana att åklagaren enligt 22 kap. 2 § första

¹⁹ Senaste lydelse 1996:1462.

²⁰ Senaste lydelse 1994:1412.

²¹ Senaste lydelse 1994:1412.

stycket är skyldig att utföra målsägandens talan, skall också det enskilda anspråket föreläggas *den misstänkte* till godkännande.

stycket är skyldig att utföra målsägandens talan, skall också det enskilda anspråket föreläggas till godkännande.

Prop. 2005/06:59
Bilaga 2

6 §²²

Strafföreläggande avfattas skriftligen och undertecknas av åklagaren.

Föreläggandet skall innehålla uppgift om

1. *den misstänkte*,
2. brottet med angivande av tid och plats för dess begående samt övriga omständigheter som behövs för att känneteckna det,
3. den eller de bestämmelser som är tillämpliga när det gäller brottet,
4. det straff och den särskilda rättsverkan, som föreläggs *den misstänkte*,
5. det enskilda anspråk som föreläggs *den misstänkte* med uppgift om målsäganden och de omständigheter som anspråket grundar sig på.

1. *den som föreläggandet avser*,
4. det straff och den särskilda rättsverkan som föreläggs *till godkännande*,
5. det enskilda anspråk som föreläggs med uppgift om målsäganden och de omständigheter som anspråket grundar sig på.

7 §

Utfärdas strafföreläggande till godkännande inom viss tid, skall *den misstänkte* genom anteckning i föreläggandet eller på annat sätt givas

upplysning om sättet för godkännande och om den tid *som fastställts härför*,

upplysning att, om godkännande *ej* sker, åtal kan äga rum *efter utgången av den fastställda tiden*.

Utfärdas strafföreläggande till godkännande inom viss tid, skall *den föreläggandet avser* genom anteckning i föreläggandet eller på annat sätt

upplysas om sättet för godkännande och om den tid *inom vilken godkännande kan ske*,

upplysas om att, om godkännande inte sker, åtal kan äga rum *när tiden för godkännande gått ut*.

8 §²³

Strafföreläggande lämnas eller sändes till *den misstänkte*.

Regeringen äger förordna att i stället för föreläggandet får lämnas eller sändas skriftligt besked, som upptager föreläggandets innehåll och sådana upplysningar som anges i 7 §.

Strafföreläggande lämnas eller sänds till *den föreläggandet avser*.

9 §²⁴

Strafföreläggande godkänns genom att *den misstänkte* undertecknar och tillställer behörig mottagare en förklaring, att han *erkänner gärningen* och godtar det straff och

Strafföreläggande godkänns genom att *den föreläggande avser* undertecknar och tillställer behörig mottagare en förklaring att han erkänner gärningen *eller, såvitt*

²² Senaste lydelse 1994:1412.

²³ Senaste lydelse 1974:573.

²⁴ Senaste lydelse 1994:1412.

den särskilda rättsverkan samt det enskilda anspråk som upptagits i föreläggandet. Närmare bestämmelser om vem som skall motta sådan förklaring meddelas av regeringen.

angår en juridisk person, de omständigheter som ligger till grund för föreläggandet och godtar det straff och den särskilda rättsverkan samt det enskilda anspråk som upptagits i föreläggandet. Närmare bestämmelser om vem som skall motta sådan förklaring meddelas av regeringen.

Godkännande, som tecknas på annan handling än föreläggandet, gäller endast om det klart framgår vilket föreläggande som avses.

10 §²⁵

Skriftligt godkännande av straffföreläggande, som inte avser villkorlig dom, får *i den misstänktes ställe* lämnas av den som är ombud för honom, om det till åklagarens fullmakt i original. Fullmakten skall, utöver vad som följer av 12 kap., innehålla

1. förklaring att ombudet har rätt att godkänna straffföreläggande *på den misstänktes vägnar*,

2. uppgift om det brott som godkännandet får avse, varvid skall anges brottets art samt tid och plats för *dess begående*, samt

3. uppgift om den högsta bötespåföljd, den särskilda rättsverkan och det enskilda anspråk som *den misstänkte är villig att godta*.

Har sådan fullmakt getts in till åklagaren, får ombudet motta handlingar i saken.

Skriftligt godkännande av straffföreläggande, som inte avser villkorlig dom, får *lämnas av ombud*, om åklagaren fått del av fullmakt i original. Fullmakten skall, utöver vad som följer av 12 kap., innehålla

1. förklaring att ombudet har rätt att godkänna straffföreläggande,

2. uppgift om det brott som godkännandet får avse, varvid skall anges brottets art samt tid och plats för *brottet*, samt

3. uppgift om den högsta bötespåföljd, den särskilda rättsverkan och det enskilda anspråk som *ombudet är behörig att godkänna*.

11 §²⁶

Avser ett straffföreläggande inte annat än böter eller böter och avgift enligt lagen (1994:419) om brottsofferfond och betalas hela beloppet till myndighet, som regeringen bestämmer, utan att skriftligt godkännande skett, anses betalningen som godkännande, *om det inte framgår att den misstänkte inte har avsett att godkänna föreläggandet*.

Avser ett straffföreläggande inte annat än böter eller böter och avgift enligt lagen (1994:419) om brottsofferfond och betalas hela beloppet till myndighet, som regeringen bestämmer, utan att skriftligt godkännande skett, anses betalningen som godkännande, *om inte annat framgår av omständigheterna*.

²⁵ Senaste lydelse 1996:1462.

²⁶ Senaste lydelse 1994:420.

13 §²⁷

I brottmål krävs prövningstillstånd för att hovrätten skall pröva en tingsrätts dom genom vilken den tilltalade inte dömts till annan påföljd än böter eller frikänts från ansvar för brott för vilket det inte är föreskrivet svårare straff än fängelse i sex månader.

I brottmål krävs prövningstillstånd för att hovrätten skall pröva en tingsrätts dom genom vilken den tilltalade inte dömts till annan påföljd än böter *eller till företagsböter som överstiger 500 000 kronor* eller frikänts från ansvar för brott för vilket det inte är föreskrivet svårare straff än fängelse i sex månader.

Om tingsrätten i en dom i brottmål även prövat enskilt anspråk mot den tilltalade, gäller i den delen bestämmelserna i 12 §. Krävs inte prövningstillstånd enligt första stycket, eller meddelas sådant prövningstillstånd, och avser överklagandet frågan om den tilltalade skall dömas för den åtalade gärningen, behövs inte prövningstillstånd för ett överklagande angående enskilt anspråk med anledning av gärningen.

Första stycket gäller inte om domen överklagas av Riksåklagaren, Justitiekanslern eller någon av Riksdagens ombudsmän.

Krav på prövningstillstånd enligt första eller andra stycket omfattar även beslut som får överklagas endast i samband med överklagande av dom.

I fråga om meddelade prövningstillstånd skall 54 kap. 11 § tredje stycket tillämpas.

51 kap. Om överklagande av domar i brottmål13 §²⁸

Hovrätten får avgöra målet utan huvudförhandling,

1. om åklagaren har överklagat endast till den tilltalades förmån,
2. om endast den tilltalade överklagat och hans ändringsyrkande godtas av motparten,

3. om det är uppenbart att överklagandet är ogrundat eller

4. om det inte finns anledning att döma den tilltalade till ansvar eller ådöma honom påföljd eller döma honom till annan påföljd än böter eller villkorlig dom eller sådana påföljder i förening.

4. om det inte finns anledning att döma den tilltalade till ansvar eller ådöma honom påföljd eller döma honom till annan påföljd än böter eller villkorlig dom eller sådana påföljder i förening. *I fråga om företagsböter gäller detta dock endast om det inte finns anledning att bestämma bötesbeloppet till mer än 500 000 kr.*

Med de påföljder som anges i första stycket 4 likställs vite och, om det inte samtidigt är fråga om förverkande av villkorligt medgiven frihet från

²⁷ Senaste lydelse 1994:1034.

²⁸ Senaste lydelse 1994:1034.

fängelsestraff, förordnande enligt 34 kap. 1 § första stycket i brottsbalken.

Prop. 2005/06:59
Bilaga 2

Har i fall som avses i första stycket en part begärt huvudförhandling, skall sådan hållas, om det inte är uppenbart obehövt.

Avser överklagandet även annat än ansvar, får målet avgöras utan huvudförhandling endast om denna talan enligt 50 kap. 13 § får prövas utan huvudförhandling.

För prövning som inte avser själva saken behöver huvudförhandling inte hållas.

16 §²⁹

Till huvudförhandlingen skall parterna kallas.

En enskild klagande skall föreläggas att inställa sig vid påföljd att överklagandet annars förfaller. Skall *han* infinna sig personligen, skall hovrätten också upplysa honom om bestämmelsen i 21 § första stycket andra meningen. Om det är av betydelse för målets handläggning eller utredning att en enskild motpart inställer sig eller om denne är skyldig att infinna sig personligen, skall han föreläggas vite. Finns det i fråga om den tilltalade anledning anta att han inte skulle följa ett sådant föreläggande, får hovrätten besluta att *han skall hämtas till rätten*. Om hovrätten inte förelägger motparten vite eller beslutar att han skall hämtas, skall hovrätten upplysa honom om att målet kan komma att avgöras även om han uteblir. Hovrätten skall besluta att en tilltalad som är anhållen eller häktad skall inställas till huvudförhandlingen.

En enskild klagande skall föreläggas att inställa sig vid påföljd att överklagandet annars förfaller. Skall *klaganden eller ställföreträdare för honom* infinna sig personligen, skall hovrätten också upplysa honom om bestämmelsen i 21 § första stycket andra meningen. Om det är av betydelse för målets handläggning eller utredning att en enskild motpart inställer sig eller om denne är skyldig att infinna sig personligen, skall han föreläggas vite. Finns det i fråga om den tilltalade *eller ställföreträdare för honom* anledning anta att *den föreläggandet avser* inte skulle följa ett sådant föreläggande, får hovrätten besluta om *hämtning* till rätten. Om hovrätten inte förelägger motparten vite eller beslutar att han skall hämtas, skall hovrätten upplysa honom om att målet kan komma att avgöras även om han uteblir. Hovrätten skall besluta att en tilltalad som är anhållen eller häktad skall inställas till huvudförhandlingen.

Skall i mål om allmänt åtal en målsägande höras med anledning av åklagarens talan, skall han vid vite kallas att infinna sig personligen.

Hovrätten skall också bestämma vilka vittnen och sakkunniga som skall kallas till huvudförhandlingen. Parterna skall underrättas om beslutet.

21 §³⁰

Uteblir en enskild klagande från sammanträde för huvudförhand-

Uteblir en enskild klagande från sammanträde för huvudförhand-

²⁹ Senaste lydelse 1994:1034.

³⁰ Senaste lydelse 1994:1034.

ling, förfaller överklagandet. Detsamma gäller, om en enskild klagande *som förelagts att infinna sig personligen inställer sig* endast genom ombud och hovrätten inte anser sig ändå kunna avgöra målet.

Uteblir en enskild motpart och har vite förelagts honom, får hovrätten förelägga nytt vite eller besluta att han skall hämtas till rätten antingen omedelbart eller till en senare dag. Detsamma gäller om en enskild motpart som vid vite förelagts att infinna sig personligen, inställer sig endast genom ombud.

Underlåter i mål om allmänt åtal en målsägande, som skall höras i anledning av åklagarens talan, att infinna sig personligen, gäller andra stycket.

Om vite har förelagts klagandens motpart eller om denne skall hämtas till rätten och hämtning inte kan ske, får hovrätten avgöra målet trots att han inställt sig endast genom ombud eller uteblivit. Ett mål får också avgöras om en enskild klagande som förelagts att infinna sig personligen inställt sig endast genom ombud.

ling, förfaller överklagandet. Detsamma gäller, om en enskild klagande *eller ställföreträdare för honom, trots föreläggandet att infinna sig personligen, är närvarande* endast genom ombud och hovrätten inte anser sig ändå kunna avgöra målet.

Uteblir en enskild motpart och har vite förelagts honom, får hovrätten förelägga nytt vite eller besluta att *parten eller ställföreträdare för honom* skall hämtas till rätten antingen omedelbart eller till en senare dag. Detsamma gäller om en enskild *motpart eller ställföreträdare för honom* som vid vite förelagts att infinna sig personligen, inställer sig endast genom ombud

Om vite har förelagts klagandens motpart *eller ställföreträdare för honom* eller om *parten eller ställföreträdaren* skall hämtas till rätten och hämtning inte kan ske, får hovrätten avgöra målet trots att parten inställt sig endast genom ombud eller uteblivit. Ett mål får också avgöras om en enskild klagande *eller ställföreträdare för honom* som förelagts att infinna sig personligen inställt sig endast genom ombud.

22 §³¹

Har överklagandet förfallit enligt 21 § skall hovrätten på ansökan av klaganden återuppta målet, *om han för sin utevaror eller underlåtenhet att infinna sig personligen hade laga förfall som han inte kunde anmäla i tid.*

Ansökan om återupptagande skall göras skriftligen inom tre veckor från den dag då beslutet meddelades. Om klaganden sedan målet återupptagits uteblir eller inte

Har överklagandet förfallit enligt 21 § skall hovrätten på ansökan av klaganden återuppta målet, *om det fanns laga förfall för utevaron eller underlåtenheten att infinna sig personligen och detta inte kunde anmälas i tid.*

Ansökan om återupptagande skall göras skriftligen inom tre veckor från den dag då beslutet meddelades. Om klaganden *eller ställföreträdare för honom* sedan

³¹ Senaste lydelse 1994:1034.

följer ett föreläggande att infinna sig personligen, har *han* inte rätt att få målet återupptaget. målet återupptagits uteblir eller inte följer ett föreläggande att infinna sig personligen, har *klaganden* inte rätt att få målet återupptaget. Prop. 2005/06:59
Bilaga 2

59 kap. Om klagan över domvilla m.m.

6 §³²

Strafföreläggande som godkänts av *den misstänkte* skall efter klagan undanröjas, Strafföreläggande som godkänts skall efter klagan undanröjas,

1. om godkännandet inte kan anses som en giltig viljeförklaring,
 2. om det vid ärendets behandling har förekommit sådant fel, att föreläggandet bör anses ogiltigt eller
 3. om föreläggandet av annan anledning inte överensstämmer med lag.
- Har strafföreläggande undanröjts, får inte därefter för samma gärning dömas till eller föreläggas svårare straff.

7 §³³

Den som vill klaga på strafföreläggande skall göra detta skriftligen. Skrivelsen skall ges in till tingsrätt som kunnat ta upp åtal för brottet.

Skrivelsen skall ha kommit in till tingsrätten inom ett år efter det att åtgärd för verkställighet av föreläggandet företogs hos den *miss-tänkte*. Om föreläggandet inte avser någon annan brottspåföljd än villkorlig dom räknas tiden från prövotidens början. I fråga om handläggningen skall 52 kap. 2, 3 och 5-12 §§ tillämpas. Bestämmelse som avser hovrätt gäller därvid i stället tingsrätten. Skrivelsen skall ha kommit in till tingsrätten inom ett år efter det att åtgärd för verkställighet av föreläggandet företogs hos den *föreläggandet avser*. Om föreläggandet inte avser någon annan brottspåföljd än villkorlig dom räknas tiden från prövotidens början. I fråga om handläggningen skall 52 kap. 2, 3 och 5-12 §§ tillämpas. Bestämmelse som avser hovrätt gäller därvid i stället tingsrätten.

³² Senaste lydelse 1994:1034.

³³ Senaste lydelse 1996:1462.

Härigenom föreskrivs följande.

1 § Myndigheter som svarar för tillsyn inom ett visst område skall tillämpa bestämmelserna i denna lag i de fall detta är särskilt föreskrivet.

2 § Om en myndighet på grund av en anmälan eller av annat skäl finner anledning att anta att det kan ha förövats ett brott som faller inom tillsynsområdet skall myndigheten skyndsamt inhämta uppgifter om de faktiska omständigheterna och göra den utredning i övrigt som behövs för att ta ställning till om det skall göras åtalsanmälan.

3 § Myndigheten bör om möjligt samråda med den som berörs av utredningen angående hur denna lämpligen bör genomföras. Gäller utredningen något som inträffat i en juridisk persons verksamhet bör samråd ske med den verkställande ledningen för den juridiska personen.

4 § Finner myndigheten sedan frågan utretts att det finns skälig anledning att anta att det förövats ett brott som faller inom tillsynsområdet skall myndigheten skyndsamt göra anmälan till åtal hos åklagare eller polismyndighet.

En sådan anmälan behöver inte göras om det är fråga om en ringa överträdelse eller om åtal annars inte kan antas vara påkallat ur allmän eller enskild synpunkt.

Vid bedömningen enligt andra stycket skall det särskilt beaktas om

1. den misstänkte omedelbart vidtagit rättelse,
2. brottet framstår som en engångsföreteelse och en ren tillfällighet,
3. brottet uppdagats genom den misstänktes egna uppgifter,
4. brottet inte lett till mera påtaglig skada, fara eller risk eller annan negativ effekt eller
5. den misstänkte till följd av brottet drabbats eller kan antas komma att drabbas av andra påtagligt negativa konsekvenser av brottet än straff.

Vid brott inom en juridisk persons verksamhet skall tredje stycket tillämpas på motsvarande sätt i förhållande till den juridiska personen.

5 § Har en förundersökning inletts angående ett brott som faller under en myndighets tillsynsområde skall myndigheten på begäran bistå polis och åklagare vid undersökningen.

Härigenom föreskrivs att 20 § i kommunalskattelagen (1928:370) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

20 §¹

Vid beräkningen av inkomsten från särskild förvärvskälla skall alla omkostnader under beskattningsåret för intäkternas förvärvande och bibehållande avräknas från samtliga intäkter i pengar eller pengars värde (bruttointäkt) som har influerat i förvärvskällan under beskattningsåret.

Avdrag får inte göras för: den skattskyldiges levnadskostnader och därtill hänförliga utgifter, så som vad skattskyldig utgett som gåva eller som periodiskt understöd eller därmed jämförlig periodisk utbetalning till person i sitt hushåll;

kostnader i samband med plockning av vilt växande bär och svampar eller kottar till den del kostnaderna inte överstiger de intäkter som är skattefria enligt 19 §;

värdet av arbete, som i den skattskyldiges förvärvsverksamhet utförts av den skattskyldige själv eller andre maken eller av den skattskyldiges barn som ej fyllt 16 år;

ränta på den skattskyldiges eget kapital som har nedlagts i hans förvärvsverksamhet;

svenska allmänna skatter;

kapitalavbetalning på skuld;

ränta enligt 8 kap. 1 § studiestödslagen (1973:349), 52, 52 a och 55 §§ lagen (1941:416) om arvsskatt och gåvoskatt, 5 kap. 12 § lagen (1984:151) om punktskatter och prisregleringsavgifter, 31 § tullagen (1994:1550), 60 § fordonsskattelagen (1988:327), 36 § lagen (1996:1030) om underhållsstöd och 19 kap. 2 och 4-9 §§ skattebetalningslagen (1997:483) samt dröjsmålsavgift beräknad enligt lagen (1997:484) om dröjsmålsavgift;

avgift enligt lagen (1972:435) om överlastavgift;

avgift enligt 10 kap. plan- och bygglagen (1987:10);

avgift enligt 10 kap. 7 § utlänningslagen (1989:529);

avgift enligt 8 kap. 5 § arbetsmiljölagen (1977:1160);

avgift enligt 26 § arbetstidslagen (1982:673);

avgift enligt 21 § insiderlagen (1990:1342);

avgift enligt 22 § tredje stycket lagen (1993:737) om bostadsbidrag;

skadestånd, som grundas på lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet eller annan lag som gäller förhållandet mellan arbetsgivare och arbetstagare, när skadeståndet avser annat än ekonomisk skada;

företagsbot enligt 36 kap. brottsbalken;

straffavgift enligt 8 kap. 7 § tredje stycket rättegångsbalken;

skatteavdrag för vilket arbetsgivare är betalningsskyldig enligt skattebetalningslagen (1997:483);

avgift enligt lagen (1976:206) om felparkeringsavgift;

¹ Senaste lydelse 1997:506.

kontrollavgift enligt lagen (1984:318) om kontrollavgift vid olovlig parkering;

överförbrukningsavgift enligt ransoneringslagen (1978:268);

vattenföroreningsavgift enligt lagen (1980:424) om åtgärder mot förorening från fartyg;

avgift enligt 3 § lagen (1975:85) med bemyndigande att meddela föreskrifter om in- eller utförsel av varor;

lagringsavgift enligt lagen (1984:1049) om beredskapslagring av olja och kol eller lagen (1985:635) om försörjningsberedskap på naturgasområdet;

avgift enligt 18 § lagen (1902:71 s. 1), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar;

kapitalförlust m.m. i vidare mån än som särskilt föreskrivs;

avgift enligt 10 kap. 5 § lagen (1994:1776) om skatt på energi;

ingående skatt enligt mervärdesskattelagen (1994:200) för vilken det finns rätt till avdrag enligt 8 kap. eller rätt till återbetalning enligt 10 kap. nämnda lag;

avgift enligt 11 kap. 16 § och 13 kap. 6 a § aktiebolagslagen (1975:1385).

Härigenom föreskrivs att 14 kap. 2 § sekretesslagen (1980:100)¹ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

14 kap. Bestämmelser om vissa begränsningar i sekretessen och om förbehåll

2 §²

Sekretess hindrar inte att uppgift i annat fall än som avses i 1 § lämnas till myndighet, om uppgiften behövs där för

1. förundersökning, rättegång, ärende om disciplinansvar eller skiljande från anställning eller annat jämförbart rättsligt förfarande vid myndigheten mot någon rörande hans deltagande i verksamheten vid den myndighet där uppgiften förekommer,

2. omprövning av beslut eller åtgärd av den myndighet där uppgiften förekommer, eller

3. tillsyn över eller revision hos den myndighet där uppgiften förekommer.

Sekretess hindrar inte att uppgift lämnas i muntligt eller skriftligt yttrande av sakkunnig till domstol eller myndighet som bedriver förundersökning i brottmål.

Sekretess hindrar inte att uppgift om enskilds adress, telefonnummer och arbetsplats lämnas till en myndighet, om uppgiften behövs där för delgivning enligt delgivningslagen (1970:428). Uppgift hos myndighet som driver televerksamhet om enskilds telefonnummer får dock, om den enskilde hos myndigheten begärt att abonnemanget skall hållas hemligt och uppgiften omfattas av sekretess enligt 9 kap. 8 § tredje stycket, lämnas ut endast om den myndighet som begär uppgiften finner att det kan antas att den som söks för delgivning håller sig undan eller att det annars finns synnerliga skäl.

Sekretess hindrar inte att uppgift som angår misstanke om brott lämnas till åklagarmyndighet, polismyndighet eller annan myndighet som har att ingripa mot brottet, om fängelse är föreskrivet för brottet och detta kan antas föranleda annan påföljd än böter.

Sekretess hindrar inte att uppgift som angår misstanke om brott lämnas till åklagarmyndighet, polismyndighet eller annan myndighet som har att ingripa mot brottet, om fängelse är föreskrivet för brottet och detta kan antas föranleda annan påföljd än böter. *Detsamma gäller uppgifter om brott för vilken straffansvar för juridiska personer är särskilt föreskrivet om brottet kan antas vara begånget i en juridisk persons verksamhet.*

För uppgift som omfattas av sekretess enligt 7 kap. 1-6, 33 och 34 §§, 8 kap. 8 § första stycket, 9 eller 15 § eller 9 kap. 4 eller 7 §, 8 § första

¹ Sekretesslagen (1980:100) omtryckt 1992:1474.

² Senaste lydelse 1994:86.

eller andra stycket eller 9 § andra stycket gäller vad som föreskrivs i fjärde stycket endast såvitt angår misstanke om brott för vilket inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år. Dock hindrar sekretess enligt 7 kap. 1, 4, 33 eller 34 § inte att uppgift som angår misstanke om brott enligt 3, 4 eller 6 kap. brottsbalken mot någon som inte har fyllt arton år lämnas till åklagarmyndighet eller polismyndighet.

Tredje och fjärde styckena gäller inte uppgift som omfattas av sekretess enligt 9 kap. 9 § första stycket.

Sekretess enligt 7 kap. 1 § och 4 § första och tredje styckena hindrar inte att uppgift om enskild, som inte fyllt 18 år eller som fortgående missbrukar alkohol, narkotika eller flyktiga lösningsmedel, eller närstående till denne lämnas från myndighet inom hälso- och sjukvården och socialtjänsten till annan sådan myndighet, om det behövs för att den enskilde skall få nödvändig vård, behandling eller annat stöd. Detsamma gäller i fråga om lämnande av uppgift om gravid kvinna eller närstående till henne, om det behövs för en nödvändig insats till skydd för det väntade barnet.

Tillämpningsområde

1 § Denna förordning gäller åtal mot staten för brott i verksamheten enligt bestämmelserna i 32 kap. brottsbalken.

2 § Denna förordning tillämpas oavsett vad som gäller enligt bestämmelser i instruktioner eller andra författningar som har beslutats av regeringen.

Handläggande myndighet

3 § Den myndighet inom vilkens verksamhetsområde den åtalade gärningen påstås vara begången företräder staten vid domstol. Myndigheten får uppdra åt en annan myndighet eller åt ett ombud att föra myndighetens talan.

4 § I fråga om enskilt anspråk i anledning av brott gäller bestämmelserna i förordningen (1995:1301) om handläggning av skadeståndsanspråk mot staten.

Efter remiss av betänkandet Straffansvar för juridiska personer, Del A och B, (SOU 1997:127) har yttrande avgetts av Riksdagens ombudsmän, Svea hovrätt, Hovrätten över Skåne och Blekinge, Handens tingsrätt, Stockholms tingsrätt, Göteborgs tingsrätt, Malmö tingsrätt, Gävle tingsrätt, Umeå tingsrätt, Justitiekanslern, Domstolsverket, Riksåklagaren, Rikspolisstyrelsen, Brottsförebyggande rådet, Juridiska fakulteten vid Uppsala universitet, Juridiska fakulteten vid Lunds universitet, Affärsverket svenska kraftnät, Alkoholinspektionen, Arbetsmarknadsstyrelsen, Arbetarskyddsstyrelsen, Banverket, Statens biografbyrå, Elsäkerhetsverket, Finansinspektionen, Fiskeriverket, Generaltullstyrelsen, Sveriges Geologiska Undersökning, Inspektionen för strategiska produkter, Jordbruksverket, Kammarkollegiet, Kemikalieinspektionen, Konkurrensverket, Livsmedelsverket, Naturvårdsverket, Konsumentverket, Kustbevakningen, Lotteriinspektionen, Läkemedelsverket, Länsstyrelsen i Stockholms län, Länsstyrelsen i Västra Götalands län, Länsstyrelsen i Örebro län, Närings- och Teknikutvecklingsverket NUTEK, Post- och Telestyrelsen, Radio- och TV-verket, Riksskatteverket, Rymdstyrelsen, Räddningsverket, Sjöfartsverket, Statistiska centralbyrån, Skogsstyrelsen, Socialstyrelsen, Sprängämnesinspektionen, Statens strålskyddsinstitut, Statens utsädeskontroll, Vägverket, Överstyrelsen för Civil beredskap, Datainspektionen, Stockholms stad, Malmö kommun, Göteborgs kommun, Örebro kommun, Svenska Arbetsgivareföreningen, Svenska kommunförbundet, Sveriges advokatsamfund, Sveriges domareförbund, Sveriges industriförbund, Företagarnas riksorganisation, Landsorganisationen i Sverige, Tjänstemännens Centralorganisation och Svensk Handel.

Riksåklagaren har bifogat yttranden från Statsåklagarmyndigheten för speciella mål, Åklagarmyndigheten i Stockholm, Åklagarmyndigheten i Göteborg, Åklagarmyndigheten i Malmö, Åklagarmyndigheten i Linköping, Åklagarmyndigheten i Kalmar, Åklagarmyndigheten i Västerås, Åklagarmyndigheten i Sundsvall, Åklagarmyndigheten i Östersund och Åklagarmyndigheten i Umeå.

Riksskatteverket har bifogat yttrande från Skattemyndigheten i Stockholms län.

Yttrande har också inkommit från EU-bedrägeridelegationen.

Följande instanser har erbjudits men avstått från att yttra sig: Statens kärnkraftsinspektion, Länsstyrelsen i Stockholms län, Sveriges riksbank, Uppsala kommun, Falu kommun och Härnösands kommun.

Sammanfattning av departementspromemorian Företagsbot (Ds 2001:69)

Prop. 2005/06:59
Bilaga 4

Systemet med företagsbot infördes år 1986 i syfte att åstadkomma en effektiv sanktion för brott i näringsverksamhet. Företagsboten konstruerades som en särskild rättsverkan av brott och skulle utgöra ett komplement till det individuella straffansvaret. Som många har konstaterat genom åren är det närmast uppenbart att systemet inte har fungerat särskilt väl. Yrkande om företagsbot har framställts i ett mycket begränsat antal fall och i flertalet av dessa har talan om företagsbot ogillats. Samtidigt har krav på effektiva sanktioner mot brott begångna inom ramen för en juridisk persons verksamhet kommit från internationellt håll. Bl.a. finns i olika instrument inom EU krav på att juridiska personer skall kunna ställas till svars för brott begångna i verksamheten. Dessa omständigheter har i förening skapat ett behov av att göra en översyn av sanktionssystemet vid brott i näringsverksamhet.

År 1995 tillsatte därför regeringen en utredning med uppgift att utreda frågor om sanktioner vid brott i näringsverksamhet. Utredningen, som antog namnet Företagsbotsutredningen, avlämnade sitt betänkande, Straffansvar för juridiska personer (SOU 1997:127), i slutet av 1997. I betänkandet föreslås att systemet med företagsbot slopas och att man i stället skall införa ett nytt system med straffansvar för juridiska personer.

Betänkandet har remissbehandlas och fått ett i många avseenden positivt bemötande. Ett antal remissinstanser har emellertid riktat kritik mot att utredningen inte närmare utrett huruvida det skulle vara möjligt att, i stället för att införa ett helt nytt system, effektivisera det nuvarande systemet med företagsbot. Mot denna bakgrund har den bedömningen gjorts, att det bör övervägas om man inte genom mer begränsade förändringar i det nuvarande systemet kan komma till rätta med de svagheter som är förknippade med företagsboten. Ett förslag till sådana förändringar lämnas i denna promemoria. Promemorian, som har utarbetats inom Justitiedepartementet, syftar till att skapa ytterligare beredningsunderlag för en reform av företagsbotssystemet. Något definitivt ställningstagande från regeringens sida till de förslag som presenterades av Företagsbotsutredningen föreligger inte.

De förslag som lämnas i denna promemoria kan sägas innebära att det nuvarande systemet med företagsbot effektiviseras och ges en delvis förändrad inriktning. Även om de förslag som presenteras i många avseenden avviker från de som presenterades i Företagsbotsutredningens betänkande, finns det betydande likheter i inriktningen på förslagen (bl.a. så tillvida som tillämpningsområdet för företagsbot utvidgas till att omfatta också mindre allvarlig brottslighet).

Det kan också sägas att förslagen, trots att de innebär relativt betydande förändringar i företagsbotssystemet, endast medför lagändringar i ganska begränsad omfattning. Promemorians lagförslag berör endast 2 kap. och 36 kap. 7–10 §§ brottsbalken, 48 kap. 2–5, 7, 9 och 11 §§ rättegångsbalken samt lagen (1986:1009) om förfarandet i vissa fall vid förverkande m.m.

Förslagen kan sammanfattas i följande punkter:

- förutsättningarna för att ålägga företagsbot görs mindre begränsande och anpassas till Sveriges internationella åtaganden,
- beloppsgränserna för företagsbot justeras så att maximal företagsbot uppgår till tio miljoner kr,
- principerna för bestämmande av företagsbot görs något tydligare,
- grunderna för jämkning och eftergift preciseras,
- en möjlighet att ålägga företagsbot genom strafföreläggande införs,
- näringsidkarens ansvar görs i viss utsträckning primärt i förhållande till det individuella ansvaret när det gäller oaktsamma brott som straffvärdemässigt ligger på bötesnivå.

Prop. 2005/06:59
Bilaga 4

1 Förslag till lag om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrivs

dels att det i balken skall införas två nya paragrafer, 2 kap. 5 b § samt 36 kap. 10 a §, av följande lydelse,

dels att 36 kap. 7, 8, 9 och 10 §§ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

5 b §

Bestämmelsen i 2 kap. 5 a § skall äga motsvarande tillämpning i fråga om åläggande av företagsbot.

36 kap.

7 §¹

För brott som har begåtts i utövningen av näringsverksamhet skall, på yrkande av allmän åklagare, näringsidkaren åläggas företagsbot, om

1. brottsligheten har inneburit ett grovt åsidosättande av de särskilda skyldigheter som är förenade med verksamheten eller annars är av allvarligt slag och

2. näringsidkaren inte har gjort vad som skäligen kunnat krävas för att förebygga brottsligheten.

Första stycket gäller inte, om brottsligheten varit riktad mot näringsidkaren eller om det annars skulle vara uppenbart oskäligt att ålägga företagsbot.

För brott som har begåtts i utövningen av näringsverksamhet skall, på yrkande av allmän åklagare, näringsidkaren åläggas företagsbot, om *för brottet är föreskrivet strängare straff än penningböter, och*

1. näringsidkaren inte har gjort vad som skäligen kunnat krävas för att förebygga brottsligheten, eller

2. brottet har begåtts av en person med ledande ställning eller särskilt ansvar för tillsyn, kontroll eller liknande uppgifter.

8 §²

Företagsbot skall fastställas till lägst *tio* tusen kronor och högst *tre* miljoner kronor.

Företagsbot skall fastställas till lägst *fem* tusen kronor och högst *tio* miljoner kronor.

¹ Senaste lydelse 1986:1007.

² Senaste lydelse 1986:118.

9 §³

När storleken av företagsbot bestäms, skall särskild hänsyn tas till *brottslighetens art*, omfattning och förhållande till näringsverksamheten.

När storleken av företagsbot bestäms, skall, *med beaktande av straffskalan för brottet*, särskild hänsyn tas till *den skada, fara eller risk som brottsligheten inneburit samt till brottslighetens omfattning* och förhållande till näringsverksamheten.

Skälig hänsyn skall också tas till det förhållandet att näringsidkaren tidigare ålagts att betala företagsbot.

10 §⁴

Företagsbot får *efterges eller* sättas lägre än vad som bort ske med tillämpning av 9 §,

Företagsbot får sättas lägre än vad som bort ske med tillämpning av 9 §,

1. om påföljd för brottet ådöms näringsidkaren eller företrädare för denne,

1. *om det är påkallat med hänsyn till näringsidkarens betalningsförmåga,*

2. om brottet medför annan betalningsskyldighet eller särskild rättsverkan för näringsidkaren *eller*

2. om brottet medför annan betalningsskyldighet eller särskild rättsverkan för näringsidkaren *och den samlade reaktionen på brottsligheten skulle bli oproportionerligt sträng med tillämpning av 9 §,*

3. *om det annars är påkallat av särskilda skäl.*

3. *om näringsidkaren efter förmåga sökt förebygga, avhjälpa eller begränsa de skadliga verkningarna av brottet,*

4. *om näringsidkaren frivilligt angivit brottet för myndigheterna eller*

5. *om det annars finns särskilda skäl för jämkning.*

Om det är påkallat med hänsyn till något förhållande som avses i första stycket får företagsbot efterges.

10 a §

Det förhållandet att talan om företagsbot kan föras med anledning av ett brott skall inte hindra lagföring av den som begått det brott som ligger till grund för talan om företagsbot. Om emellertid ett brott

³ Senaste lydelse 1986:118.

⁴ Senaste lydelse 1986:118.

som kan föranleda talan om företagsbot

Prop. 2005/06:59

Bilaga 5

1. har begåtts av oaktsamhet och

2. inte kan antas föranleda annan påföljd än böter får brottet åtalas av åklagare endast om åtal är påkallat från allmän synpunkt.

Härigenom föreskrivs att 48 kap. 2–5, 7, 9 och 11 §§ skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse***48 kap.**2 §¹

Strafföreläggande enligt detta kapitel innebär att den misstänkte till godkännande omedelbart eller inom viss tid föreläggs ett bötesstraff efter vad åklagaren anser att brottet bör föranleda. Under förutsättningar som anges i 4 § andra stycket får strafföreläggande avse villkorlig dom eller sådan påföljd i förening med böter. Av 5 a § framgår att ett strafföreläggande också får omfatta ett enskilt anspråk som avser betalningsskyldighet.

Strafföreläggande enligt detta kapitel innebär att den misstänkte till godkännande omedelbart eller inom viss tid föreläggs ett bötesstraff efter vad åklagaren anser att brottet bör föranleda. Under förutsättningar som anges i 4 § andra och tredje styckena får strafföreläggande avse

1. villkorlig dom,
2. villkorlig dom i förening med böter, eller
3. företagsbot.

Av 5 a § framgår att ett strafföreläggande också får omfatta ett enskilt anspråk som avser betalningsskyldighet.

Föreläggande av ordningsbot enligt detta kapitel innebär att den misstänkte till godkännande omedelbart eller inom viss tid föreläggs ett bötesstraff efter vad som bestämts enligt 14 §.

Är brott förenat med egendoms förverkande, annan sådan särskild rättsverkan eller särskild rättsverkan i form av avgift enligt lagen (1994:419) om brottsofferfond, skall också denna föreläggas den misstänkte till godkännande. Detsamma gäller kostnad för blodprovstagning och blodundersökning som avser den misstänkte och som har gjorts för utredning om brottet. I fråga om sådan kostnad tillämpas bestämmelserna om särskild rättsverkan.

3 §²

Har ett föreläggande enligt detta kapitel utfärdats till godkännande inom viss tid, får frågan om ansvar för brottet tas upp på nytt innan denna tid har gått ut endast om den misstänkte har förklarat att han inte godkänner föreläggandet.

Har ett föreläggande om ansvar för brott enligt detta kapitel utfärdats till godkännande inom viss tid, får denna fråga tas upp på nytt innan denna tid har gått ut endast om den misstänkte har förklarat att han inte godkänner föreläggandet. *Mot-svarande gäller i fråga om föreläggande som enbart avser företagsbot enligt 5 § lagen*

¹ Senaste lydelse 1996:1624.

² Senaste lydelse 2000:299.

Har ett föreläggande godkänts, gäller det som en dom som har vunnit laga kraft.

4 §³

Bötesstraff får föreläggas genom strafföreläggande beträffande brott, för vilket böter ingår i straffskalan, dock inte normerade böter. Det finns särskilda bestämmelser om föreläggande av bötesstraff för brott som har begåtts av någon som är under arton år. Bestämmelsen i 34 kap. 1 § första stycket 2 brottsbalken är tillämplig vid föreläggande av bötesstraff.

Villkorlig dom eller sådan påföljd i förening med böter får föreläggas genom strafföreläggande i fall då det är uppenbart att rätten skulle döma till sådan påföljd. Detta gäller dock inte för brott som har begåtts av någon som inte har fyllt 18 år eller om det finns anledning att förena den villkorliga domen med en föreskrift om samhällstjänst.

Företagsbot får föreläggas genom strafföreläggande. Sådant föreläggande får inte överstiga 500 000 kr.

5 §⁴

Strafföreläggande får inte utfärdas,

Strafföreläggande som avser

1. böter,

2. villkorlig dom, eller

3. villkorlig dom i förening med böter får inte utfärdas,

om förutsättningar för allmänt åtal inte föreligger,

om i föreläggandet inte tas upp alla brott av den misstänkte, vilka enligt åklagarens vetskaper föreligger till bedömning,

om målsäganden förklarat, att han avser att föra talan om enskilt anspråk i anledning av brottet som avser annat än betalningsskyldighet eller om talan om företagsbot skall föras i anledning av brottet.

Strafföreläggande som enbart avser företagsbot får inte utfärdas, om förutsättningar för talan om företagsbot inte föreligger,

om i föreläggandet inte tas upp alla överträdelser inom näringsidkarens verksamhet vilka enligt åklagarens vetskaper föreligger till bedömning för talan om företagsbot eller

om målsäganden förklarat, att han avser att föra talan om enskilt anspråk i anledning av det brott som ligger till grund för åläggande av företagsbot och talan avser an-

³ Senaste lydelse 1998:605.

⁴ Senaste lydelse 1994:1412.

7 §⁵

Utfärdas ett strafföreläggande till godkännande inom viss tid, skall den misstänkte ges

1. upplysning om sättet för godkännande och om den tid som fastställts för detta, och
2. upplysning att, om godkännande inte sker, åtal kan äga rum efter utgången av den fastställda tiden.
2. upplysning att, om godkännande inte sker, åtal kan äga rum *eller talan om företagsbot kan föras* efter utgången av den fastställda tiden.

9 §⁶

Strafföreläggande godkänns genom att den misstänkte undertecknar och tillställer behörig mottagare en förklaring, att han erkänner gärningen och godtar det straff och den särskilda rättsverkan samt det enskilda anspråk som upptagits i föreläggandet. Närmare bestämmelser om vem som skall motta sådan förklaring meddelas av regeringen.

Strafföreläggande godkänns genom att den misstänkte undertecknar och tillställer behörig mottagare en förklaring, att han erkänner gärningen *eller, såvitt angår företagsbot, de omständigheter som ligger till grund för föreläggandet* och godtar det straff och den särskilda rättsverkan samt det enskilda anspråk som upptagits i föreläggandet. Närmare bestämmelser om vem som skall motta sådan förklaring meddelas av regeringen.

11 §⁷

Ett strafföreläggande kan också godkännas genom att hela beloppet betalas till den myndighet som regeringen bestämmer, utan att ett skriftligt godkännande skett, om föreläggandet avser endast böter, *eller* böter och särskild rättsverkan som innebär betalningsskyldighet.

Ett strafföreläggande kan också godkännas genom att hela beloppet betalas till den myndighet som regeringen bestämmer, utan att ett skriftligt godkännande skett, om föreläggandet avser endast böter, böter och särskild rättsverkan som innebär betalningsskyldighet, *eller företagsbot.*

Betalning enligt första stycket skall inte anses som ett godkännande, om det framgår att den misstänkte inte har avsett att godkänna föreläggandet.

⁵ Senaste lydelse 2000:299.

⁶ Senaste lydelse 2000:299.

⁷ Senaste lydelse 2000:299.

Härigenom föreskrivs att en ny 5 § skall införas.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 §

Företagsbot får, med tillämpning av bestämmelserna i 48 kap. rättegångsbalken, föreläggas genom strafföreläggande även om föreläggandet inte rör någon som är misstänkt för brott. Därvid skall med den misstänkte avses den som föreläggs företagsbot.

Efter remiss av departementspromemorian Företagsbot (Ds 2001:69) har yttrande avgetts av Riksdagens ombudsmän, Svea hovrätt, Hovrätten över Skåne och Blekinge, Handens tingsrätt, Stockholms tingsrätt, Malmö tingsrätt, Göteborgs tingsrätt, Gävle tingsrätt, Umeå tingsrätt, Justitiekanslern, Domstolsverket, Riksåklagaren, Ekobrottsmyndigheten, Rikspolisstyrelsen, Brottsförebyggande rådet, Datainspektionen, Kammarkollegiet, Statistiska centralbyrån, Konsumentverket, Inspektionen för Strategiska Produkter, Överstyrelsen för civil beredskap, Räddningsverket, Kustbevakningen, Socialstyrelsen, Läkemedelsverket, Folkhälsoinstitutet, Tullverket, Finansinspektionen, Riksskatteverket, Lotteriinspektionen, Länsstyrelsen i Stockholms län, Länsstyrelsen i Västra Götalands län, Länsstyrelsen i Örebro län, Juridiska fakulteten vid Lunds universitet, Jordbruksverket, Statens utsädeskontroll, Livsmedelsverket, Fiskeriverket, Statens biografbyrå, Radio- och TV-verket, Naturvårdsverket, Kemikalieinspektionen, Statens strålskyddsinstitut, Statens kärnkraftsinspektion, Post- och Telestyrelsen, Banverket, Vägverket, Sjöfartsverket, Arbetsmarknadsstyrelsen, Arbetsmiljöverket, Konkurrensverket, Sveriges geologiska undersökning, Skogsstyrelsen, Rymdstyrelsen, Affärsverket svenska kraftnät, Elsäkerhetsverket, Verket för näringslivsutveckling NUTEK, Malmö stad, Göteborgs kommun, Härnösands kommun, Svenska kommunförbundet, Sveriges advokatsamfund, Svenskt Näringsliv, Företagarnas Riksorganisation, Landsorganisationen i Sverige och Sveriges Domareförbund.

Riksåklagaren har bifogat yttranden från Åklagarmyndigheten i Stockholm, Åklagarmyndigheten i Göteborg, Åklagarmyndigheten i Malmö, Åklagarmyndigheten i Linköping, Åklagarmyndigheten i Västerås och Åklagarmyndigheten i Umeå.

Ekobrottsmyndigheten har bifogat yttranden från Ekobrottsmyndigheten Östra avdelningen, Ekobrottsmyndigheten Västra avdelningen och Ekobrottsmyndigheten Södra avdelningen.

Riksskatteverket har bifogat yttrande från Skattemyndigheten i Stockholm, Skattemyndigheten i Göteborg och Skattemyndigheten i Malmö.

Följande instanser har erbjudits men avstått från att yttra sig: Sveriges riksbank, Sprängämnesinspektionen, Stockholms stad, Uppsala kommun, Örebro kommun, Falu kommun, Svensk Handel och Tjänstemännens Centralorganisation.

Remissinstanserna (Näringsdepartementets promemoria Antagande av rambeslut om straffrättsliga regler vid föreningar från fartyg)

Efter remiss har yttrande över promemorian avgetts av Riksåklagaren, Rikspolisstyrelsen, Kustbevakningen, Sjöfartsverket, SEKO Sjöfolk, Sjöbefälsförbundet, Sveriges Redareförening och Sveriges Fartygsbefälsförening.

Sveriges Redareförening för mindre passagerarfartyg (SWEREF) och Sjöassuradörernas förening har inbjudits att lämna synpunkter på promemorian men har avstått från det.

Rådets rambeslut om förstärkning av det straffrättsliga regelverket för bekämpande av föroreningar orsakade av fartyg

RÅDETS RAMBESLUT 2005/667/RIF

av den 12 juli 2005

om förstärkning av det straffrättsliga regelverket för bekämpande av föroreningar orsakade av fartyg

EUROPEISKA UNIONENS RÅD HAR ANTAGIT DETTA
RAMBESLUT

med beaktande av fördraget om Europeiska unionen, särskilt artikel 31.1 e och artikel 34.2 b i detta,

med beaktande av kommissionens förslag,

med beaktande av Europaparlamentets yttrande,¹ och

av följande skäl:

(1) Såväl i rådets och kommissionens handlingsplan för att på bästa sätt genomföra bestämmelserna i Amsterdamfördraget om upprättande av ett område med frihet, säkerhet och rättvisa² som i slutsatserna från Europeiska rådets möte i Tammerfors den 15-16 oktober 1999, särskilt punkt 48 i dessa, efterlyses lagstiftningsåtgärder mot miljöbrott, bland annat gemensamma påföljder och jämförbara förfarandegarantier.

(2) Kampen mot föroreningar som orsakas av fartyg, uppsåtligen eller av grov oaktsamhet, prioriteras av unionen. Av punkterna 32 — 34 i slutsatserna från Europeiska rådets möte i Köpenhamn den 12–13 december 2002 och särskilt av uttalandet från rådets möte (rättsliga och inrikes frågor) den 19 december 2002 efter oljetankern Prestiges förlisning framgår att unionen är fast besluten att vidta alla åtgärder som är nödvändiga för att undvika att sådana skador upprepas.

(3) Det bör därför genomföras en tillnärmning av medlemsstaternas lagstiftning, vilket kommissionen redan har påpekat i sitt meddelande till Europaparlamentet och rådet om ökad sjösäkerhet med anledning av oljetankern Prestiges förlisning.

(4) Europaparlamentets och rådets direktiv 2005/35/EG av den 7 september 2005 om föroreningar förorsakade av fartyg och införandet av sanktioner för överträdelser³ liksom detta rambeslut, som kompletterar direk-

¹ Europaparlamentets yttrande av den 13 januari 2004 (EUT C 92, 16.4.2004, s. 19).

² EGT C 19, 23.1.1999, s.1.

³ Se sidan 11 i detta nummer av EUT.

tiv 2005/35/EG med detaljerade straffrättsliga bestämmelser, syftar till en sådan tillnärmning.

Prop. 2005/06:59
Bilaga 8

(5) Detta rambeslut, som grundar sig på artikel 34 i fördraget om Europeiska unionen, är rätt instrument för att ålägga medlemsstaterna skyldigheten att föreskriva straffrättsliga påföljder.

(6) Det bör införas gemensamma påföljder för juridiska personer på grund av beteendets särskilda art.

(7) Förenta nationernas havsrättskonvention från 1982, som har undertecknats av samtliga medlemsstater och i vilken Europeiska gemenskapen är part, är särskilt viktig när det gäller samarbete.

(8) Samarbetet mellan medlemsstaterna bör organiseras på bästa möjliga sätt för att medlemsstaterna snabbt skall kunna överföra upplysningar till varandra. Kontaktpunkter bör därför utses och fastställas.

(9) Eftersom målen för detta rambeslut inte i tillräcklig utsträckning kan uppnås av medlemsstaterna och de därför, på grund av den skada över nationsgränserna som beteendet i fråga kan orsaka, bättre kan uppnås på unionsnivå, kan unionen vidta åtgärder i enlighet med subsidiaritetsprincipen i artikel 5 i fördraget om upprättandet av Europeiska gemenskapen. I enlighet med proportionalitetsprincipen i samma artikel går detta rambeslut inte utöver vad som är nödvändigt för att uppnå dessa mål.

(10) Detta rambeslut står i överensstämmelse med de grundläggande rättigheter och tar hänsyn till de principer som erkänns i artikel 6 i fördraget om Europeiska unionen och återspeglas i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna.

(11) Detta rambeslut innehåller inte någon uttrycklig skyldighet för medlemsstater med kust vid sund som används för internationell sjöfart och som omfattas av reglerna för genomfartstrafik i enlighet med Förenta nationernas havsrättskonvention från 1982, del III kapitel 2, att fastställa behörighet för brott begångna i sådana sund. Behörighet beträffande brott bör fastställas i enlighet med internationell rätt och i synnerhet artikel 34 i Förenta nationernas havsrättskonvention från 1982.

(12) Den praktiska tillämpningen av de åtgärder som medlemsstaterna har vidtagit för att genomföra detta rambeslut bör övervakas av kommissionen, som inom fem år från och med dagen för genomförandet av detta rambeslut bör lägga fram en rapport för rådet. Denna rapport får inbegripa lämpliga förslag.

HÄRIGENOM FÖRESKRIVS FÖLJANDE.

Artikel 1

Prop. 2005/06:59
Bilaga 8

Definitioner

Vid tillämpningen av detta rambeslut skall definitionerna i artikel 2 i direktiv 2005/35/EG gälla.

Artikel 2

Brott

1. Med förbehåll för artikel 4.2 i detta rambeslut skall varje medlemsstat vidta de åtgärder som är nödvändiga för att försäkra sig om att en överträdelse i den mening som avses i artiklarna 4 och 5 i direktiv 2005/35/EG skall betraktas som ett brott.
2. Punkt 1 skall inte gälla besättningsmedlemmar, när det gäller överträdelser i sund som används för internationell sjöfart, i exklusiva ekonomiska zoner och på det fria havet när villkoren i regel 11 b i bilaga I eller regel 6 b i bilaga II till MARPOL-konventionen 73/78 är uppfyllda.

Artikel 3

Medhjälp, bistånd och anstiftan

Varje medlemsstat skall, i enlighet med nationell lagstiftning, vidta de åtgärder som är nödvändiga för att försäkra sig om att medhjälp, bistånd och anstiftan till sådana brott som avses i artikel 2 är straffbara.

Artikel 4

Påföljder

1. Varje medlemsstat skall vidta de åtgärder som är nödvändiga för att försäkra sig om att de brott som avses i artiklarna 2 och 3 beläggs med effektiva, proportionella och avskräckande straffrättsliga påföljder som, åtminstone i allvarliga fall, innefattar ett maximalt frihetsstraff på minst ett till tre år.
2. I mindre allvarliga fall där de begångna handlingarna inte orsakar försämring av vattenkvaliteten, får medlemsstaten besluta om påföljder av ett annat slag än de som fastställs i punkt 1.
3. De straffrättsliga påföljder som anges i punkt 1 kan åtföljas av andra påföljder eller åtgärder, särskilt böter eller av att en fysisk person mister rätten att utöva en verksamhet som kräver officiellt tillstånd eller godkännande, eller rätten att grunda, förvalta eller leda ett företag eller en inrättning i det fall då de omständigheter som lett till hans eller hennes fällande dom visar att det föreligger uppenbar risk för att samma sorts brottsliga verksamhet kan komma att fortsätta.

4. Varje medlemsstat skall vidta de åtgärder som är nödvändiga för att försäkra sig om att ett uppsåtligt brott enligt artikel 2 beläggs med ett maximalt frihetsstraff på minst fem till tio år om brottet har vållat betydande och omfattande skada på vattenkvaliteten, på djur eller växtarter eller på delar av dem och dödsfall eller allvarlig personskada.

5. Varje medlemsstat skall vidta de åtgärder som är nödvändiga för att försäkra sig om att ett uppsåtligt brott enligt artikel 2 beläggs med ett maximalt frihetsstraff på minst två till fem år, om

a) brottet har vållat betydande och omfattande skada på vattenkvaliteten, på djur eller växtarter eller på delar av dem, eller

b) brottet begicks inom ramen för en kriminell organisation i den mening som avses i rådets gemensamma åtgärd 98/733/RIF av den 21 december 1998 om att göra deltagande i en kriminell organisation i Europeiska unionens medlemsstater till ett brott⁴, oavsett den straffnivå som anges i den gemensamma åtgärden.

6. Varje medlemsstat skall vidta de åtgärder som är nödvändiga för att försäkra sig om att ett brott enligt artikel 2, om det har begåtts av grov oaktsamhet, beläggs med ett maximalt frihetsstraff på minst två till fem år, om överträdelsen vållat betydande och omfattande skada på vattenkvaliteten, på djur eller växtarter eller på delar av dem och dödsfall eller allvarlig personskada.

7. Varje medlemsstat skall vidta de åtgärder som är nödvändiga för att försäkra sig om att ett brott enligt artikel 2, om det har begåtts av grov oaktsamhet, beläggs med ett maximalt frihetsstraff på minst ett till tre år, om överträdelsen har vållat betydande och omfattande skada på vattenkvaliteten, på djur eller växtarter eller på delar av dem.

8. I fråga om frihetsstraff skall denna artikel tillämpas om inte annat följer av internationell rätt, särskilt artikel 230 i Förenta nationernas havsrättskonvention från 1982.

Artikel 5

Juridiska personers ansvar

1. Varje medlemsstat skall vidta de åtgärder som är nödvändiga för att försäkra sig om att juridiska personer kan ställas till ansvar för sådana brott som avses i artiklarna 2 och 3 och som begås till deras förmån av en person som har agerat antingen på egen hand eller som en del av ett organ inom den juridiska personen och som har en ledande ställning inom den juridiska personen, grundad på

a) befogenhet att företräda den juridiska personen, eller

⁴ EGT L 351, 29.12.1998, s. 1.

- b) befogenhet att fatta beslut på den juridiska personens vägnar, eller
- c) befogenhet att utöva kontroll inom den juridiska personen.

2. Förutom de fall som anges i punkt 1 skall medlemsstaterna vidta de åtgärder som är nödvändiga för att försäkra sig om att en juridisk person kan ställas till ansvar om brister i den övervakning eller kontroll som skall utföras av en sådan person som avses i punkt 1 har möjliggjort ett brott enligt artikel 2, när detta sker till den juridiska personens förmån av en person som är underställd denne.

3. Den juridiska personens ansvar i enlighet med punkterna 1 och 2 får inte utesluta lagföring av fysiska personer som är gärningsmän, anstiftare eller medhjälpare till brott enligt artiklarna 2 och 3.

Artikel 6

Påföljder för juridiska personer

1. Varje medlemsstat skall vidta de åtgärder som är nödvändiga för att försäkra sig om att en juridisk person som ställs till ansvar i enlighet med artikel 5.1 kan bli föremål för effektiva, proportionella och avskräckande påföljder. Dessa påföljder

a) skall innefatta bötesstraff eller administrativa avgifter, som åtminstone i fall där den juridiska personen ställs till ansvar för brott som avses i artikel 2, har

i) en maximal påföljd på minst 150 000 EUR till 300 000 EUR,

ii) en maximal påföljd på minst 750 000 EUR till 1 500 000 EUR i de allvarligaste fallen, inklusive åtminstone de uppsåtliga brott som omfattas av artikel 4.4 och 4.5,

b) kan i samtliga fall omfatta andra påföljder än böter, som

i) frångående av rätt till offentliga förmåner eller stöd,

ii) tillfälligt eller permanent näringsförbud,

iii) rättslig övervakning,

iv) rättsligt beslut om upplösning av verksamheten, eller

v) skyldighet att vidta särskilda åtgärder för att undanröja följderna av den överträdelse som ledde till ansvar för den juridiska personen.

2. För att genomföra punkt 1 a, dock utan att det strider mot första meningen i punkt 1, skall de medlemsstater som inte har euron som valuta tillämpa den växelkurs mellan euron och deras egen valuta som offentliggörs i *Europeiska unionens officiella tidning* den 12 juli 2005.

3. En medlemsstat får genomföra punkt 1 a genom att tillämpa ett system där bötesbeloppet står i proportion till den juridiska personens omsättning, den ekonomiska fördel som erhöles eller planerades när brottet begicks eller något annat värde som ger en anvisning om den juridiska personens ekonomiska situation, under förutsättning att ett sådant system gör det möjligt att tillämpa maximibelopp för böterna som åtminstone motsvarar det lägsta beloppet för de maximala böter som anges i punkt 1 a.

4. En medlemsstat som har för avsikt att genomföra rambeslutet i enlighet med punkt 3 skall underrätta rådets generalsekretariat och kommissionen om att den avser att göra detta.

5. Varje medlemsstat skall vidta de åtgärder som är nödvändiga för att försäkra sig om att en juridisk person som ställs till ansvar i enlighet med artikel 5.2 skall kunna bli föremål för effektiva, proportionella och avskräckande påföljder eller åtgärder.

Artikel 7

Domstols behörighet

1. Varje medlemsstat skall vidta de åtgärder som är nödvändiga för att fastställa sin behörighet i enlighet med internationell rätt med avseende på sådana brott som avses i artiklarna 2 och 3 och som har begåtts

a) helt eller delvis inom medlemsstatens territorium,

b) inom dess exklusiva ekonomiska zon eller inom en likvärdig zon som har fastställts i enlighet med internationell rätt,

c) ombord på ett fartyg som för dess flagg,

d) av en av dess medborgare om brottet är straffbart enligt strafflagstiftningen där det begicks eller om den plats där det begicks inte faller under någon territoriell behörighet,

e) till förmån för en juridisk person som har ett huvudkontor på dess territorium,

f) utanför dess territorium men har förorsakat eller kan komma att förorsaka föroreningar inom dess territorium eller dess ekonomiska zon, och fartyget frivilligt befinner sig i en av medlemsstatens hamnar eller offshore-terminaler,

g) på det fria havet och fartyget frivilligt befinner sig i en av medlemsstatens hamnar eller offshore-terminaler.

2. Varje medlemsstat får besluta att den inte skall tillämpa eller att den endast i särskilda fall eller under särskilda omständigheter skall tillämpa bestämmelserna om domstols behörighet i

a) punkt 1 d,

b) punkt 1 e.

3. Medlemsstaterna skall informera rådets generalsekretariat om de beslutat att tillämpa punkt 2, i förekommande fall med angivande av de särskilda fall eller omständigheter då beslutet skall gälla.

4. När fler än en medlemsstat har behörighet skall de berörda medlemsstaterna vinnlägga sig om att samordna sina åtgärder på lämpligt sätt, i synnerhet vad gäller villkoren för lagföring och förfarandena för ömsesidig rättslig hjälp.

5. Hänsyn skall tas till följande relevanta omständigheter:

a) Den medlemsstat på vars territorium, inom vars exklusiva ekonomiska zon eller motsvarande zon brottet har begåtts.

b) Den medlemsstat på vars territorium, inom vars exklusiva ekonomiska zon eller motsvarande zon följderna av brottet visar sig.

c) Den medlemsstat på vars territorium, inom vars exklusiva ekonomiska zon eller motsvarande zon det fartyg från vilket brottet har begåtts befinner sig i transitpassage.

d) Den medlemsstat där gärningsmannen är medborgare eller fast bosatt.

e) Den medlemsstat på vars territorium den juridiska person för vars räkning brottet har begåtts har sitt huvudkontor.

f) Den medlemsstat som är flaggstat för det fartyg från vilket brottet har begåtts.

6. Vid tillämpningen av denna artikel omfattar ett territorium det område som avses i artikel 3.1 a och 3.1 b i direktiv 2005/35/EG.

Artikel 8

Spridning av information

1. Om en medlemsstat underrättas om att ett av de brott som avses i artikel 2 har begåtts eller riskerar att begås och detta förorsakar eller sannolikt kan komma att förorsaka överhängande föroreningar skall medlemsstaten omedelbart underrätta de andra medlemsstater som kan drabbas av dessa skador och kommissionen.

2. Om en medlemsstat underrättas om att ett av de brott som avses i artikel 2 har begåtts eller riskerar att begås och detta sannolikt faller under en av medlemsstaternas behörighet skall medlemsstaten omedelbart underrätta den sistnämnda medlemsstaten.

3. Medlemsstaterna skall utan dröjsmål underrätta flaggstaten eller varje annan berörd stat om de åtgärder som vidtagits enligt detta rambeslut, särskilt artikel 7. Prop. 2005/06:59
Bilaga 8

Artikel 9

Kontaktpunkter

1. Varje medlemsstat skall utse befintliga kontaktpunkter eller, om det är nödvändigt, upprätta nya kontaktpunkter, i synnerhet för utbyte av information enligt artikel 8.
2. Varje medlemsstat skall underrätta kommissionen om vilken eller vilka myndigheter som fungerar som kontaktpunkt enligt punkt 1. Kommissionen skall underrätta övriga medlemsstater om dessa kontaktpunkter.

Artikel 10

Territoriellt tillämpningsområde

Detta rambeslut skall ha samma territoriella tillämpningsområde som direktiv 2005/35/EG.

Artikel 11

Genomförande

1. Medlemsstaterna skall senast den 12 januari 2007 vidta de åtgärder som är nödvändiga för att följa bestämmelserna i detta rambeslut.
2. Senast den 12 januari 2007 skall medlemsstaterna till rådets generalsekretariat och till kommissionen överlämna texterna till de bestämmelser genom vilka skyldigheterna enligt detta rambeslut införlivas med deras nationella lagstiftning. På grundval av denna information och en skriftlig rapport från kommissionen skall rådet senast den 12 januari 2009 bedöma i vilken utsträckning medlemsstaterna har följt bestämmelserna i detta rambeslut.
3. Senast den 12 januari 2012 skall kommissionen på grundval av information från medlemsstaterna om den praktiska tillämpningen av bestämmelserna för att genomföra detta rambeslut förelägga rådet en rapport och lägga fram de förslag den anser lämpliga, vilket får inbegripa förslag om att medlemsstaterna när det gäller brott som har begåtts på deras territorialvatten eller inom deras exklusiva ekonomiska zon eller en likvärdig zon inte skall betrakta ett fartyg som för en annan medlemsstats flagg som ett utländskt fartyg i den mening som avses i artikel 230 i För-
enta nationernas havsrättskonvention från 1982.

Artikel 12

Prop. 2005/06:59

Bilaga 8

Ikraftträdande

Detta rambeslut träder i kraft dagen efter det att det har offentliggjorts i *Europeiska unionens officiella tidning*.

Utfärdat i Bryssel den 12 juli 2005.

På rådets vägnar

G. BROWN

Ordförande

Europaparlamentets och rådets direktiv om föroreningar förorsakade av fartyg och införandet av sanktioner för överträdelser

EUROPAPARLAMENTETS OCH RÅDETS DIREKTIV 2005/35/EG

av den 7 september 2005 om föroreningar förorsakade av fartyg och införandet av sanktioner för överträdelser

EUROPAPARLAMENTET OCH EUROPEISKA UNIONENS RÅD
HAR ANTAGIT DETTA DIREKTIV

med beaktande av Fördraget om upprättandet av Europeiska gemenskapen, särskilt artikel 80.2,

med beaktande av kommissionens förslag,

med beaktande av Europeiska ekonomiska och sociala kommitténs yttrande¹,

efter att ha hört Regionkommittén,

i enlighet med förfarandet i artikel 251 i fördraget², och

av följande skäl:

(1) Gemenskapens sjösäkerhetspolitik syftar till att uppnå en hög säkerhets- och miljöskyddsnivå och grundas på förutsättningen att alla parter som är inbegripna i godstransporter till sjöss ansvarar för att se till att de fartyg som används i gemenskapsvatten uppfyller gällande regler och normer.

(2) De relevanta normerna för utsläpp av förorenande ämnen från fartyg i alla medlemsstater grundas på MARPOL-konventionen (MARPOL 73/78); dessa bestämmelser förbigås emellertid dagligen av ett mycket stort antal fartyg som trafikerar gemenskapsvatten, utan att korrigerande åtgärder vidtas.

(3) Eftersom medlemsstaternas genomförande av MARPOL 73/78 skiljer sig åt, särskilt när det gäller deras praxis beträffande införandet av sanktioner för utsläpp av förorenande ämnen från fartyg, är det nödvändigt att harmonisera genomförandet av MARPOL 73/78 på gemenskapsnivå.

¹ EUT C 220, 16.9.2003, s. 72.

² Europaparlamentets yttrande av den 13 januari 2004 (EUT C 92 E, 16.4.2004, s. 77), rådets gemensamma ståndpunkt av den 7 oktober 2004 (EUT C 25 E, 1.2.2005, s. 29), Europaparlamentets ståndpunkt av den 23 februari 2005 (ännu ej offentliggjord i EUT) och rådets beslut av den 12 juli 2005.

(4) Avskräckande åtgärder utgör en viktig del av gemenskapens sjösäkerhetspolitik, eftersom de garanterar en koppling mellan ansvaret hos var och en av de parter som är inbegripna i transporter av förorenande gods till sjöss och de sanktioner som kan utdömas. För att uppnå ett effektivt miljöskydd, krävs därför effektiva, avskräckande och proportionella sanktioner.

(5) Det är därför av avgörande betydelse att det, med hjälp av lämpliga rättsinstrument, görs en tillnärmning av befintliga rättsliga bestämmelser, särskilt avseende den exakta definitionen av överträdelsen i fråga, undantagen och minimibestämmelser för sanktioner samt ansvar och domsrätt.

(6) Detta direktiv kompletteras med detaljerade regler om brott och sanktioner samt andra bestämmelser i enlighet med rådets rambeslut 2005/667/RIF av den 12 juli 2005 om förstärkning av det straffrättsliga regelverket för bekämpande av föroreningar orsakade av fartyg³.

(7) Vare sig de internationella bestämmelserna om skadeståndsansvar och ersättning för oljeföroreningar eller de internationella bestämmelserna om förorening genom andra farliga eller skadliga ämnen är tillräckliga för att avskräcka de parter som är inbegripna i transporter av farliga laster till sjöss från att använda sig av undermåliga metoder. De avskräckande effekter som krävs kan endast uppnås genom införandet av sanktioner som skall gälla för alla personer som orsakar eller bidrar till havsföroreningar. Sanktionerna bör inte enbart gälla för redaren eller fartygets befälhavare, utan även för lastägaren, klassificeringssällskapet eller alla övriga inblandade.

(8) Utsläpp av förorenande ämnen orsakade av fartyg bör betraktas som överträdelser om de skett uppsåtligen eller genom vårdslöshet eller grov oaktsamhet. Dessa överträdelser räknas som brott enligt rambeslut 2005/667/RIF, som kompletterar detta direktiv, under de omständigheter som anges i detta rambeslut.

(9) Sanktioner för utsläpp av förorenande ämnen från fartyg påverkar inte de berörda parternas skadeståndsansvar och omfattas därför inte av bestämmelser som rör begränsning eller fördelning av skadeståndsansvar. De begränsar inte heller möjligheterna att ge en effektiv ersättning till de drabbade personerna vid föroreningsincidenter.

(10) Ett effektivt närmare samarbete mellan medlemsstaterna krävs för att se till att utsläpp av förorenande ämnen från fartyg upptäcks i god tid och att lagbrytarna identifieras. Av denna anledning har Europeiska sjösäkerhetsbyrån, som inrättades genom Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1406/2002⁴, en nyckelroll när det gäller att samarbeta med medlemsstaterna för att utveckla tekniska lösningar och ge tekniskt stöd avseende genomförandet av detta direktiv samt när det gäller att ge

³ Se sidan 164 i detta nummer av EUT.

⁴ EGT L 208, 5.8.2002, s. 1. Förordningen senast ändrad genom förordning (EG) nr 724/2004 (EUT L 129, 29.4.2004, s. 1).

kommissionen stöd vid utförandet av uppgifter som den tilldelat för att detta direktiv skall genomföras på ett effektivt sätt.

Prop. 2005/06:59
Bilaga 9

(11) För att på ett bättre sätt kunna förebygga och bekämpa föroreningar till havs bör det skapas synergieffekter mellan tillsynsmyndigheterna, exempelvis de nationella kustbevakningarna. I detta sammanhang bör kommissionen göra en genomförbarhetsstudie om en europeisk kustbevakning med uppgift att förebygga och reagera på föroreningar, varvid kostnader och nytta bör tydliggöras. Om så är lämpligt bör denna studie följas av ett förslag om en europeisk kustbevakning.

(12) När det föreligger klara objektiva bevis på ett utsläpp som medfört omfattande skada eller hot om omfattande skada, bör medlemsstaterna överlämna ärendet till sina behöriga myndigheter så att förfaranden kan inledas i enlighet med artikel 220 i Förenta nationernas havsrättskonvention från 1982.

(13) Säkerställandet av efterlevnaden av Europaparlamentets och rådets direktiv 2000/59/EG av den 27 november 2000 om mottagningsanordningar i hamn för fartygsgenererat avfall och lastrester⁵ utgör, tillsammans med det här direktivet, ett nyckelinstrument för vidtagande av åtgärder för att förebygga föroreningar orsakade av fartyg.

(14) De åtgärder som är nödvändiga för att genomföra detta direktiv bör antas i enlighet med rådets beslut 1999/468/EG av den 28 juni 1999 om de förfaranden som skall tillämpas vid utövandet av kommissionens genomförandebefogenheter⁶.

(15) Eftersom målen för detta direktiv, nämligen att införliva de internationella normerna för föroreningar orsakade av fartyg i gemenskapslagstiftningen och att införa sanktioner — straffrättsliga eller administrativa — för överträdelser av dessa bestämmelser i syfte att uppnå en hög säkerhets- och miljöskyddsnivå vid sjötransporter, inte i tillräcklig utsträckning kan uppnås av medlemsstaterna och de därför bättre kan uppnås på gemenskapsnivå, kan gemenskapen vidta åtgärder i enlighet med subsidiaritetsprincipen i artikel 5 i fördraget. I enlighet med proportionalitetsprincipen i samma artikel går detta direktiv inte utöver vad som är nödvändigt för att uppnå dessa mål.

(16) Detta direktiv står helt i överensstämmelse med Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna. Varje person som misstänks för att ha begått en överträdelse måste garanteras en rättvis och opartisk utfrågning, och sanktionerna måste vara proportionerliga.

⁵ EGT L 332, 28.12.2000, s. 81. Direktivet ändrat genom direktiv 2002/84/EG (EGT L 324, 29.11.2002, s. 53).

⁶ EGT L 184, 17.7.1999, s. 23.

Artikel 1

Syfte

1. Syftet med detta direktiv är att i gemenskapslagstiftningen införliva internationella normer för föroreningar orsakade av fartyg och se till att de personer som är ansvariga för olagliga utsläpp omfattas av lämpliga sanktioner i enlighet med vad som avses i artikel 8 för att förbättra sjösäkerheten och stärka skyddet av den marina miljön mot föroreningar orsakade av fartyg.
2. Detta direktiv hindrar inte att medlemsstaterna vidtar strängare åtgärder mot föroreningar orsakade av fartyg i överensstämmelse med internationell rätt.

Artikel 2

Definitioner

I detta direktiv avses med

1. *MARPOL 73/78*: 1973 års internationella konvention till förhindrande av förorening från fartyg och 1978 års protokoll till denna konvention i dess uppdaterade lydelse,
2. *förorenande ämnen*: ämnen som omfattas av bilagorna I (olja) och II (skadliga flytande ämnen i bulk) till *MARPOL 73/78*,
3. *utsläpp*: varje utsläpp, oavsett hur det orsakats, från ett fartyg, i enlighet med artikel 2 i *MARPOL 73/78*,
4. *fartyg*: havsgående fartyg, oberoende av flagg, av alla slag som används i den marina miljön, däri inbegripet bärplansbåtar, svävare, undervattensfartyg och flytande farkoster.

Artikel 3

Tillämpningsområde

1. Detta direktiv skall gälla i enlighet med internationell rätt för utsläpp av förorenande ämnen i
 - a) en medlemsstats inre vatten, inbegripet hamnar, såvitt bestämmelserna i *MARPOL* är tillämpliga,
 - b) en medlemsstats territorialhav,
 - c) sund som används för internationell sjöfart och som omfattas av reglerna för genomfartstrafik, i enlighet med Förenta nationernas havsrätts-

konvention från 1982, del III kapitel 2, i den mån en medlemsstat har jurisdiktion över sådana sund,

Prop. 2005/06:59
Bilaga 9

d) en medlemsstats exklusiva ekonomiska zon eller likvärdig zon, som inrättats i enlighet med internationell rätt, och

e) det fria havet.

2. Detta direktiv skall tillämpas på utsläpp av förorenande ämnen från alla fartyg, oberoende av deras flagg, med undantag av örlogsfartyg, militära hjälpfartyg eller andra fartyg som ägs och drivs av en stat och som för närvarande endast används i statlig, icke-kommersiell tjänst.

Artikel 4

Överträdelser

Medlemsstaterna skall se till att utsläpp av förorenande ämnen orsakade av fartyg i något av de områden som avses i artikel 3.1 betraktas som överträdelser om de skett uppsåtligen eller genom vårdslöshet eller grov oaktsamhet. Dessa överträdelser räknas som brott enligt rambeslut 2005/667/RIF, som kompletterar detta direktiv, under de omständigheter som anges i detta rambeslut.

Artikel 5

Undantag

1. Utsläpp av förorenande ämnen i något av de områden som avses i artikel 3.1 skall inte betraktas som överträdelser om de uppfyller kraven i reglerna 9, 10, 11 a eller 11 c i bilaga I eller reglerna 5, 6 a eller 6 c i bilaga II till MARPOL 73/78.

2. Utsläpp av förorenande ämnen i något av de områden som avses i artikel 3.1 c — 3.1 e skall inte betraktas som överträdelser när det gäller redaren, fartygets befälhavare eller besättningen, när denna handlar under befälhavarens ansvar, om dessa utsläpp uppfyller villkoren i regel 11 b i bilaga I eller regel 6 b i bilaga II till MARPOL 73/78.

Artikel 6

Verkställighetsåtgärder när det gäller fartyg inom en medlemsstats hamn

1. Om oegentligheter eller annan information ger upphov till misstankar om att ett fartyg som frivilligt ligger i en medlemsstats hamn eller offshore-terminal har gjort eller håller på att göra utsläpp av förorenande ämnen i något av de områden som avses i artikel 3.1, skall den medlemsstaten se till att en lämplig inspektion genomförs, med beaktande av de relevanta riktlinjer som antagits av Internationella sjöfartsorganisationen (IMO) och i enlighet med den nationella lagstiftningen.

2. I den mån den inspektion som avses i punkt 1 avslöjar sådana fakta som skulle kunna tyda på en överträdelse enligt artikel 4, skall de behöriga myndigheterna i den medlemsstaten och i flaggstaten informeras.

Prop. 2005/06:59
Bilaga 9

Artikel 7

Kuststaternas verkställighetsåtgärder när det gäller fartyg i genomfartstrafik

1. Om det misstänkta utsläppet av förorenande ämnen äger rum i området som avses i artikel 3.1 b — 3.1 e och det fartyg som misstänks för utsläppet inte anlöper en hamn i den medlemsstat som förfogar över de uppgifter som rör det misstänkta utsläppet, skall följande gälla:

a) Om fartygets nästa anlöpshamn ligger i en annan medlemsstat, skall de berörda medlemsstaterna vid den inspektion som avses i artikel 6.1 och vid beslutet om vilka åtgärder som är lämpliga med hänsyn till sådana utsläpp ha ett nära samarbete.

b) Om fartygets nästa anlöpshamn ligger i ett tredje land, skall medlemsstaten vidta de åtgärder som är nödvändiga för att försäkra sig om att den berörda hamnen informeras om det misstänkta utsläppet och begära att det berörda landet vidtar de åtgärder som är lämpliga med hänsyn till sådana utsläpp.

2. När det föreligger klara objektiva bevis för att ett fartyg som färdas i de områden som anges i artikel 3.1 b eller 3.1 d har begått en överträdelse inom det område som avses i artikel 3.1 d som lett till ett utsläpp som medfört omfattande skada eller hot om omfattande skada på kusten eller därmed sammanhängande intressen i den berörda medlemsstaten eller på tillgångarna i de områden som avses i artikel 3.1 b eller 3.1 d, skall den staten, med förbehåll för kapitel 7 i del XII i Förenta nationernas havsrättskonvention från 1982 och förutsatt att det förefaller berättigat, överlämna ärendet till sina behöriga myndigheter så att förfaranden kan inledas, däri inbegripet kvarhållande av fartyget, i enlighet med medlemsstatens nationella lagstiftning.

3. I alla händelser skall myndigheterna i flaggstaten informeras.

Artikel 8

Sanktioner

1. Medlemsstaterna skall vidta de åtgärder som är nödvändiga för att försäkra sig om att de överträdelser som avses i artikel 4 omfattas av effektiva, proportionella och avskräckande sanktioner, som får innefatta straffrättsliga eller administrativa sanktioner.

2. Varje medlemsstat skall vidta de åtgärder som är nödvändiga för att försäkra sig om att de sanktioner som avses i punkt 1 tillämpas på varje

person som befinns vara ansvarig för en sådan överträdelse som avses i artikel 4.

Prop. 2005/06:59
Bilaga 9

Artikel 9

Överensstämmelse med internationell rätt

Medlemsstaterna skall tillämpa föreskrifterna i detta direktiv utan någon formell eller faktisk diskriminering av utländska fartyg och i enlighet med tillämplig internationell lagstiftning, bl.a. kapitel 7 i del XII i Förenta nationernas havsrättskonvention från 1982, och de skall omedelbart underrätta fartygets flaggstat och övriga berörda stater om de åtgärder som vidtagits i enlighet med detta direktiv.

Artikel 10

Kompletterande åtgärder

1. För att uppnå syftet med detta direktiv skall medlemsstaterna och kommissionen vid behov samarbeta med varandra och med Europeiska sjösäkerhetsbyrån samt ta hänsyn till det handlingsprogram som gäller insatser vid oavsiktlig eller avsiktlig förorening av havet och som upprättats genom beslut nr 2850/2000/EG⁷ och, där så är lämpligt, till genomförandet av direktiv 2000/59/EG, för att

a) utveckla de informationssystem som krävs för ett effektivt genomförande av detta direktiv, och

b) införa gemensamma metoder och riktlinjer på grundval av dem som finns på internationell nivå för i synnerhet

- övervakning och tidig identifiering av fartyg som släpper ut förorenande ämnen i strid med detta direktiv, inbegripet eventuell övervakningsutrustning ombord,
- tillförlitliga metoder för spårning av förorenande ämnen i havet till ett särskilt fartyg, och
- en effektiv tillämpning av detta direktiv.

2. I överensstämmelse med de uppgifter som definierats i förordning (EG) nr 1406/2002 skall Europeiska sjösäkerhetsbyrån

a) samarbeta med medlemsstaterna för att utveckla tekniska lösningar och ge tekniskt stöd avseende genomförandet av detta direktiv, exempelvis i fråga om åtgärder som att spåra olagliga utsläpp med hjälp av satellitövervakning och bevakning,

⁷ Europaparlamentets och rådets beslut nr 2850/2000/EG av den 20 december 2000 om upprättande av en gemenskapsram för samarbete om oavsiktlig eller avsiktlig förorening av havet (EGT L 332, 28.12.2000, s. 1). Beslutet ändrat genom beslut nr 78/2004/EG (EUT L 138, 30.4.2004, s. 12).

b) ge stöd åt kommissionen vid genomförandet av detta direktiv, bland annat där så är lämpligt genom besök i medlemsstaterna i överensstämmelse med artikel 3 i förordning (EG) nr 1406/2002. Prop. 2005/06:59
Bilaga 9

Artikel 11

Genomförbarhetsstudie

Kommissionen skall senast i slutet av 2006 för Europaparlamentet och rådet lägga fram en genomförbarhetsstudie om en europeisk kustbevakning med uppgift att förebygga och reagera på föroreningar, varvid kostnader och nytta skall tydliggöras.

Artikel 12

Rapportering

Medlemsstaterna skall vart tredje år överlämna en rapport till kommissionen om de behöriga myndigheternas tillämpning av detta direktiv. Kommissionen skall med utgångspunkt i dessa rapporter lämna en gemenskapsrapport till Europaparlamentet och rådet. I rapporten skall kommissionen bland annat bedöma om det är önskvärt att se över eller utvidga tillämpningsområdet för detta direktiv. Kommissionen skall dessutom redovisa den rättspraxis som har utvecklats på området i de olika medlemsstaterna och överväga möjligheten att upprätta en offentlig databank för denna rättspraxis.

Artikel 13

Kommittéförfarande

1. Kommissionen skall biträdas av Kommittén för sjösäkerhet och förhindrande av förorening från fartyg (COSS), inrättad genom artikel 3 i Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 2099/2002⁸.

2. När det hänvisas till denna artikel skall artiklarna 5 och 7 i beslut 1999/468/EG tillämpas, med beaktande av bestämmelserna i artikel 8 i det beslutet.

Den tid som avses i artikel 5.6 i beslut 1999/468/EG skall vara en månad.

Artikel 14

Tillhandahållande av information

Kommissionen skall regelbundet informera den kommitté som inrättats genom artikel 4 i beslut nr 2850/2000/EG om alla föreslagna åtgärder eller annan relevant verksamhet som rör insatser i händelse av havsföroreningar.

⁸ EGT L 324, 29.11.2002, s. 1. Förordningen ändrad genom kommissionens förordning (EG) nr 415/2004 (EUT L 68, 6.3.2004, s. 10).

Artikel 15

Ändringsförfarande

I enlighet med artikel 5 i förordning (EG) nr 2099/2002 och i enlighet med förfarandet i artikel 13 i detta direktiv, får COSS undanta ändringar av MARPOL 73/78 från detta direktivs tillämpningsområde.

Artikel 16

Genomförande

Medlemsstaterna skall sätta i kraft de bestämmelser i lagar och andra författningar som är nödvändiga för att följa detta direktiv senast den 1 mars 2007 och genast underrätta kommissionen om detta.

När en medlemsstat antar dessa bestämmelser skall de innehålla en hänvisning till detta direktiv eller åtföljas av en sådan hänvisning när de offentliggörs. Närmare föreskrifter om hur hänvisningen skall göras skall varje medlemsstat själv utfärda.

Artikel 17

Ikraftträdande

Detta direktiv träder i kraft dagen efter det att det har offentliggjorts i Europeiska unionens officiella tidning.

Artikel 18

Adressater

Detta direktiv riktar sig till medlemsstaterna.

Utfärdat i Strasbourg den 7 september 2005.

På Europaparlamentets vägnar
J. BORRELL FONTELLES
Ordförande

På rådets vägnar
C. CLARKE
Ordförande

Sammanfattning, i referenssyfte, av MARPOL 73/78 — reglerna om utsläpp som rör utsläpp av olja och skadliga flytande ämnen, i enlighet med artikel 2.2

Del I: Olja (bilaga I till MARPOL 73/78)

I bilaga I till MARPOL 73/78 avses med "olja" petroleum i varje form, däri inbegripet råolja, brännolja, oljeslam, oljeavfall och raffinerade produkter (med undantag av petrokemiska produkter i fråga om vilka bilaga II till MARPOL 73/78 gäller) och med "oljehaltig blandning" avses blandning som innehåller olja.

Utdrag ur de relevanta bestämmelserna i bilaga I till MARPOL 73/78:

Regel 9: Kontroll av oljeutsläpp

1. Om annat inte följer av föreskrifterna i reglerna 10 och 11 i denna bilaga och punkt 2 i denna regel, skall utsläpp i havet av olja eller oljehaltig blandning från fartyg i fråga om vilket denna bilaga äger tillämpning vara förbjudet utom när samtliga följande villkor är uppfyllda:

a) I fråga om oljetankfartyg, med de undantag som anges i b,

i) fartyget får inte befinna sig inom ett specialområde,

ii) fartyget måste befinna sig mer än 50 nautiska mil från närmaste land,

iii) fartyget skall vara under gång,

iv) den utsläppta mängden olja får inte i något ögonblick överstiga 30 liter per nautisk mil,

v) den sammanlagda mängd olja som släpps ut i havet får inte överstiga, i fråga om existerande fartyg 1/15000 och i fråga om nya fartyg 1/30000, av den sammanlagda mängden av den särskilda last i vilken lastresten ingick, och

vi) fartyget skall ha i drift ett övervaknings- och kontrollsystem för oljeutsläpp och ett sloptanksarrangemang enligt vad som föreskrivs i regel 15 i denna bilaga.

b) I fråga om fartyg som inte är oljetankfartyg och som har en bruttodräktighet av minst 400 ton samt i fråga om länsvatten från maskinutrymmen, undantaget länsvatten från lastpumprom i oljetankfartyg, såvida blandning inte skett med oljelastrester,

i) fartyget får inte befinna sig inom ett specialområde,

ii) fartyget skall vara under gång,

iii) oljeinnehållet i utflödet utan utspädning får inte överstiga 15 ppm (miljondelar) och

iv) fartyget skall ha i drift [ett övervaknings-, kontroll- och filtreringssystem] enligt vad som föreskrivs i regel 16 i denna bilaga.

2. I fråga om fartyg som inte är oljetankfartyg och som har en bruttodräktighet understigande 400 ton skall [flaggstatens] administration när fartyget befinner sig utanför specialområdet se till att det är utrustat, så långt det är möjligt och rimligt, med anordningar som säkerställer att oljerester behålls ombord och att de avlämnas till mottagningsanordningar eller släpps ut i havet i enlighet med föreskrifterna i punkt 1 b i denna regel.

3. [...]

4. Föreskrifterna i punkt 1 i denna regel skall inte tillämpas på utsläpp av ren eller segregerad barlast eller obehandlad oljehaltig blandning som utan utspädning har ett oljeinnehåll som inte överstiger 15 ppm och som inte kommer från lastpumptrum och inte blandats med oljelastrester.

5. Inget utsläpp i havet får innehålla kemikalier eller andra ämnen i mängder eller koncentrationer som innebär risker för den marina miljön, inte heller kemikalier eller andra ämnen som tillsätts i syfte att kringgå de villkor för utsläpp som anges i denna regel.

6. De oljerester som inte kan släppas ut i havet med iakttagande av föreskrifterna i punkterna 1, 2 och 4 i denna regel skall behållas ombord eller avlämnas till mottagningsanordningar.

7. [...]

Regel 10: Metoder för förebyggande av oljeförorening från fartyg i specialområden

1. I denna bilaga förstås med specialområde Medelhavsområdet, Östersjöområdet, Svartahavsområdet, Rödahavsområdet, Gulfoområdet, Adenvikområdet, Antarktisosområdet och nordvästeuropeiska havsområdet, [vilka definieras och specificeras enligt följande:]

2. Om annat inte följer av föreskrifterna i regel 11 i denna bilaga,

a) skall utsläpp i havet av olja eller oljehaltig blandning från oljetankfartyg och från fartyg som inte är oljetankfartyg och som har en bruttodräktighet av minst 400 ton vara förbjudet när fartyget befinner sig i ett specialområde, [...]

b) [...] skall utsläpp i havet av olja eller oljehaltig blandning från ett fartyg som inte är oljetankfartyg och som har en bruttodräktighet understi-

gande 400 ton vara förbjudet när det befinner sig i ett specialområde utom när utflödets oljeinnehåll utan utspädning inte överstiger 15 ppm.

Prop. 2005/06:59
Bilaga 9

3. a) Föreskrifterna i punkt 2 i denna regel skall inte tillämpas på utsläpp av ren eller segregerad barlast.

b) Föreskrifterna i punkt 2 a i denna regel skall inte tillämpas på utsläpp av behandlat länsvatten från maskinutrymmen, förutsatt att samtliga följande villkor är uppfyllda:

i) Länsvattnet får inte komma från lastpumphuset.

ii) Länsvattnet har inte blandats med oljelastrester.

iii) Fartyget skall vara under gång.

iv) Oljeinnehållet i utflödet utan utspädning får inte överstiga 15 ppm.

v) Fartyget skall ha i drift ett system för behandling av länsvatten enligt vad som föreskrivs i regel 16.5 i denna bilaga.

vi) Länsvattenseparatorsystemet skall vara utrustat med en automatisk stoppanordning som ser till att utsläppet avbryts när utflödets oljeinnehåll överstiger 15 ppm.

4. a) Inget utsläpp i havet får innehålla kemikalier eller andra ämnen i mängder eller koncentrationer som innebär risker för den marina miljön, inte heller kemikalier eller andra ämnen som tillsätts i syfte att kringgå de villkor för utsläpp som anges i denna regel.

b) De oljerester som inte kan släppas ut i havet med iakttagande av föreskrifterna i punkterna 2 eller 3 i denna regel skall behållas ombord eller avlämnas till mottagningsanordningar.

5. Denna regel skall inte utgöra hinder för ett fartyg, vars resa endast till en del sker inom ett specialområde, att utanför specialområdet göra utsläpp enligt föreskrifterna i regel 9 i denna bilaga.

6. [...]

7. [...]

8. [...]

Regel 11: Undantag

Reglerna 9 och 10 i denna bilaga skall inte tillämpas i fråga om

a) sådant utsläpp i havet av olja eller oljehaltig blandning som är nödvändigt för ett fartygs säkerhet eller för räddande av människoliv till sjöss, eller

b) utsläpp i havet av olja eller oljehaltig blandning, om utsläppet är en följd av en skada på fartyget eller dess utrustning,

i) förutsatt att alla rimliga försiktighetsåtgärder har vidtagits efter det att skadan inträffat eller utsläppet upptäckts, i syfte att hindra eller så långt som möjligt begränsa utsläppet, och

ii) utom när ägaren eller befälhavaren handlat antingen i avsikt att orsaka skada eller vårdslöst och med kännedom om att en skada troligen skulle bli följden, eller

c) utsläpp i havet av ämnen som innehåller olja och som godkänts av [flaggstatens] administration, när de användes i syfte att bekämpa särskilda föroreningsincidenter för att så långt som möjligt begränsa skada på grund av förorening. Sådant utsläpp kräver godkännande av varje regering inom vars jurisdiktion utsläpp avses äga rum.

Del II: Skadliga flytande ämnen (bilaga II till MARPOL 73/78)

Utdrag ur de relevanta bestämmelserna i bilaga II till MARPOL 73/78:

Regel 3: Kategoriindelning och förteckning av skadliga flytande ämnen

1. Vid tillämpning av reglerna i denna bilaga indelas skadliga flytande ämnen i fyra kategorier enligt följande:

a) Kategori A: Skadliga flytande ämnen som, om de släpps ut i havet vid tankrengöring eller barlastlänsning, skulle utgöra en allvarlig risk för marina tillgångar eller människors hälsa eller medföra allvarlig skada på skönhets- och rekreationsvärden eller medföra allvarlig störning av annat behörigt utnyttjande av havet och som därför berättigar till vidtagande av stränga åtgärder till förhindrande av förorening.

b) Kategori B: Skadliga flytande ämnen som, om de släpps ut i havet vid tankrengöring eller barlastlänsning, skulle utgöra en risk för marina tillgångar eller människors hälsa eller medföra skada på skönhets- och rekreationsvärden eller medföra störning av annat behörigt utnyttjande av havet och som därför berättigar till vidtagande av särskilda åtgärder till förhindrande av förorening.

c) Kategori C: Skadliga flytande ämnen som, om de släpps ut i havet vid tankrengöring eller barlastlänsning, skulle utgöra en mindre risk för marina tillgångar eller människors hälsa eller medföra mindre skada på skönhets- och rekreationsvärden eller medföra mindre störning av annat behörigt utnyttjande av havet och som därför kräver särskilda förhållningsregler.

d) Kategori D: Skadliga flytande ämnen som, om de släpps ut i havet vid tankrengöring eller barlastlänsning, skulle utgöra en mätbar risk för marina tillgångar eller människors hälsa eller medföra obetydlig skada på skönhets- och rekreationsvärden eller medföra obetydlig störning av annat behörigt utnyttjande av havet och som därför kräver viss uppmärksamhet i fråga om förhållningsregler.

2. [...]

3. [...]

4. [...]

[Ytterligare riktlinjer för kategoriindelningen av skadliga flytande ämnen, inbegripet en förteckning över kategoriserade ämnen, finns i regel 3.2 — 3.4 samt regel 4 och i tilläggen till bilaga II till MARPOL 73/78]

Regel 5: Utsläpp av skadliga flytande ämnen

Ämnen av kategori A, B eller C utanför specialområden och ämnen av kategori D inom alla områden

Om annat inte följer av föreskrifterna i [...] regel 6 i denna bilaga, gäller följande:

1. Utsläpp i havet av ämnen av kategori A, såsom dessa är definierade i regel 3.1 a i denna bilaga, eller av ämnen som provisoriskt bedömts som sådana eller av barlastvatten, tankspolvätska eller andra rester eller blandningar som innehåller sådana ämnen skall vara förbjudet. Om tankar som innehåller sådana ämnen eller blandningar skall spolas rena, skall därvid uppkommande rester avlämnas till en mottagningsanordning till dess ämnets koncentration i utflödet till sådan anordning är lika med eller mindre än 0,1 viktprocent och till dess tanken är tom, med undantag av gul eller vit fosfor för vilken restkoncentrationen skall vara 0,01 viktprocent. Allt vatten som därefter tillförs tanken får släppas ut i havet när samtliga följande villkor är uppfyllda:

a) fartyget skall vara under gång med en fart av minst 7 knop när det gäller fartyg med eget framdrivningsmaskineri eller minst 4 knop när det gäller fartyg som saknar eget framdrivningsmaskineri,

b) utsläppet, med beaktande av vattenintagets placering, skall göras under vattenlinjen, och

c) utsläppet skall göras på ett avstånd av minst 12 nautiska mil från närmaste land och där vattendjupet är minst 25 meter.

2. Utsläpp i havet av ämnen av kategori B, såsom dessa är definierade i regel 3.1 b i denna bilaga, eller av ämnen som provisoriskt bedömts som sådana eller av barlastvatten, tankspolvätska eller andra rester eller

blandningar som innehåller sådana ämnen skall vara förbjudet utom när samtliga följande villkor är uppfyllda:

a) fartyget skall vara under gång med en fart av minst 7 knop när det gäller fartyg med eget framdrivningsmaskineri eller minst 4 knop när det gäller fartyg som saknar eget framdrivningsmaskineri,

b) metoder och anordningar för utsläpp skall vara godkända av [flaggstatens] administration, varvid dessa metoder och anordningar skall vara grundade på normer, som utvecklats av [IMO], och skall säkerställa att koncentrationen i utflödet och utsläppshastigheten är sådana att koncentrationen av ämnet i kölvattnet akter om fartyget inte överstiger 1 ppm,

c) den största mängd last som släpps ut från varje tank med tillhörande rörledningar får inte överstiga den största mängd som tillåts enligt den metod som avses i b i denna punkt och som inte i något fall får överstiga det större av värdena 1 kubikmeter eller 1/3000 av tankens lastförmåga i kubikmeter,

d) utsläppet, med beaktande av vattenintagets placering skall göras under vattenlinjen, och

e) utsläppet skall göras på ett avstånd av minst 12 nautiska mil från närmaste land och där vattendjupet är minst 25 meter.

3. Utsläpp i havet av ämnen av kategori C, såsom dessa är definierade i regel 3.1 c i denna bilaga, eller av ämnen som provisoriskt bedömts som sådana eller av barlastvatten, tankspolvätska eller andra rester eller blandningar som innehåller sådana ämnen skall vara förbjudet utom när samtliga följande villkor är uppfyllda:

a) fartyget skall vara under gång med en fart av minst 7 knop när det gäller fartyg med eget framdrivningsmaskineri eller minst 4 knop när det gäller fartyg som saknar eget framdrivningsmaskineri,

b) metoder och anordningar för utsläpp skall vara godkända av [flaggstatens] administration, varvid dessa metoder och anordningar skall vara grundade på normer, som utvecklats av [IMO], och skall säkerställa att koncentrationen i utflödet och utsläppshastigheten är sådana att koncentrationen av ämnet i kölvattnet akter om fartyget inte överstiger 10 ppm,

c) den största mängd last som släpps ut från varje tank med tillhörande rörledningar får inte överstiga den största mängd som tillåts enligt den metod som avses i b i denna punkt och som inte i något fall får överstiga det större av värdena 3 kubikmeter eller 1/1000 av tankens lastförmåga i kubikmeter,

d) utsläppet, med beaktande av vattenintagets placering, skall göras under vattenlinjen, och

e) utsläppet skall göras på ett avstånd av minst 12 nautiska mil från närmaste land och där vattendjupet är minst 25 meter.

4. Utsläpp i havet av ämnen av kategori D såsom dessa är definierade i regel 3.1 d i denna bilaga, eller av ämnen som provisoriskt bedömts som sådana eller av barlastvatten, tankspolvätska eller andra rester eller blandningar som innehåller sådana ämnen skall vara förbjudet utom när samtliga följande villkor är uppfyllda:

a) fartyget skall vara under gång med en fart av minst 7 knop när det gäller fartyg med eget framdrivningsmaskineri eller minst 4 knop när det gäller fartyg som saknar eget framdrivningsmaskineri,

b) sådana blandningar skall ha en koncentration på högst en del av ämnet på tio delar vatten, och

c) utsläppet skall göras på ett avstånd av minst 12 nautiska mil från närmaste land.

5. Av [flaggstatens] administration godkända ventilationsmetoder får användas för att avlägsna lastrester från en tank. Sådana metoder skall vara grundade på normer som utvecklats av [IMO]. Allt vatten som därefter tillförs tanken skall anses vara rent och inte omfattas av punkterna 1 — 4 i denna regel.

6. Utsläpp i havet av ämnen som inte blivit kategoriserade, provisoriskt bedömda eller utvärderade såsom anges i regel 4.1 i denna bilaga eller av barlastvatten, tankspolvätska eller andra rester eller blandningar som innehåller sådana ämnen skall vara förbjudet.

Ämnen av kategori A, B eller C inom specialområden [enligt definitionen i regel 1 i bilaga II till MARPOL 73/78, inbegripet Östersjön]

Om annat inte följer av föreskrifterna i [...] regel 6 i denna bilaga, gäller följande:

7. Utsläpp i havet av ämnen av kategori A, såsom dessa är definierade i regel 3.1 a i denna bilaga, eller av ämnen som provisoriskt bedömts som sådana eller av barlastvatten, tankspolvätska eller andra rester eller blandningar som innehåller sådana ämnen skall vara förbjudet. Om tankar som innehåller sådana ämnen eller blandningar skall spolas rena, skall därvid uppkommande rester avlämnas till en mottagningsanordning, som de stater som gränsar till specialområdet skall anordna enligt föreskrifterna i regel 7 i denna bilaga, till dess ämnets koncentration i utflödet till sådan anordning är lika med eller mindre än 0,05 viktprocent och till dess tanken är tom, med undantag av gul eller vit fosfor för vilken restkoncentrationen skall vara 0,005 viktprocent. Allt vatten som därefter tillförs tanken får släppas ut i havet när samtliga följande villkor är uppfyllda:

a) fartyget skall vara under gång med en fart av minst 7 knop när det gäller fartyg med eget framdrivningsmaskineri eller minst 4 knop när det gäller fartyg som saknar eget framdrivningsmaskineri,

b) utsläppet, med beaktande av vattenintagets placering, skall göras under vattenlinjen, och

c) utsläppet skall göras på ett avstånd av minst 12 nautiska mil från närmaste land och där vattendjupet är minst 25 meter.

8. Utsläpp i havet av ämnen av kategori B, såsom dessa är definierade i regel 3.1 b i denna bilaga, eller av ämnen som provisoriskt bedömts som sådana eller av barlastvatten, tankspolvätska eller andra rester eller blandningar som innehåller sådana ämnen skall vara förbjudet utom när samtliga följande villkor är uppfyllda:

a) tanken skall ha förspolats i enlighet med det förfarande som godkänts av [flaggstatens] administration och grundade på normer som utvecklats av [IMO] och därvid uppkommande tankspolvätska skall ha avlämnats till en mottagningsanordning,

b) fartyget skall vara under gång med en fart av minst 7 knop när det gäller fartyg med eget framdrivningsmaskineri eller minst 4 knop när det gäller fartyg som saknar eget framdrivningsmaskineri,

c) metoder och anordningar för utsläpp och spolning skall vara godkända av [flaggstatens] administration, varvid dessa metoder och anordningar skall vara grundade på normer, som utvecklats av [IMO], och skall säkerställa att koncentrationen i utflödet och utsläppshastigheten är sådana att koncentrationen av ämnet i kölvattnet akter om fartyget inte överstiger 1 ppm,

d) utsläppet, med beaktande av vattenintagets placering, skall göras under vattenlinjen, och

e) utsläppet skall göras på ett avstånd av minst 12 nautiska mil från närmaste land och där vattendjupet är minst 25 meter.

9. Utsläpp i havet av ämnen av kategori C, såsom dessa är definierade i regel 3.1 c i denna bilaga, eller av ämnen som provisoriskt bedömts som sådana eller av barlastvatten, tankspolvätska eller andra rester eller blandningar som innehåller sådana ämnen skall vara förbjudet utom när samtliga följande villkor är uppfyllda:

a) fartyget skall vara under gång med en fart av minst 7 knop när det gäller fartyg med eget framdrivningsmaskineri eller minst 4 knop när det gäller fartyg som saknar eget framdrivningsmaskineri,

b) metoder och anordningar för utsläpp skall vara godkända av [flaggstatens] administration, varvid dessa metoder och anordningar skall vara grundade på normer, som utvecklats av [IMO], och skall säkerställa att

koncentrationen i utflödet och utsläppshastigheten är sådana att koncentrationen av ämnet i kölvattnet akter om fartyget inte överstiger 1 ppm,

Prop. 2005/06:59
Bilaga 9

c) den största mängd last som släpps ut från varje tank med tillhörande rörledningar får inte överstiga den största mängd som tillåts enligt den metod som avses i b i denna punkt och som inte i något fall får överstiga det större av värdena 1 kubikmeter eller 1/3000 av tankens lastförmåga i kubikmeter,

d) utsläppet, med beaktande av vattenintagets placering, skall göras under vattenlinjen, och

e) utsläppet skall göras på ett avstånd av minst 12 nautiska mil från närmaste land och där vattendjupet är minst 25 meter.

10. Av [flaggstatens] administration godkända ventilationsmetoder får användas för att avlägsna lastrester från en tank. Sådana metoder skall vara grundade på normer som utvecklats av [IMO]. Allt vatten som därefter tillförs tanken skall anses vara rent och inte omfattas av punkterna 7 — 9 i denna regel.

11. Utsläpp i havet av ämnen som inte blivit kategoriserade, provisoriskt bedömda eller utvärderade såsom anges i regel 4.1 i denna bilaga eller av barlastvatten, tankspolvätska eller andra rester eller blandningar som innehåller sådana ämnen skall vara förbjudet.

12. Denna regel skall inte utgöra hinder för ett fartyg att behålla ombord lastrester av kategori B eller C och släppa ut sådana rester i havet utanför ett specialområde i enlighet med punkt 2 respektive 3 i denna regel.

Regel 6: Undantag

Regel 5 i denna bilaga skall inte tillämpas i fråga om

a) utsläpp i havet av skadliga flytande ämnen eller blandningar som innehåller sådana ämnen, om utsläppet är nödvändigt för ett fartygs säkerhet eller för räddande av människoliv till sjöss, eller

b) utsläpp i havet av skadliga flytande ämnen eller blandningar som innehåller sådana ämnen, om utsläppet är en följd av en skada på fartyget eller dess utrustning,

i) förutsatt att alla rimliga försiktighetsåtgärder har vidtagits efter det att skadan inträffat eller utsläppet upptäckts, i syfte att hindra eller så långt som möjligt begränsa utsläppet, och

ii) utom när ägaren eller befälhavaren handlat antingen i avsikt att orsaka skada eller vårdslöst och med kännedom om att en skada troligen skulle bli följd, eller

c) utsläpp i havet av skadliga flytande ämnen eller blandningar som innehåller sådana ämnen, om de godkänts av [flaggstatens] administration och användes i syfte att bekämpa särskilda föroreningsincidenter för att så långt som möjligt begränsa skada på grund av förorening. Sådant utsläpp kräver godkännande av varje regering inom vars jurisdiktion utsläpp avses äga rum.

Prop. 2005/06:59
Bilaga 9

Regeringen har följande förslag till lagtext.

1 Förslag till lag om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om brottsbalken
dels att 36 kap. 7–10 §§ skall ha följande lydelse,
dels att det i balken skall införas en ny paragraf, 36 kap. 10 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

36 kap.

7 §¹

För brott som har begåtts i utövningen av näringsverksamhet skall, på yrkande av allmän åklagare, näringsidkaren åläggas företagsbot, om

1. brottsligheten har inneburit ett grovt åsidosättande av de särskilda skyldigheter som är förenade med verksamheten eller annars är av allvarligt slag och

2. näringsidkaren inte har gjort vad som skäligen kunnat krävas för att förebygga brottsligheten.

Första stycket gäller inte, om brottsligheten varit riktad mot näringsidkaren *eller om det annars skulle vara uppenbart oskäligt att ålägga företagsbot.*

Företagsbot skall fastställas till lägst *tio* tusen kronor och högst *tre* miljoner kronor.

För brott som har begåtts i utövningen av näringsverksamhet skall, på yrkande av allmän åklagare, näringsidkaren åläggas företagsbot, om *det för brottet är föreskrivet strängare straff än penningböter och*

1. näringsidkaren inte har gjort vad som skäligen kunnat krävas för att förebygga brottsligheten, eller

2. brottet har begåtts av

a) en person i ledande ställning grundad på befogenhet att företräda näringsidkaren eller att fatta beslut på näringsidkarens vägnar, eller

b) en person som annars haft ett särskilt ansvar för tillsyn eller kontroll i verksamheten.

Första stycket gäller inte, om brottsligheten varit riktad mot näringsidkaren.

8 §²

Företagsbot skall fastställas till lägst *fem* tusen kronor och högst *tio* miljoner kronor.

¹ Senaste lydelse 1986:1007.

² Senaste lydelse 1986:118.

9 §³

När storleken av företagsbot bestäms, skall särskild hänsyn tas till *brottslighetens art*, omfattning och förhållande till näringsverksamheten.

När storleken av företagsbot bestäms, skall, *med beaktande av straffskalan för brottet*, särskild hänsyn tas till *den skada eller fara som brottsligheten inneburit samt till brottslighetens* omfattning och förhållande till näringsverksamheten.

Skälig hänsyn skall också tas till det förhållandet att näringsidkaren tidigare ålagts att betala företagsbot.

10 §⁴

Företagsbot får *efterges eller* sättas lägre än vad som *bort ske* med tillämpning av 9 §,

Företagsbot får sättas lägre än vad som *borde ha skett* med tillämpning av 9 §,

1. om påföljd för brottet ådöms näringsidkaren eller företrädare för denne,

1. om brottet medför annan betalningsskyldighet eller särskild rättsverkan för näringsidkaren och den samlade reaktionen på brottsligheten skulle bli oproportionerligt sträng,

2. om brottet medför annan betalningsskyldighet eller särskild rättsverkan för näringsidkaren eller

2. om näringsidkaren efter förmåga försökt förebygga, avhjälpa eller begränsa de skadliga verkningarna av brottet,

3. om det annars är påkallat av särskilda skäl.

3. om näringsidkaren frivilligt angivit brottet för myndigheterna, eller

4. om det annars finns särskilda skäl för jämkning.

Om det är påkallat med hänsyn till något förhållande som avses i första stycket får företagsbot efterges.

10 a §

Om ett brott som kan föranleda talan om företagsbot

1. har begåtts av oaktsamhet, och

2. inte kan antas föranleda annan påföljd än böter

får brottet åtalas av åklagare endast om åtal är påkallat från allmän synpunkt.

³ Senaste lydelse 1986:118.

⁴ Senaste lydelse 1986:118.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2006.

Härigenom föreskrivs att 48 kap. 2, 4 och 5 §§ rättegångsbalken skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

48 kap.

2 §⁵

Strafföreläggande enligt detta kapitel innebär att den misstänkte till godkännande omedelbart eller inom viss tid föreläggs ett bötesstraff efter vad åklagaren anser att brottet bör föranleda. Under förutsättningar som anges i 4 § andra stycket får strafföreläggande avse villkorlig dom eller sådan påföljd i förening med böter. Av 5 a § framgår att ett strafföreläggande också får omfatta ett enskilt anspråk som avser betalningsskyldighet.

Föreläggande av ordningsbot enligt detta kapitel innebär att den misstänkte till godkännande omedelbart eller inom viss tid föreläggs ett bötesstraff efter vad som bestämts enligt 14 §.

Är brott förenat med egendoms förverkande, annan sådan särskild rättsverkan eller särskild rättsverkan i form av avgift enligt lagen (1994:419) om brottsofferfond, skall också denna föreläggas den misstänkte till godkännande. Detsamma gäller kostnad för blodprovstagning och blodundersökning som avser den misstänkte och som har gjorts för utredning om brottet. I fråga om sådan kostnad tillämpas bestämmelserna om särskild rättsverkan.

Är brott förenat med företagsbot skall också denna genom strafföreläggande föreläggas den misstänkte till godkännande.

4 §⁶

Bötesstraff får föreläggas genom strafföreläggande beträffande brott, för vilket böter ingår i straffskalan, dock inte normerade böter. Det finns särskilda bestämmelser om föreläggande av bötesstraff för brott som har begåtts av någon som är under arton år. Bestämmelsen i 34 kap. 1 § första stycket 2 brottsbalken är tillämplig vid föreläggande av bötesstraff.

Villkorlig dom eller sådan påföljd i förening med böter får föreläggas genom strafföreläggande i fall då det är uppenbart att rätten skulle döma till sådan påföljd. Detta gäller dock inte för brott som har begåtts av någon som inte har fyllt 18 år eller om det finns anledning att förena den villkorliga domen med en föreskrift om samhällstjänst.

Företagsbot får föreläggas genom strafföreläggande i fall då boten inte överstiger 500 000 kr.

⁵ Senaste lydelse 1996:1624.

⁶ Senaste lydelse 1998:605.

Strafföreläggande får inte utfärdas,

om förutsättningar för allmänt åtal inte föreligger,

om i föreläggandet inte tas upp
alla brott av den misstänkte, vilka
enligt åklagarens vetskap förelig-
ger till bedömning,

om målsäganden förklarat, att
han avser att föra talan om enskilt
anspråk i anledning av brottet som
avser annat än betalningsskyldig-
het *eller*

*om talan om företagsbot skall
föras i anledning av brottet.*

om i föreläggandet inte tas upp
alla brott av den misstänkte, vilka
enligt åklagarens vetskap förelig-
ger till bedömning, *eller*

om målsäganden förklarat att
han *eller hon* avser att föra talan
om enskilt anspråk i anledning av
brottet som avser annat än betal-
ningsskyldighet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2006.

⁷ Senaste lydelse 1994:1412.

3 Förslag till lag om ändring i lagen (1986:1009) om förfarandet i vissa fall vid förverkande m.m.

Prop. 2005/06:59
Bilaga 10

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1986:1009) om förfarandet i vissa fall vid förverkande m.m.

dels att 2 § skall ha följande lydelse,

dels att det i lagen skall införas en ny paragraf, 5 §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §⁸

En fråga som avses i 1 § prövas, om inte annat följer av 3 §, av tingsrätten efter särskild talan. Om inte annat framgår av denna lag, gäller för sådan talan i tillämpliga delar reglerna i rättegångsbalken om åtal för brott på vilket inte kan följa svårare straff än böter. Målet får dock avgöras utan huvudförhandling, om en sådan förhandling inte behövs med hänsyn till utredningen i målet och inte heller begärs av någon av parterna.

En fråga som avses i 1 § prövas, om inte annat följer av 3 eller 5 §, av tingsrätten efter särskild talan. Om inte annat framgår av denna lag, gäller för sådan talan i tillämpliga delar reglerna i rättegångsbalken om åtal för brott på vilket inte kan följa svårare straff än böter. Målet får dock avgöras utan huvudförhandling, om en sådan förhandling inte behövs med hänsyn till utredningen i målet och inte heller begärs av någon av parterna.

Utfärdas stämning, skall den mot vilken talan riktas föreläggas att inställa sig till huvudförhandling eller yttra sig skriftligen vid påföljd att egendomen annars kan förklaras förverkad. Uteblir han från förhandlingen eller yttrar han sig inte, skall egendomen förklaras förverkad, om det inte framgår att talan är ogrundad.

Innan ett mål avgörs utan huvudförhandling, skall parterna ges tillfälle att slutföra sin talan, om det inte är uppenbart obehövligt.

5 §

Företagsbot får föreläggas näringsidkare genom strafföreläggande. I sådana fall gäller 48 kap. 2–5, 6–8, 10 och 12 a §§ rättegångsbalken i tillämpliga delar och det som sägs där om den misstänkte gäller i stället den som föreläggs företagsbot.

Ett strafföreläggande om företagsbot godkänns genom att näringsidkaren

1. undertecknar en förklaring om att denne erkänner de omständigheter som ligger till grund för föreläggandet och godtar den fö-

⁸ Senaste lydelse 2000:178.

retagsbot som tagits upp i föreläggandet, och

2. lämnar förklaringen till den mottagare som är behörig att ta emot förklaringen enligt föreskrifter som meddelas av regeringen.

Föreläggandet kan också godkännas genom att hela beloppet betalas till den myndighet som regeringen föreskriver. En sådan betalning skall inte anses som ett godkännande, om det framgår att näringsidkaren inte har avsett att godkänna föreläggandet.

Ett godkännande är utan verkan om det sker sedan åklagaren har väckt talan om företagsbot.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2006.

Lagrådets yttrande

Prop. 2005/06:59
Bilaga 11

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 2005-11-10

Närvarande: f.d. justitierådet Lars K Beckman, justitierådet Leif Thorsson och regeringsrådet Lars Wennerström.

Företagsbot

Enligt en lagrådsremiss den 20 oktober 2005 (Justitiedepartementet) har regeringen beslutat inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i brottsbalken,
2. lag om ändring i rättegångsbalken,
3. lag om ändring i lagen (1986:1009) om förfarandet i vissa fall vid förverkande m.m.

Förslagen har inför Lagrådet föredragits av hovrättsassessorn Clara Ahlqvist.

Lagrådet lämnar förslagen utan erinran.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 8 december 2005

Närvarande: Statsministern Persson, statsråden Ringholm, Freivalds, Sahlin, Östros, Messing, Y. Johansson, Nykvist, Andnor, Nuder, M. Johansson, Hallengren, Björklund, Holmberg, Jämtin, Österberg, Orback, Baylan

Föredragande: statsrådet Orback

Regeringen beslutar proposition 2005/06:59 Företagsbot.